Христина Рой

В країні сонця
Три друга
Без Бога на світі

ХРИСТИНА РОЙ

У КРАЇНІ СОНЦЯ
ДРУЗІ
БЕЗ БОГА НА СВІТІ

ХРИСТИНА РОЙ

У КРАЇНІ СОНЦЯ
ДРУЗІ
БЕЗ БОГА НА СВІТІ

Повісті для дітей та підлітків

Київ
«Світло на Сході»
2010

УДК 27-293.1
ББК 86.37
Р65

Рой Христина
Р65 У країні сонця. Друзі. Без Бога на світі. – Київ: Світло на Сході, 2010. – 288 с.

Повісті відомої словацької письменниці Христини Рой.

Переклад В. Галич, А. Линдової
Редактор В. Галич, С. Герейло
Коректор І. Нікольська
Художник М. Кудрявцева
Верстка й дизайн А. Цорна

Вид. № **02.253**
ISBN 978-966-2089-48-6

ЗМІСТ

У КРАЇНІ СОНЦЯ

ДРУЗІ

У КРАЇНІ СОНЦЯ

Заради Бога

Після довгої, суворої і багатої на сніг зими прийшла нарешті довгоочікувана весна. Але навряд чи хто так радів її приходу, як малий Палко.

Наче пташка, що вирвалася з клітки і радісно розправляє свої крильця, поспішав він з села до своїх улюблених гір. Стара, волога хатина, вікна якої з осені до самісінької весни були не тільки закриті ставнями, але ще й закладені соломою, була для юного серця затісною.

Старий Павло Юрига, на честь якого люди нарекли й Палка, не був йому ані батьком, ані дідом. Але вони один одного щиро любили. Старий Павло заробляв собі на прожиток у горах, роблячи сита. Там він мав свою хижку, яку щовесни трохи оновлював і яка правила йому за житло близько тридцяти років. Раніше він жив у ній разом із своїми синами, але вони, мов молоді орли, покинули батьківське гніздо, і з того часу щоліта з ним жив хтось із лісорубів, що працювали в лісі.

Два роки тому мешкав разом з Юригою один старий з Вагталя, на прізвище Рацга. Із собою він привів і свого маленького онука. Але вологе гірське повітря і важка праця погано впливали на здоров'я старого. Він

часто кашляв і працювати йому було важко. Хлопчик дбайливо ходив біля нього: варив юшку, збирав гриби, приносив дрова.

Аж ось Рацга зовсім захворів, і йому довелося залишитися в ліжку. Якось Рацга покликав Юригу і сказав йому:

– Послухай-но, Павле, бачу я, що у тебе, як і в мого хлопця, нема нікого з рідних. Незабаром мені доведеться податися додому – помирати. Але цього хлопчика я не хочу брати з собою, бо боюся, що після моєї смерті ставлення до нього зміниться на гірше. Залиш його у себе, він стане тобі у пригоді. Бог винагородить тебе за це.

– Як хочеш, – відповів старий Павло, погладжуючи своє сиве волосся. – Хлопчика залишити я згоден, але що скажуть його батьки?

– Знаєш, Павле, цей хлопчик ніякий не син моїй дочці. І не знаю, чи живі ще його батьки. Моя покійна дочка знайшла цього хлопчика дивним чином. Я повинен тобі про це розповісти. Покинь-но свою роботу і підсядь ближче до мене.

Старий слухав, що розповідав йому Рацга, і те, про що він довідався, не забути йому до самої смерті.

– Якось моя дочка Ганна збирала гриби у лісі. Раптом їй здалося, що десь плаче дитина. Ти ж, мабуть, знаєш, що то за полохливий народ ті жінки. Їм усе вважається, що то лукавий глузує з них. І через те вона не пішла туди. Але плач дитини лунав все голосніше. Ганна сама мала двох діток і, згадавши ім'я Господнє, вирішила все ж таки піти у хащу і подивитися, звідки линув той плач. І що ж вона побачила? Маленький, років півтора-два, хлопчик, в одній сорочечці, простоволосий, іде босоніж стежкою і, плачучи, просить пити. Як і звідки потрапив він у ці далекі гори, хто його загубив – про це вона ніколи не довідалася. «Мамо», – кликало дитя тихенько. Ганна узяла його на руки, витерла йому сльози, дала води й хліба. Його волосся і сорочечка були мокрі, мабуть, він усю ніч провів у лісі. Я часто замислювався: хто ж вночі охороняв його? Хто оберігав його від диких звірів, яких тут так багато?

– Адже у кожної дитини є свій ангел-хранитель, – відповів Павло і потай витер сльозу, що котилася по його зморшкуватій щоці.

Старі кілька хвилин мовчали, і перед їхніми очима постала загублена дитина: як вона, захоплена ніччю, схиляє свою маленьку кучеряву голівку і плаче, аж поки не засинає...

– А що сталося потім? – спитав Павло.

– Ганна узяла дитину і принесла додому. Ми про все сповістили у волость, на той випадок, якщо хтось буде шукати дитину, але все марно. У Ганни саме перед тим помер хлопчик, на ім'я Палко, і саме цим ім'ям вона нарекла знайдену дитину.

Мій зять тоді ще був порядною людиною і погодився залишити хлопчика. Та коли хлопчикові виповнилося

п'ять років, Ганна померла. Зять узяв нову дружину, але вона й для рідних Ганчиних дітей виявилася лютою мачухою. А цю чужу дитину вона просто зненавиділа. Тоді я взяв його до себе. Я навіть виряджав його до школи, та, здебільшого, для того, щоб він не заважав мені. Хлопчик вчився так добре, що любо було глянути. Дуже швидко навчився читати. Мабуть, батьки у нього були освічені. Якщо я помру, то нерідні батьки, напевне, віддадуть його куди-небудь пасти худобу, де він швидко про все забуде. Залиш його, Юрига, у себе. З часом із нього виросте гарний помічник. Але мені чомусь здається, що його батьки все ж таки знайдуться, і тоді ти їм принаймні зможеш сказати, що йому в нас велося непогано. Ми ділилися з ним усім, що самі мали. І якщо дітям моєї дочки з мачухою жилося погано, та ще й зять почав пиячити і дошкуляти всім, то цю дитину я боронив. Чи залишиш його у себе?

– Так, Рацга, я прийму його. Сподіваюся, Бог допоможе. І до школи його пошлю. Улітку він житиме тут зі мною і навчатиметься ремеслу. А поки він не може допомагати мені, я не сита буду робити, а ложки та лопати.

Так Рацга вирушив додому, щоб уже ніколи сюди не повернутися, а хлопчик залишився в Юриги. Спочатку він гірко плакав за дідусем, та коли переконався, що потрапив до чуйної людини, його біль потроху вщух, і хлопчик знову став життєрадісним, як і раніше. А через півтора року їм обом здавалося, що вони все життя провели разом.

Тепер Палко радісно біг на гору, щоб прибрати у хижці, а зробити це треба якнайкраще. За плечима,

у невеликому вузлику, він ніс трохи білизни, цибулю, шматок копченого м'яса, жменьку солі у папірці та кілька картоплин. Решту картоплі обіцяв принести дідусь. Через плече хлопчик ніс дещо з дід усевого знаряддя, а в руках тримав глек. Навантажений цим скарбом, він радо прямував уперед, мов якийсь можновладний принц. Світлекучеряве волосся вкривав круглий, зім'ятий капелюх. Коротенький, колись білий плащ звисав з його плечей. Штани з цупкої ряднини, сорочка з широкими рукавами, черевики, чорний шкіряний пояс із жовтим оздобленням — таким було вбрання малого «принца». В ньому все дихало життям, радістю і весняною свіжістю.

— Егей! — гукнув він щосили.

— Гей! Гей! Гей! — прокотилася луна.

Хлопчик весело засміявся, і сміх його дзвенів, мов срібний дзвіночок. Здавалося, що й гори радіють разом із ним і вітають його.

— Здоров будь, хлопчику! Чи давно ти тут? — пролунав чийсь голос.

Це був лісоруб Лишка, що йшов йому назустріч.

— Доброго здоров'я, дядечку! — відповів хлопчик і простягнув руку своєму давньому другові. — Я побіг попереду дідуся, аби трохи прибрати в хижці.

— Це справжнє диво, що сніг не завалив її і вона ще й досі тримається. Ну, помагай тобі Боже. А я йду до лісника.

— Доброї дороги, дядечку!

Чим вище підіймався хлопчик, тим частіше траплялися хижки лісорубів. Над деякими з них здіймалися хмарки диму, що свідчило про те, що в них живуть. Інші були порожні, деякі навіть розвалилися. Де-не-де

ще лежав сніг. Потім стежка повела його повз гірські річки. Гора зеленіла лише там, де росли хвойні дерева, бо листя ще не розпускалося.

Нарешті маленький мандрівник досяг мети своєї подорожі. На одному із заворотів дороги, між сосен, стояла їхня хижка. Очі хлопчика блищали. Хоча цей «замок» було споруджено з нетесаного зрубу і глини, але все ж він видався йому чудовим: адже це була їхня оселя. Все в хижці було так, як вони полишили.

Хлопчик узяв мітлу, підмів підлогу і влаштував у хижці вогнище. Потім приніс трохи хмизу, а принесені речі розклав по місцях. Потім він побіг до джерельця і приніс повний глек кришталево чистої води.

– От і добре, мій хлопчику! Хай Господь тебе благословить! От я й прийшов! – привітав його дідусь, входячи до хижки.

Разом вони начистили картоплі й поставили її на вогонь.

– Звари-но, хлопчику, якої-небудь юшки. Неподалік звідси я бачив гарне сухе листя, піду принесу його і влаштую нам ліжка.

Весело потріскував вогонь, освітлюючи обличчя дбайливого маленького куховара. Невдовзі вода закипіла. Хлопчик поклав трохи солі, тмину, цибулі та нарізаних сухарів чорного хліба, і коли все це деякий час поварилося, він зняв горщик з вогню.

– Дідусю, дідусю, ідіть, юшка вже готова!

– Зараз, Палко! – почулося у відповідь.

Важко дихаючи, старий заніс до хижки великий оберемок сухого листя і кинув його у дальній куток. На його покарбованому зморшками лобі виднілися краплини поту.

— Це була прок... важка ноша! — вилаявся він спересердя. Потім витяг з кишені дві дерев'яні ложки, перехрестився і перехрестив юшку та почав їсти. Жодна куховарська книга не має рецептів такої юшки, але ці двоє їли її з превеликим апетитом.

Із сухого листя вони приготували собі зручну постіль і накрили її великим рядном. Сонце стояло якраз над горами — знак полудення. Стомлені мандрівники спочивали. Хлопчик накрив дідуся старим кожухом, а себе — своїм пальтом. За якусь мить вони вже спали.

Вогонь горів посеред хижки. Дим виходив через отвір у даху і сходив у небо, наче від жертовника. Чисте, духмяне повітря було напоєне весною.

«Весна — пробудження — воскресіння!» — говорили земля і небо. А ці двоє там, у старій хижці, спали міцним сном, і все в них дрімало: тіло, душа і дух. Хто їх розбудить?

Палко і лісоруби

У горах прокидалося життя. З раннього ранку до пізньої ночі було чути стукіт сокир, тріск повалених дерев та дзвінкий вереск пилок. Зрідка обзивалися люди.

Та краще б їх зовсім не було чути: слова були рясно пересипані брутальною лайкою, прокльонами та непристойними виразами, що їх вимовляли то шуткуючи, а то й серйозно.

Невдовзі усі хижки були заселені. Різні люди оселилися там: злі й добрі. Вони працювали як воли, напиваючись час від часу до нестями. Вони жили як тварини, що не мають безсмертної душі, але часто їхні вчинки були гірші за поведінку тварин.

Однак серед них були і добрі люди. Наприклад, Юрига з Лишкою. Зрідка вони випивали по чарці, говорячи, що бідні люди не мали б ніякої втіхи, якби не нагода хоч вряди-годи ковтнути «вогненної водиці». Часом з язика в них також зривалося «міцне» слівце, адже це так пасувало до життя і роботи лісорубів. Усі люди вважали їх кращими за інших, та й вони самі вважали себе за таких.

І тільки малого Палка ніхто з цих людей не займав. Він був єдиною дитиною серед такої кількості до-

рослих, і всі вони дивилися на нього як на спільну власність, яку належить оберігати. Палко слухався всіх: приносив воду, наділяв усіх знайденими грибами і часто то одному, то другому варив сякий-такий куліш. Дідусеві не було потреби дбати про його харчування, він сам знаходив собі все, що було потрібно. Юрига був дуже радий привітній вдачі хлопчика. Він любив говорити: «Гора з горою не зійдуться, а людина з людиною порозуміються».

Юригу всі любили ще з дитинства за щиру вдачу. Він умів ладити будь з ким.

«На мене ніхто не може поскаржитися. Я нікого не ображаю, з кожним вітаюся, для кожного в мене є ласкаве слово. Якщо у когось вийшов тютюн або сірники скінчилися, чи сіль, чи сало – ділюся. І хлопчика цього я прийняв заради Бога», – так міркував він і був задоволений собою.

Дивне відкриття

Була травнева неділя. Частина гірських мешканців спустилася у долину: хто до церкви, хто у волость, хто до крамниці, а хто й у шинок до єврея, аби там залишити свій недільний заробіток. Інші залишилися вдома. Хтось спав у своїх хижках, хтось збирав гриби.

Серед тих, що залишилися вдома, був і Павло Юрига. Він сидів на сонечку перед своєю хижкою і курив. Раптом почулися кроки. Звівши очі, він побачив незнайомого парубка, одягненого по-святковому, судячи з усього — майстерового.

— Добридень! — привітався незнайомець.

Юрига відповів на його привітання.

— Дядьку, це ви живете у цій хижці? — спитав прибулий.

— Так, разом з онуком. А чому ти питаєш?

— Я знайшов тут роботу на кілька тижнів. Чи можна мені було б оселитися у вас на цей час?

— Якщо тобі так вже треба, то будь ласка. Яке твоє ремесло? — спитав старий.

— Я, дядечку, різьбяр. Виходить, мені можна у вас оселитися? Тоді я залишу тут свою торбину?

— Залишай. Ти хочеш ще спуститися у село?

– Ні, я тільки навідаюся до лісника. Там я залишив свої речі. Я переночую там і завтра на світанку повернуся.

– Ну, тоді у тебе достатньо часу. Посидь-но трохи. А це твій пес?

– Так. Дунай, до мене!

Білий собака підійшов і влігся біля ніг свого хазяїна.

– Уходячи, я його зачинив, але він, мабуть, вирвався і наздогнав мене. Така тварина буває розумнішою за деяких людей.

Хлопець присів.

– Як тебе звати?

– Мартин Лессінг.

Юрига зрадів, що, нарешті, матиме товариша. Він розпитав Лессінга про його рідні місця і як там вирощують хліб.

А Лессінг від нього дізнався про місцеві звичаї і про мешканців, щоб знати, як себе з ними тримати.

«Вродливий чоловік, стрункий, – міркував Юрига, залишившись знову на самоті, – відразу видно, що відбував службу у війську. До того ж він видається розумним. Та, незважаючи на свою молодість, він якось сумно поглядає на світ, так, наче для нього вже все позаду. Але де ж це Палко? Він буде дуже радий, особливо собаці. Та де ж він і справді? Куди хлопчик подівся?»

Дійсно, де ж був Палко? Рано-вранці він пішов збирати гриби і зайшов досить далеко, бо у травні гриби можна знайти тільки на галявинах. Свій кошик він заповнив найкращими грибами і вже збирався додому, аж раптом згадав:

«Адже сьогодні неділя і вдома на мене не чекає ніяка робота. А що, як я піду і подивлюся, що знаходиться там, за тим великим виступом скелі – мені вже давно кортить зазирнути туди. Що там?»

Коли він був іще маленький і була жива Ганна, вона йому розповідала багато цікавих казок. Одна з них особливо припала до душі, і Палко завжди просив, щоб її знову розповіли. Там ішлося про одного хлопчика – сина короля, що загубився. Королевич вирушив шукати свого батька по всьому світу. Якось він опинився у горах, де і побачив високу скелю. Тут до нього підлетіла золота пташка і наказала йому піднятися на цю високу скелю: там знаходиться країна сонця і королем у тій країні його батько. Хлопчик послухався, але на його шляху ставали різні перешкоди: спершу страшний дракон, потім лев, ведмідь і багато інших звірів. Вони вже ледь не роздерли його, але останньої хвилини на допомогу йому прийшов лицар на швидкому коні. Він переміг усіх звірів, визволив маленького принца, посадив його на коня і привіз до королівського палацу. Це й був його батько.

Якось Палко запитав свого вчителя у школі, де розташована «країна сонця», бо на жодній карті він не міг відшукати її. Вчитель, посміхнувшись, відповів:

– Хлопчику, ця країна існує тільки у казках і на картах її не знайти.

Палко часто мріяв потрапити до цієї казкової країни. А що, як вона там, за цією скелею, яку вранці завжди

огортає туман? І якби він сказав, як колись Попелюшка: «Туман поза мною, туман переді мною» – тоді ця казкова країна відкрилася б, або хоч малесенька часточка її – «країни сонця».

Часто, беручи вранці воду із струмка, він дивився у бік цієї скелі і мріяв потрапити туди.

«Сьогодні в мене є час, піду зараз», – він сховав кошик з грибами у певне місце, щоб потім легко було знайти його, і ущелиною почав підійматися на гору.

«Вона, певно, тут, – думав він і нетерпіння його все зростало. – У цій країні, де сонце ніколи не заходить, де ночей не буває, має бути дуже тепло. Мабуть, через це й мені так гаряче».

Коли він нарешті піднявся на останній виступ скелі, то побачив перед собою невелику, залиту весняним сонцем, оточену з усіх боків горами, долину.

Скеля, на якій він стояв, була майже сторчовою. Унизу – чудова лука, схожа на великий зелений оксамитовий килим, прикрашений квітами. Зі скелі струменіло джерельце і сріблястою стрічкою збігало униз. Кущі шипшини і дикої троянди зеленіли навкруги. Але тут зовсім не було так тихо, як він собі уявляв. Виспівували чорні шпаки, а інші пташки відповідали їм дзвінким різноголоссям. Десь стукав дятел, а на великій ялині пустувала пара довгохвостих білок. Тут царювало життя!

«Це, певно, куточок „країни сонця “», – подумав хлопчик.

Але що це таке? Неподалік від джерельця, у скелі, було видно тріщину, схожу на двері. А що, як залізти туди? Крізь розщелину в скелі прозирало сонячне проміння. Усередині були кам’яні стіл і стілець. Стіни вкривало павутиння.

«Тут можна було б навіть жити, – подумав Палко. – Може, хтось і живе тут?..»

З острахом він зайшов туди. Але що це там на кам'яному столі? Якась книга. Хлопчик розгорнув її і почав розбирати написане чиєюсь рукою на першій сторінці:

«Хто б ти не був, але якщо зайдеш сюди і візьмеш цю книгу, то читай її старанно і уважно, рядок за рядком. Вона вкаже тобі шлях з цієї долини плачу в той світлий край, де вже більше немає ночі, де сонце ніколи не заходить, але де вічне світло і вічне щастя».

Хлопчик був вражений. Значить, він не помилився! Ця маленька, чорна, таємнича книжка вкаже йому шлях до «країни сонця». Значить, ця країна десь-таки є, хоча й не позначена на жодній карті. Хлопчик присів на стілець, підпер голову рукою і заходився читати. Залюбки пропустив би він першу сторінку, бо там були лише самі імена, але ж умова була такою, що треба читати «рядок за рядком».

Це, мабуть, імена тих людей, що жили у «країні сонця». Але які дивні імена! Видно, яка країна, такі й імена. Потім там згадувалися двоє знайомих імен: Марія та Йосип і ще одне, дуже гарне – Еммануїл, що значить – «з нами Бог». Це, напевне, який-небудь святий, – хлопчик з острахом подивився навкруги, – раз

Бог був із ним. І наприкінці було написано, що народилося одне Дитя і дали Йому ім'я Ісус. Ісус – яке дивне ім'я, ще гарніше, аніж Еммануїл! Він і раніше іноді чув привітання: «Слава Ісусу Христу!» А якщо хтось лякався, то зазвичай казав: «Ісусе, Маріє, Йосипе!» Чи були це ті ж самі імена, про які тут написано? На це він ніде не знайшов відповіді. «Господи, допоможи!» – ці слова він часто чув від свого дідуся, коли доводилося щось важке підіймати. Палко став читати далі.

Те, про що було написано далі, він вже розумів краще: на той час, як це Немовля Ісус народилося у Віфлеємі, в «країні сонця» царював якийсь Ірод. До нього прийшли мудреці – це, мабуть, були якісь чаклуни – вони хотіли бачити Ісуса. Але що то була за зоря, що вони побачили її на сході? Тепер вони прийшли, аби подивитися на Немовля, але ніхто не міг показати їм Його; їх послали до Віфлеєма, і зоря вказувала їм шлях. Вона у небі йшла перед ними, а вони йшли за нею. Раптом вона зупинилася над однією оселею, і там мудреці знайшли Немовля та Його матір Марію. Це, мабуть, був якийсь славетний принц, бо багаті мудреці впали перед Ним навколішки, а потім піднесли Йому дарунки: золото, ладан та смирну. Потім вони іншим шляхом повернулися до своєї країни. Бог їм так наказав.

– Ой, як це чудово! – вигукнув хлопчик, з радощів плескаючи у долоні.

Цей Ірод, певно, був справжній дракон, і він, мабуть, хотів з'їсти новонароджене Немовля. Але вночі прийшов ангел, попередив про небезпеку, і всі вони – Йосип, Марія та Ісус – втекли. Йосип, мабуть, був лицар. Їм довелося здійснити довгу подорож. Але ж як це жахли-

во, що злий дракон наказав повбивати усіх немовлят. Їхні матері плакали і не могли вгамувати своє горе. Однак добре, що дракон помер, і Йосип з Марією і Немовлям змогли повернутися до «країни сонця». Потім вони оселилися в місті Назареті й жили там.

«Ой, як багато я сьогодні довідався про цю «країну сонця»! – подумав хлопчик. – Але тепер час додому, бо дідусь турбуватиметься і ще шукатиме мене.

До печери ж недалеко, я щодня зможу приходити сюди. А якщо в буденні дні не зможу, то вже у неділю напевно. Будь-що, але я хочу дізнатися, що сталося з цим дивним принцом і як мені самому знайти шлях до цієї «країни сонця».

На шляху до справжньої «країни сонця»

Люди швидко звикають один до одного. Мартин Лессінг не прожив ще й місяця під дахом Павла Юриги, а їм здавалося, що вони вже давно живуть разом. Павло не помилився, вважаючи, що хлопчик зрадіє, коли побачить собаку.

З того часу, як Лессінг оселився у хижці Юриги, старий перестав ходити до шинку. Лессінг же зовсім не пив і не палив.

– Я скоїв одного разу, коли був п'яний, страшний злочин, про який ніколи не забуду, – так сказав він, коли Юрига вперше запропонував йому випити. – І ви б добре вчинили, кинувши це діло. А на ті кошти, що заощадимо, братимемо щодня молоко, а в неділю й м'ясо.

Ця пропозиція сподобалася Юризі. До м'яса він особливої охоти не мав, але молоко дуже любив, тільки часто на це бракувало грошей. Тільки зі старою люлькою він ніяк не міг розлучитися, і Лессінг приносив йому тютюн. Спали вони поряд, як батько з сином, а Палко – в іншому кутку хижки разом із Дунаєм.

Тільки одне здавалося Юризі дивним. Лессінг, завжди такий привітний з усіма, хлопчика майже не помічав, хоча той намагався догодити йому, як тільки міг.

Старий Павло зовсім не звернув уваги, що останнім часом Палко став більш мовчазний. Для хлопчика найбільшою радістю стало ходити по молоко. А повертався він досить пізно і зовсім захеканий. Якби в Юриги не було товариша, він скоріше звернув би на це увагу, але тепер йому було ніколи.

Три неділі підряд обидва чоловіки ходили до церкви і поверталися тільки ввечері. Молоко було вже на столі. Що хлопчик робив протягом дня, про це ніхто не питав.

Якою ж великою здавалася хлопчикові його перша дитяча таємниця! Він і сам, мабуть, не зміг би пояснити, чому мовчить про свою дивну знахідку.

У деяких казках розповідається, що все дивовижне відразу зникає, тільки-но люди про це заговорять. І якби він кому-небудь розповів, що відкрив куточок «країни сонця», цю таємничу печеру і святу книгу, і що він щодня, а в неділю з ранку й до вечора, читає рядок за рядком, аби знайти шлях до «країни сонця», – хто знає, чи не зникне ця печера?! Тоді б він вже ніколи не дізнався, де та країна. Тому хлопчик і мовчав, коли його сварили, що так мало назбирав полуниць. Але тільки-но він про все дізнається, то відразу ж розповість дідусеві, і вони разом підуть у той край, де вічне світло, де живе Ісус.

Чим далі Палко читав, тим менше він думав про ту казкову країну. Сам того не усвідомлюючи, він вирушав до печери, аби тільки якомога більше довідатись про Ісуса. О, цей Ісус! Який же Він був добрий, яка в Нього

сила! Він міг зробити все, що тільки хотів. І це, певно, через те, що Він був Син Божий.

Палко не розумів, що відбулося на Йордані, що вчинив там з Ісусом той дивний чоловік на ім'я Іван, який харчувався сараною і диким медом. Але Палко зрозумів, що голос пролунав з неба. Звісно, на небі живе Бог, а тут Він сказав, що Ісус Його Син, Якого усі люди повинні слухати.

«А як же це було? – міркував він. – Хіба Йосип не був Його батьком? А, тепер я знаю: адже дідусь Юрига теж не справжній мій дідусь. Він тільки виховує мене, а люди гадають, що я його онук».

Далі Палко замислився над тим, що й він має підкорятися Ісусові, раз Бог так наказав.

«Коли я дізнаюсь, чого саме Він навчав людей, то чинитиму так, як Він говорить, і буду слухатися Його, хоч я Його й не бачу. Ой, який же Він був могутній, коли прогнав сатану і не дав Себе спокусити! Це добре, що Він запросив до Себе цих рибалок і що Він міг зціляти всіх хворих. І все, про що люди Його просили, Він робив; навіть дав стільки хліба, що вистачило нагодувати п'ять тисяч людей. Як усе це цікаво! Але що ж буде далі?» – думав він, коли прочитав, що вороги Ісуса розсердилися на Нього.

Багато про що довідався він з цієї священної книги! Навіть уночі він не міг спати. Усе прочитане вдень стояло перед його очима: ця жахлива ніч, сад і зажурений Ісус, який так молився і боровся, що навіть чоло Його вкрилося кривавим потом... А учні? Як вони могли спати у таку хвилину?

«Якби я був там, я б обійняв Його і сказав: не бійся, Бог визволить Тебе!» Але який жах! Бог не визво-

лив Його. Чому Він не зробив цього? Люди прийшли, зв'язали Його і потім...

Хлопчик через сльози ледве міг читати далі про те, як Його били, як знущалися, а потім розіп'яли Його на хресті. «А я про те й не знав, що той Христос на розп'ятті, там, у церкві, є Сам Господь Ісус! Щоправда, це не Він, а тільки різьблена фігура. Але тепер я довідався, як вони прибили Його до хреста. Але чому Бог не врятував Його, коли Він кликав: „Боже Мій, навіщо Ти залишив Мене?..“»

Палко закрив книгу і, засмучений, пішов додому. Сонце стояло ще досить високо. У горах було так гарно: все зеленіло і квітувало. Дунай весело стрибав, ганяючись за пташками та білками. Але хлопчика ніщо не радувало.

«Навіщо ці квіточки ростуть і пташки співають, якщо Ісус умер і Його поховано? – думав він із болем. – І якщо Він більше не живе, то й я Його ніколи не побачу і ніколи не зможу сказати, як я люблю Його і хочу в усьому бути Йому слухняним!..»

Наступного дня Палко зовсім не пішов до печери читати. Але потім згадав, що цю книгу треба читати рядок за рядком, аби довідатися про шлях до «країни сонця». А він же хотів цього! До того ж, йому було цікаво, що робили Марія та учні, коли Ісуса не стало.

Сьогодні була третя неділя, яку Юрига разом із Лессінгом проводили в селі. У цей самий час у печері, спершись на руку, сидів маленький читач. Раптом він підвівся й почав стрибати від радощів.

– Він живий! Він живий! – вигукував Палко.

Відголос у горах радів разом із ним: «Він живий! Він живий!..»

Пес, завжди готовий поділити з ним радість і горе, весело махав хвостом.

– Дунаю, Ісус живий! – звернувся до нього хлопчик. – Знаєш, адже Він Син Божий! Він відвалив камінь, що закривав гроб, і воскрес із мертвих! А тепер облиш пустощі й сиди тихо. Я мушу дізнатися, що там далі було, а відтак я й тобі розповім!

Пес послухався. Палко знову сів біля столу й заглибився у читання. Пес поклав свою кудлату голову хлопчикові на коліна і дивився на нього такими розумними очима, немов і справді чекав на те, аби Палко переказав йому прочитане.

Коли вони майже через годину залишили потаємну печеру, Палко так поринув у роздуми, що Дуная зовсім не помічав.

«Учні стали перед Ісусом навколішки, і тоді Він їм сказав, що буде з ними в усі дні до кінця віку, і що Йому надана уся влада на небі й на землі, і щоб вони вчили людей виконувати все те, що Він заповідав їм».

Хлопчикові здавалося, що Ісус, Той, живий, воскреслий із мертвих, перебуває з ним. Він схрестив руки на грудях, низько схилив голову і сказав: «Ісусе, Сину Божий, Ти бачиш мене, хоча я Тебе не можу бачити. А з якою радістю я розповів би Тобі, як палко люблю

Тебе, палкіше за дідуся! Я в усьому хочу слухатися Тебе! Допоможи мені знайти шлях до Тебе!»

Цього разу Палко повернувся раніше звичайного. Він приніс суниці, розпалив вогонь і заходився готувати дідусеві юшку. Хлопчик забув про те, що окрім кількох незрілих ягід нічого досі не мав ще у роті. Проте на душі в нього було так невимовно радісно!.. Йому здавалося, що Сам Ісус прийшов із ним до їхньої хижки і тепер вони з Ним добрі друзі.

– Бачиш, я варю їжу для свого дідуся, – так дружньо хлопчик бесідував зі своїм невидимим Другом. – Тепер мені треба йти по воду. Прошу, залишайся, будь ласка, тут! Не уходь, поки я не повернуся. Я Тебе дуже, дуже люблю!

Але хлопчику здавалося, що Ісус пішов разом із ним до джерела. «Я відчуваю, що Він тут! – хлопчик притис руки до грудей. – Як добре!»

Скоро все було готове, і хлопчик з нетерпінням чекав на повернення дідуся. По-перше, він вже й сам зголоднів, по-друге, він вирішив сьогодні про все розповісти дідусеві, бо дідусь робив багато такого, що не сподобалося б Господу Ісусу. Коли він палив, то звичайно спльовував, а це так негарно. Нерідко він також і лаявся, а все це було не любо Ісусові.

Нарешті дідусь повернувся. Він був трохи напідпитку і сварився на все у світі. Юшку їсти він не схотів. І в тому, у чім був – у новому костюмі, він повалився на постіль. Коли Палко боязко зауважив, що так він зімне свій кращий одяг, дідусь повернувся і дав йому ляпаса, аж щока стала червоною і довго потім боліла.

– Не сердься, Ісусе, що дідусь так погано лається, – тихо молився хлопчик, – адже він не знає, що Ти тут. Він п’яний.

Тільки коли Юрига заснув, хлопчик наважився доторкнутися до холодної юшки. І хоча він забув її посолити, юшка здалася йому дуже смачною.

– Повернися, любий Ісусе! – молився він, коли дрімота почала долати його. – Я так втомився, мені дуже хочеться спати. Було б краще, якби Ти зовсім не уходив!

Дідусь Юрига

Наступного ранку старий Юрига прокинувся досить пізно. Голова була важкою, а на серці лежав невимовний тягар. Прокинувшись, він подивився на вогнище, біля якого сидів Палко, однією рукою обвивши шию Дуная. Світле волосся хлопчика спадало на кудлату голову собаки. Обидва вони дивилися на палаюче багаття.

Це була така зворушлива картина, що в старого, який спостерігав її, стислося серце. Але раптом він згадав учорашнє, як вдарив Палка і чому.

«Але ж хлопчик не мав на думці нічого поганого. Ой, чому ж я напився? Наче зовсім небагато випив, але й від цього сп'янів. Добре, що Лессінга немає сьогодні вдома. Якби він учора не залишив мене одного, я б з церкви пішов прямо додому. Але вони мене умовили, і я подався разом із ними».

Старий Павло, почуваючи провину, почухав потилицю. Він був би радий, якби з хлопчиком не треба було розмовляти сьогодні. Тепер йому було дуже соромно за те, що він напився і вдарив хлопчика. Що сказав би на це Рацга?

Однак треба було щось говорити. Зібравшись із духом, він гукнув:

– Палко, поглянь-но у кишені мого пальта. Знайдеш там вузлика, то це тобі. Учора я був на хрестинах, то мене там пригостили.

Хлопчик радісно підхопився, привітав дідуся з добрим ранком і миттю розв'язав вузлика. Ой, яке диво: дві галушки, шматок пирога й булочки.

– І все це ви принесли мені, дідусю? – здивувався Палко і з великим задоволенням почав ласувати гостинцями.

– Все тобі, хлопчику мій. Це за те, що я тебе вдарив, коли прийшов учора напідпитку. Ця мерзотна горілка робить людину дурною й жорстокою. Я зовсім не хотів пити, але що вдієш, коли хазяїн і гості так наполягали!

– Знаєте, дідусю, – сказав хлопчик просто, – на те, що ви мене вдарили, я не образився; але я боявся тільки одного, що Господь Ісус може піти від нас, коли ви почали так лаятись. Я не знаю, чи погодиться Він залишитися там, де п'яні люди?

Старий, здивований і вражений, дивився на малого. Про кого і про що він говорить?

– Ти маєш на увазі Лессінга? Його ж немає вдома, і він не повернеться на цьому тижні. Щоправда, він не любить ані п'яних, ані галасу.

Юрига вмився і сів снідати.

– Ні, я кажу не про дядечка Мартина, – знову почав Палко. – Хіба ви ніколи не читали тієї священної книги, де написано про шлях до країни, в якій сонце ніколи не заходить?

– Ні, хлопчику, такої книги я не читав. А хто тобі сказав, що така книга є?

– Я знаю, що вона є, – сказав Палко і таємниче кивнув головою. – З неї все можна узнати про Ісуса.

І хлопчик заходився розповідати діду про те, як народився Ісус, як лихий дракон хотів згубити Його і що Він робив, коли повернувся з далекої країни.

– Так ти розповідаєш з Євангелія про Ісуса Христа. Ти, бачу, знаєш про це більше, ніж я, стара людина. А як ти до всього цього дійшов?

Палко вже майже зібрався розповісти дідусеві про все з самого початку, але тут прийшов лісоруб Лишка і хлопчикові довелося замовкнути. Юрига з Лишкою пішли до лісу, де лісник обіцяв показати їм нову ділянку для вирубки. Та не встигли вони відійти далеко, як їх наздогнав Палко.

– Чого тобі, дитино? – спитав Юрига.

Дивлячись на нього своїми ясними очима, Палко благально сказав:

– Ой, не йдіть сьогодні до шинку пити. Я дуже боюся, що Ісус більше не вернеться і не буде жити у нас, якщо ви знову нап'єтеся і почнете сваритися.

– Та облиш ти мене, – сказав Юрига похмуро.

Але Палко знав, що дідусь більше не нап'ється, і не помилився.

Так непомітно промайнуло кілька днів, і Палко все ще не мав змоги розповісти дідусеві, як він знайшов свій скарб. Удень дідусь разом із Лишкою ходив рубати ліс, а ввечері повертався такий втомлений, що відразу після вечері лягав спати. Лессінг повернувся у суботу, і хлопчикові він видався дуже сумним. Радо підійшов би хлопчик до нього і спитав, чому він зажурений. З того часу, як сам він відчув скорботу за померлим Ісусом, він довідався, що існують горе і журба. Але оскільки Лессінг ніби не звертав на нього ніякої уваги, то й він не наважувався його розпитувати.

Священик Малина

На цьому тижні у хлопчика було зовсім обмаль часу, щоб ходити до «країни сонця». Дідусь обіцяв католицькому священикові й одному крамарю, що хлопчик кожного дня носитиме їм суниці й гриби, так що у нього тепер було багато справ, поки назбирає два глеки ягід і віднесе їх за призначенням.

У домі священика були гості: його рідна сестра з чоловіком та дітьми. У винагороду хлопчик щоразу отримував кусень хліба з м'ясом або пиріг, а одного разу, коли він прийшов саме в обід, його пригостили навіть обідом, та таким смачним, якого він ще ніколи не їв. Коли економка помітила, що він залишає шматочок м'яса для дідуся, вона поклала йому ще. І Дунай так наївся кісток та інших недоїдків, що ледве міг бігти. Юрига був дуже розчулений, що хлопчик не забув і про нього.

– Ти, Палко, можеш на мене покластися, і я не забуду про тебе, – говорив йому дідусь, коли хлопчик віддавав гроші, що отримав за ягоди. – Все це я збережу для тебе. Збирай тільки гарні ягоди, поки час. Прийде зима, тобі потрібне буде взуття, і я куплю тобі черевики.

Палко збирав ягоди залюбки й старанно, і вело-

ся йому добре. Однак він відмовився б від будь-якого ласого шматка, аби тільки частіше мати змогу читати священну книгу. Ой, чому ця печера так далеко! Була б ця книга у нього вдома, він, мабуть, знайшов би хвилинку почитати її. Але брати її з собою він не наважувався, бо вона не належала йому.

Палко дуже радів неділі, що наставала. У суботу він знайшов місце, де було особливо багато ягід, і як тільки вранці розвиднілося, вони разом із Дунаєм побігли туди. Пес бігав за зайцями та ящірками, а Палко тим часом збирав ягоди. При цьому він думав: «Чому в тій книзі далі повторювалося те ж саме. Мабуть, для того, аби люди поставилися до цього з увагою. Але там були й нові розповіді, як, наприклад, про заслаблого, якого через покрівлю спустили до ніг Ісуса, аби Він зцілив його. А народові не сподобалося, що Він простив йому гріхи. А що таке гріх? Учора священик пояснював своїм племінникам, що красти у чужому саду яблука – гріх. Мабуть, і цей хворий колись крав яблука і, мабуть, при цьому впав з дерева й покалічився; через те він і був хворий. Але чому саме Ісус йому вибачив, а не той, кого він обікрав? А коли я що погане зроблю, хіба тоді Ісус і мені подарує? Мабуть, що так, адже там так було написано, що Йому дана влада прощати гріхи».

Хлопчик на хвилину зупинився, склав руки і, звівши очі до неба, сказав: «Ісусе! Я визнаю, що часто грішив, але досі я ще ніколи не просив Тебе про вибачення. І як Ти маєш владу прощати, то прошу Тебе, вибач і мені... Дякую Тобі, – додав він по якомусь часі. – Ти дійсно простив мені все, хоча я так багато зробив поганого! Я раніше зовсім не знав, який я лихий та поганий. Дідусеві Рацгі я зламав люльку, аби він мене не

бив. У молодого дядечка я вкрав батіг, а у тітки крав яйця. Щоправда, вони мене за це покарали, але ж ці мої вчинки все одно дуже погані».

«А що мають означати слова Господа Ісуса: „Не здорові мають потребу у лікарі...“ або: „Я прийшов призвати не праведних, а грішних до покаяння“? Що значить „покаяння“? Люди, що приходили до Івана, усвідомлювали та сповідали свої гріхи і полишали їх. Мабуть, кожний, хто вчинив щось погане, приходячи до Ісуса, розповідав Йому про це і Ісус прощав їх. Мабуть, усім людям треба приходити до Ісуса і відкривати свої гріхи, аби отримати від Нього прощення. Виходить, що так. Вони це робили, і Ісус прощав їм усі гріхи. Тільки я, нерозумний хлопець, усього цього не розумів. Сьогодні ж спитаю у дідуся, чи простив йому Ісус усі його гріхи».

Проминуло зовсім небагато часу, а в хлопчика обидва глечики були вже повні ягід, та ще, окрім того, добрячий вузол із грибами.

– Дунаю, ходімо, нам треба поспішати! – гукнув він собаці. – Облиш-но пташок! Хто знає, чи не грішиш і ти, ганяючи їх? Які вони наполохані, бідолахи! Якби це робив я, напевне, це був би гріх; але ж ти тільки собака і, можливо, тобі це не буде поставлено у злочин.

Дунай, почувши такі умовляння, побіг попереду свого маленького господаря.

Коли вони вийшли з лісу, їх наздогнав Лишка. Унизу, під горою, простерлося село.

– Куди це ви поспішаєте так рано?

– Я несу ягоди до садиби священика, дядечку.

– Бачу, ти роботящий хлопчик. Мабуть, вже скоро заробиш на чоботи?

– А ви куди йдете?

– Я? Йду говіти перед сповіддю. Давно я цього не робив, але ж людина повинна час від часу каятися у своїх гріхах.

– Еге ж, – відповів хлопчик, сяючи очима. – Значить, ви вже покінчили з вашими гріхами? Значить, ви розповіли Ісусові про свої гріхи і Він дарував їх вам, як тому заслабломому, еге ж?

– Що ти кажеш, хлопчику? – здивувався Лишка. – Я ж тобі говорив, що саме йду на сповідь, говіти!

– А що значить «говіти»? – зацікавився Палко.

– Ну, я йду до церкви, там сповідаю священикові свої гріхи, а від нього отримаю прощення.

– Від священика? А хіба в нього є на те право?

– Дивний ти хлопець. Звідки мені знати, має він на те право, чи ні? Я про це не питаю. Я – людина грішна, і тому мені слід разів зо два-три на рік ходити на сповідь, і, будемо сподіватися, Бог змилосердиться.

– Так ви не певні, чи має право священик прощати гріхи? Ну, а коли повернетеся з церкви, тоді будете знати, що ваші гріхи прощені?

– Ой, хлопчику, хто ж про це може довідатися раніше своєї смерті? Про це дізнаємося лише тоді, коли помремо.

– Знаєте, дядечку, от якби ви звернулися до Ісуса, Він, напевно, простив би вам гріхи, як тому заслабломому, якого спустили до Нього через покрівлю.

– Ти говориш про Христа? Ні, любий, для нас, звичайних людей, тут, на землі, Богом є священик. Він все приводить до ладу. А мені тільки потрібно звернутися до нього.

– Хіба й про вашого священика Господь Бог сказав: «Цей є Син Мій улюблений, Його слухайте»?

– Та що це тобі на думку спало? – здивувався Лишка. – Такими запитаннями ти можеш кого завгодно у кут загнати!

– Не ображайтеся на мене, дядечку, – Палко благально подивився на нього своїми ясними очима. – Але сьогодні я просив Самого Господа Ісуса, аби Він дарував мені всі мої гріхи, і Він зробив це. Якби ви знали, який я щасливий! Ну, на все добре!

Лишка деякий час дивився услід хлопчикові, думаючи: «Як? Сам Христос дарував йому прощення? Які ж у нього гріхи? Адже він, куди не глянь, добрий хлопець. Ох, якби-то мені мати таку впевненість! Ясна річ, Богові є що прощати мені, я таки часто ображав Його. Але як людина може так достеменно знати про це? Ми ходимо на сповідь, бо наші діди-прадіди так робили, і взагалі, людина повинна так чинити. Але цей хлопчик запитує, чи має право священик прощати гріхи? Адже він із вівтаря проголошує: «Я, покликаний слуга Божий, у виконання свого святого служіння, оголошую вам прощення гріхів». Певно, у нього є на це право, хоча б від церкви. Адже так було, є й буде. Яке мені діло до цього дивного хлопчика?»

Лишка звів голову і рушив до церкви, де збиралися всі ті, хто мав таку ж мету і хто так само мало розумівся на цьому, як і він.

Тим часом Палко вже дістався до оселі священика, і як садова хвіртка була відчинена, то він пройшов нею. Цей шлях видався йому коротшим, а йому було важливо скоріше виконати доручену справу.

Широкою доріжкою, серед розлогих дерев прогулювався сам священик, худорлявий, ще молодий, але вже сивіючий чоловік.

Палко поцілував йому руку, як того навчив його дідусь.

– Це, значить, ті самі суниці, що їх нам обіцяли приносити? – спитав священик привітно. – Ти їх, мабуть, ще вчора назбирав?

– Ні, ягоди зовсім свіжі, я їх назбирав сьогодні. Я встав ще вдосвіта.

– З тебе в житті може щось вийти. Ти, я бачу, старанний хлопчик. Віднеси ягоди на кухню і скажи, щоб нагодували тебе сніданком. Передай, що я так наказав. А собаку свого краще облиш тут, щоб він не перелякав мого кота.

Сьогодні хлопчику пощастило. По-перше, він зібрав багато суниць, по-друге, священик був до нього такий ласкавий і, нарешті, на кухні його пригостили таким сніданком, що цього б вистачило на цілий день. Крім того, до його торбинки поклали залишки від учорашньої вечері й шматок хліба. І заплатили йому добре, як за ягоди, так і за гриби.

– Зачекай-но, Дунаю! – вмовляв він свого приятеля,

коли вони поверталися назад садом. – Як прийдемо у гори, то й ти одержиш свою частку. У мене є сніданок і для тебе.

Дунай обнюхував торбинку свого хазяїна, і йому зовсім не сподобалося, що їх зупинив священик.

– Ну як, дали тобі поснідати?

– Еге ж! Дякую.

– А чи заплатили тобі? – спитав священик з усмішкою. – Покажи-но, скільки ж тобі дали? Боюся, що тобі дали забагато як для такої невеликої кількості ягід.

Хлопчик перелякано подивився на священика: чи думає він так насправді? Але на обличчі священика нічого не можна було помітити.

– Не знаю, – сказав він несміливо і ніяковіючи. – Дідусь мені сказав, скільки просити. Там були й гриби.

– Виходить, це дідусеві гроші?

– Ні, вони мої. Він тільки зберігає їх, щоб купити мені черевики. Якби я міг більше заробити, то купив би собі нову сорочку. Але для цього потрібно багато грошей.

– Зрозуміло, – сказав священик. – А щоб ти скоріше її придбав, ось, візьми це як почин.

І до мідяків у гаманці Палка додалося ще кілька срібних монет.

– І за те, що носиш нам суниці, я хочу тебе пригостити чимось із нашого саду, – він дав Палкові пару соковитих груш.

У хлопчика промайнула думка віднести одну з них дідусеві. Він чемно подякував і вже збирався було йти, але раптом зупинився і обернувся до священика.

– Що ще ти хочеш, дитино? Може, що-небудь забув? – спитав священик, лагідно дивлячись на хлопчика.

– Ні, я лише хотів дещо спитати у вас. Я знаю, ви священик, і люди приходять до вас сповідатися. Чи то правда, що ви маєте владу прощати гріхи?

Здивований священик зробив заперечливий жест на це несподіване запитання.

– Хіба ти хотів сповідатися в мене, хлопчику?

– Я? Ні! – очі хлопчика палали. – Знаєте, я вчинив так, як ті люди на Йордані: я все відкрив Ісусові, і Він дійсно все мені простив. Я спитав про це тільки заради тих людей, які ще не знають, що і їм Ісус може простити всі їхні гріхи, тільки-но вони звернуться до Нього. А ви можете їм простити? Чи є у вас така влада? Чи казав вам Бог коли-небудь: «Цей є Син Мій улюблений, Його слухайте»?

Священик поклав свою руку на біляву голівку хлопчика і з цікавістю зазирнув у його ясні блакитні очі. Він любив дітей і часто казав, що в дітях – майбуття народу. Він відчував, що в цьому бідному сільському хлопчиськові живе царствена душа і високий дух.

– Знаєш, хлопче, цього мені милосердний Бог ніколи не говорив. Один тільки Ісус Христос є Син Божий, і Його ми повинні слухатися. Тієї влади, яку Він мав, у мене немає. Я наважуюся тільки говорити людям, що милосердний Бог дарує їм гріхи їхні, якщо вони будуть чинити добре.

– Значить, для простих людей священик не є їхнім Богом, що усе впорядковує?

– Бережи, Боже! У жодному разі! Хто наговорив тобі таких дурниць?

– Дядечко Лишка. Але вас милосердний Бог, мабуть, пробачить, якщо ви будете просити Його, адже ви чините багато добра. Мене звеліли нагодувати сні-

данком і, крім того, дали грошей на сорочку. Ви справді слухаєтеся Бога і Господа Ісуса Христа!

— Вже б'ють у дзвони, і я маю йти, — сказав священик, заквапившись. Він іще раз кивнув хлопчикові, і Палко з Дунаєм рушили в гори.

«Ви справді слухаєтеся Господа Ісуса, — бриніло в душі у священика, коли він уже в повному вбранні стояв у ризниці. — Я ж із самого дитинства шукаю те, про що говорив цей хлопчик! Це правда, я роблю дещо корисне, але Тобі, Сину Божий, я не підкоряюся. І я знаю, мої гріхи мені не прощені, як знаю й те, що ті, хто прийде сьогодні до мене на сповідь, не отримають ані прощення гріхів, ані миру. І все ж, як служитель церкви, я мушу це робити. Але звідки цей хлопчик міг узяти такі ясні поняття, таку живу віру в Христа?»

Поринувши у роздуми, він узяв до рук молитовника. Книга розгорнулася там, де, згідно з Євангелієм від Матвія, ангел пояснював Йосипові: «Даси ім'я Йому Ісус, бо Він врятує людей своїх від гріхів їхніх». Священик мало не забув, що віруючі чекають на нього, так вразили його ці слова.

«Порятунок від гріха, це саме те, про що я мрію, але не можу досягти. Цей порятунок приготував Ісус, але як мені прийти до Нього?»

Тимчасом, як священик Малина з суперечливими думками правив у костьолі богослужіння, Палко сидів у своїй печері й читав. Минала година за годиною. Над горами нависли чорні грозові хмари. Частина неба ще була осяяна сонцем, а з іншої гримів грім і спалахувала блискавка. «Країна сонця» Палка також була

осяяна сонячним промінням, і тому хлопчик продовжував спокійно читати. Він читав і читав.

По дорозі на гору йшов самотній перехожий, понурений і втомлений. То був Лессінг. Хоча він шукав притулок від грози, що наближалася, та на оточуюче звертав мало уваги. Хмари горя, що затіняли його обличчя, були чорніші від хмар, що затуляли обрій.

Так, тоді, багато років тому, була така ж сама гроза, як сьогодні, і тоді він учинив злочин, який вже не міг виправити всім своїм подальшим праведним життям. Думки про це не давали йому спокою й тепер, і розголоси грому здавалися віддаленими ударами дзвонів, що сповіщали про похорон того, кого він так любив.

Окремі великі краплини дощу обіцяли сильну зливу. Лессінг, наче прокинувшись, озирнувся навкруги, шукаючи місце, де можна було б сховатися, не стільки заради себе, скільки для того, аби врятувати святковий костюм від дощу. Тут він побачив за двадцять кроків скелю: там можна було знайти захист. Підійшовши швидким кроком ближче, він побачив у скелі розщілину, що правила за вхід до печери, а всередині спостеріг невимовно зворушливу картину: на землі лежав Палко, обійнявши рукою Дуная, занурений у читання якоїсь книжки.

Хлопчика Лессінг не дуже полюбляв, бо кожного разу один тільки його вигляд колов серце, наче вістря меча. У нього колись був син, але через свій гріх він його втратив. І якби зараз він усі очі виплакав за своїм любим хлопчиком, йому вже не повернути його. Притулившись до скелі, Лессінг спостерігав за хлопчиком.

«У такому віці, мабуть, був би і мій Мишко», — в не-

вимовній скорботі він затулив обличчя руками. Але потім щось потягло його до цієї дитини. Йому захотілося підійти і обійняти Палка.

Вдарила блискавка, а за нею пролунав розгонистий гуркіт грому, від якого прокинувся собака. Він підвів голову і, відчувши присутність свого хазяїна, замахав хвостом і побіг йому назустріч.

– Дядечку Лессінг! – підхопившись, весело вигукнув Палко. – Як ви сюди потрапили?

Під час грози кожний радіє присутності іншої людини. Палко навіть забув про свою сором’язливість.

– Я зайшов сюди, аби сховатися від дощу. А що ви тут робите? – Лессінг уперше звернувся до хлопчика.

– Це я вам зараз поясню, підходьте ближче. Тут ви будете у безпеці від дощу. Сідайте, ось мій стілець, а ось мій стіл.

– Це ж справжня кімната. Але ти ще не сказав мені, що ви тут робите. Дідусь вважає, що ти збираєш гриби та ягоди.

– Я вже зібрав, – відповів Палко, – і встиг віднести їх і повернутися.

– А ти їв що-небудь?

– Так, у священика нам дали гарний сніданок. Чи не так, Дунаю, адже тобі теж сподобалося?

Пес радісно стрибав, облизуючись і весело помахуючи хвостом.

– Ну, цьому я охоче вірю, але то було вранці, а тепер уже близько четвертої години. Чому ти сидиш тут і не йдеш додому?

– Мені було ніколи. Дідусеві я не потрібен, бо сьогодні неділя; і я прийшов сюди, аби скоріше прочитати цю священну книгу. Ой, як сильно вдарила блискавка і відлунав грім. Досі я дуже боявся грози, але відтоді як я знаю, що Господь Ісус завжди зі мною, я грози зовсім не боюся. Тихше, Дунаю! Це схоже, наче сам Бог з нами розмовляє.

Лессінг не міг відвести погляду від хлопчика. «Який він гарний! Досі я цього зовсім не помічав».

– Покажи-но, що ти там читаєш? Новий Заповіт?! Де ж ти роздобув його? У нашій хижці, здається, його не було?

– Не було, але, якщо хочете, я розповім вам усе.

– Гаразд, розповідай!

Палко вмостився на підлозі й почав розповідати, як він шукав «країну сонця», як знайшов печеру і в ній цю священну книгу і що він тепер у цій книзі шукає шлях до справжньої країни вічного світла.

Лессінг розгорнув книгу й довго розглядав написані на першій сторінці слова.

– А що ти сьогодні читав?

– Сьогодні я дочитав до того місця, як вони Його мучили і як Він помер. Далі буде, мабуть, про те, як Він устав із гробу. Я хочу цю книгу, Євангеліє Марка, ще сьогодні дочитати.

– Коли промине ця темна хмара і посвітлішає, я почитаю тобі вголос, там залишилося зовсім небагато, – сказав Лессінг.

Здавалося, що сонце почуло ці слова, бо його проміння пробилося крізь темні хмари, але дощ не вщухав.

– Ой, як добре, – зрадів Палко. – Бачиш, Дунаю, хіба я не казав тобі, що ми дізнаємося, що там було далі? – звернувся він до собаки.

Лессінг усміхнувся.

– Ну от, тепер світліше. Сідай і слухай. Ні, краще сядьмо там, біля входу до печери, там і дощ нас не дістане.

Вони сіли біля входу, а Дунай ліг між ними, наче і його присутність була тут необхідною. У них під ногами простяглася «країна сонця», а над їхніми головами спалахувала блискавиця. На заході сяяло сонце, а на сході, як величезна брама, палала семикольорова веселка. Життєдайний дощ потроху вщухав. На лузі виблискували міріади яскравих краплинок, і Лессінг читав про той чудовий ранок воскресіння, коли три віруючі жінки наблизилися до гробу Господнього, щоб змастити Його тіло, але натомість побачили, що брила відвалена, а гроб порожній; і з вуст ангела вони почули радісну звістку, що Той, Хто був розіп'ятий, живий і прийде до них у Галілею.

Він читав, як воскреслий Спаситель з'явився Своїм, спершу Марії Магдалині. Як Він послав її сповістити про це учнів, і як вони не повірили їй. Потім Він з'явився двом, потім – усім одинадцяти і докоряв їм, що не повірили тим, хто бачив Його. Потім Він наказав їм ходити світом і сповіщати Його Євангеліє... і потім... і потім... Лессінг читав про те, що видалося

хлопчикові таким чудовим, а саме, що Ісус вознісся на небо та сів праворуч Бога.

Палко звів очі до неба. Тепер він, нарешті, знав, куди пішов Ісус і чому Його більше немає тут, на землі, хоча Він і живий. Він був там, за цією веселковою брамою. Там Небесний Отець має Свій престол слави, а Ісус посідає місце праворуч від Нього.

– Ой, тепер я все знаю! – вигукнув Палко захоплено. – Справжня «країна сонця» ось там, за цією брамою, а тут тільки наче межа, чи не так, дядечку?

Лессінг нічого не відповів, але йому здавалося, що хлопчик мав рацію. Слово Боже не було йому ворожим. У школі він вважався кращим учнем. Він знав, куди пішов Ісус, та тільки ніколи про це не думав. Христос був для нього чужий, так само як і для мільйонів людей, які називають себе християнами, і хоча багато знають, та ніколи в своєму житті про Нього не думають...

– Ах, – зітхнув Палко, – мені хочеться скоріше прочитати цю книгу! Та коли доводиться читати рядок за рядком, то роблю це дуже повільно, а пропустити що-небудь я боюся, бо не знаю, на якій саме сторінці описано той шлях, що веде туди, у справжню «країну сонця».

– «Я є шлях і істина, і життя», – пригадав Лессінг і сказав це вголос.

– Про це я читав, та я не знаю, як Він це розуміє. Чи Він має прийти Сам і вказати мені цей шлях, узявши мене за руку, аби мені легше було його знайти?

– Може, воно так, як ти говориш. Та оскільки Він тепер так далеко, так високо, як ми тільки-но про це прочитали, то як воно може відбутися?

Декілька хвилин хлопчик перелякано дивився на

чудову «небесну браму». Вона й справді була так далеко, так високо на небі, а він так низько на землі. Якусе ж таки далеко Ісус!..

– Не вірте цьому! – раптом вигукнув Палко, блиснувши очима. – Він не тільки там! Адже ми читали, як Він говорив Своїм учням: «І от, Я з вами повсякденно, аж до кінця віку». Він перебуває там, наверху, однак Він перебуває і з кожним із нас, і цієї миті Він також із нами!

– Із нами? Де ж Він? – спитав недовірливо Лессінг.

– Ой, не кажіть так, дядечку, прошу вас, – сказав Палко тихо. – Я не знаю, чи сподобається Йому це? Ви ж читали, як Він дорікав їм за невіру. Він так сказав, і я в це вірю. Якщо навіть король гномів міг сказати: «Туман поза мною, туман переді мною» – і відразу ж ставав невидимим, то чому ж Ісус не може цього зробити? Ні, я вірю Йому!

Десь далеко прогуркотів грім, наче урочисте «амінь».

– Ну, якщо ти хочеш, я буду читати цю книгу далі, щоб ти скоріше зміг про все довідатися.

– Ой так, любий дядечку, прошу вас, будь ласка, – зрадів Палко. – Ви читаєте так гарно, що я всі слова краще розумію.

Минуло ще дві чи три години, але вони цього зовсім не помітили. Коли Лессінг, нарешті, відклав книгу, дощу вже давно не було. Палко переживав одну не-

сподіванку за іншою. Він навіть не уявляв, які то чудові розповіді в Євангелії від Луки про народження Івана Хрестителя та Ісуса, про ангелів, що вони з'явилися пастухам у полі, і як ті відшукали Немовля в яслах. Палко мало не плакав із радощів, так чудово все це було, і розповідь про подорож дванадцятирічного Ісуса до Єрусалима.

– Я ж ніколи раніше не думав, що Він був колись таким самим хлопчиком, як я, – сказав він Лессінгу. – Тоді, мабуть, Він був дуже слухняний і такий, що Його всі любили.

Оскільки Палко дивувався з усього цього, то й Лессінгу здалося, що він читає про зовсім нові події, про які раніше ніколи не чув. І на серці в нього стало тепло.

– А чому цю книгу неодмінно треба залишати тут? – спитав він, коли вони уходили. – Ми могли б узяти її з собою та й читати щоденно потроху, і дідусь послухає, а потім ми зможемо принести її знову сюди. А в неділю ми зможемо читати її тут.

Ця пропозиція припала Палкові до душі.

– Я ніколи не наважувався брати цю книгу з собою додому, – сказав він дорогою. – Та коли ви вважаєте, що Господь Ісус не поставить нам це у провину, то я дуже радий.

Вони повернулися додому доволі пізно, але як Палко прийшов разом із Лессінгом, то дідусь нічого не сказав. Палко повечеряв, віддав дідусеві зароблені гроші, порадував його принесеною грушею та й ліг спати.

Уві сні Палко бачив вродливого хлопчика. Хлопчик манив його рукою, говорячи: «Ходімо разом зі мною, і я приведу тебе до „країни сонця“». Він пішов слідом за хлопчиком на високу гору. Та коли Палко дістався

верхів'я гори, там він знайшов три хрести, а на них побачив розіп'ятого хлопчика, того ж самого. Це був Ісус. Палко заридав уві сні так голосно, що Лессінгу довелося розбудити його.

– Чому ти плачеш? Що з тобою?

– Ой, дядечку, Йому, мабуть, було дуже боляче!

Лессінг не став розпитувати далі. «Певно, щось наснилося», – подумав про себе.

– Ой, мій Ісусе, мій дорогий, добрий Ісусе, як могли вони завдати Тобі такого болю? – пошепки говорив хлопчик. – Якщо Ти все можеш, то дай мені знати, чому Твій Батько Небесний не визволив Тебе? Адже Він любив Тебе!

Палко знову заснув, та слова його не давали Лессінгу спокою: чому Ісус так страждав? Заради чого Він помирав? Чому Бог допустив це? Ці питання його непокоїли. І йому пригадалися слова, що були написані на першій сторінці книги: «Читай уважно, рядок за рядком, і вона вкаже тобі шлях». Чи могла вона дати відповідь і на ті питання, які, навіть поза його бажанням, поставали в його душі?

Відтоді в хижці Юриги щодня читали священну книгу. Заради цього вони жертвували тією годиною по обіді, що її раніше відводили на відпочинок.

Старий Юрига дивувався з Лессінга, що той читав майже так само, як священик. Він і Лишці розповів про знайдену Палком книгу, розповів також про ті дивні слова, написані на першій сторінці. Спочатку Лишка приходив лише з цікавості, та потім вже не пропускав жодного читання. Спочатку обидва старі палили під час читання, та невдовзі Слово Боже сповнило їхні серця благоговінням. Вони вже не палили; знявши кашкети,

вони сиділи й уважно слухали. Це були старі істини, почасти їм відомі ще з дитинства, та коли тепер вони читали їх слово за словом, рядок за рядком, то вони стали для них зовсім новими й більш вартими. Якби хто подарував їм цю книгу, вони, мабуть, не читали б її так старанно, але через те, що хлопчик знайшов її таким дивовижним чином і сам вірив у кожне слово, вони й собі не наважувалися сумніватися. Лишка з Юригою навіть під час роботи розмовляли про небесні істини.

– З тих пір, як ваш хлопчик спитав у мене, чи має священик владу прощати гріхи, я увесь час про це думаю. Певно, він не є для нас Богом, як я раніше вважав. Я знаю, що мої гріхи мені не прощено і що я не примирений з Богом. І я питаю в самого себе: яка мені користь від того говіння, від тієї сповіді?

Юрига задумливо хитав своєю сивою головою:

– Можливо, з цієї книги ми довідаємося про істину.

– Знаєте, коли нещодавно Лессінг читав оповідь про того хворого, то я в душі позаздрив тій людині, яку вони принесли до Ісуса і якій Він відпустив усі гріхи. Я б залюбки обійшов увесь світ, тільки б знайти Його.

– Дідусю, – озвався Палко, коли вони прочитали другий розділ, – куток, в якому я сплю, наче моя хижка, мій дім, чи не так?

– Ясна річ, це ваш із Дунаєм «палац», – розсміявся старий.

– Я вам такий вдячний! – вихопилося в хлопчика і він змовк.

Та коли дорослі повернулися увечері з роботи, вони побачили, що зробив Палко зі своїм «палацом». Його куток було чисто підметено, постіль прибрано. В іншому кутку, у напіврозбитому глеку, стояли тільки-но зірвані польові квіти. Двері, немов на Трійцю, було прикрашено зіллям.

– Ти, хлопчику, мабуть гостей до себе чекаєш? – спитав його Лессінг.

– Так, дядечку, Він прийде і залишиться з нами, бо я Його прийму, як тоді Марфа.

Обидва чоловіки розсміялися. Але через те, що неприбрана частина хижки різко відрізнялася від Палкового куточка, то й вони прибрали свої речі, а Юрига наказав Палкові підмести всю підлогу.

Палко вірив, що Господь прийшов. Він відчував Його близькість, хоча й не міг Його бачити. І коли він уходив збирати ягоди чи гриби, він завжди просив: «Господи, йди зі мною, бо без Тебе я не можу йти!»

Горе Лессінга

Минуло кілька днів, і знову настала неділя. Лессінг збирався поїхати додому. Він мав намір потім знову повернутися на кілька тижнів.

– Я б залюбки залишився тут назавжди, – говорив він, – тут так добре, у цих горах!

– Сину мій, – сказав Юрига задумливо, – мені здається, що це так із того часу, як ми читаємо Боже Слово. Ти казав, що вдома у вас є повна Біблія; чи зміг би ти принести її нам сюди?

– Звичайно, у нас нею ніхто не цікавиться.

– Хіба у вас немає нікого письменного?

– Моя мати ледве розрізняє літери.

– А дружини в тебе хіба нема? – Юрига вже давно хотів про це запитати, та не було слушної нагоди.

– Хіба в тебе немає дружини? – допитувався старий, бо Лессінг не відповів.

– Є, звичайно, – мовив той, та з його голосу було зрозуміле, що співрозмовник торкнувся болючого місця в його душі.

Вони лежали в лісі на галявині. Лессінг підпер голову рукою.

— І вона не вміє читати? — гнув далі Юрига. — Ви, молоді, більш учені, ніж ми, старі.

— Вона вміла читати, — відповів Лессінг сумно.

У лісі стало тихше. Здавалося, природа співчуває тому горю, яке пережила ця людина.

— Вона вміла читати? — здивовано перепитав Юрига. — І забула?

— Так, вона це забула. О, вона все забула! Але благаю, не розпитуйте мене більше про це — це дуже боляче.

Юрига вірив цьому. Йому стало шкода Лессінга, він полюбив його, наче рідного сина. Вони жили разом уже декілька тижнів, і тільки зараз йому відкрилося, що його молодий друг носить у собі якесь велике горе.

— Знаєш що, синку, — сказав він із любов'ю, — часто людині стає легше, коли вона відкриває своє серце іншому. Можливо, і твоє горе полегшає, коли ти поділишся ним зі мною.

— Ой, дядьку, мого ярма не покладеш на іншу вию. Того, що сталося, назад не вернеш, — і він знову замовк.

— Де ж мій хлопчик? — порушив тишу Юрига після тривалого мовчання.

— Палко? — спитав Лессінг, наче прокидаючись від тяжкого сну. — Я бачив, як він прямував до своєї «країни сонця». У руках він тримав Євангеліє, і Дунай біг поряд із ним.

— Цей хлопчик ні про що, окрім Священного Писання, не думає, і дивно, як він його розуміє.

— Мені здається, що він схожий на те дитя, що його колись Господь навів у приклад Своїм учням. Він вірить у кожне слово Святого Письма.

— А ми хіба не віримо?

— Ні, дядьку! — Лессінг похитав головою. — Якби

ми справді були віруючими, то ми б інакше жили. Чи, може, ви вірите, що ваші гріхи вже відпущені вам заради Христа?

— Воно так, — відповів старий, — я на цьому погано розуміюся. Господь святий, а я — грішна людина. Наскільки я грішний, я усвідомив тільки тепер, коли ми знайшли цю священну книгу і коли мій хлопчик так перемінився. Так, він, безперечно, усьому вірить.

— Так, дядьку, він вірить Писанню і через те має прощення гріхів.

— А ти, синку?

— Я? — Лессінг понурив голову. — Немає мені прощення. Мої гріхи так тиснуть на мене, наче величезну гору навалено мені на груди. Поки я тут, у горах, у мене на душі трохи легше, та коли мені доведеться знову повернутися додому і бачити, що я накоїв, мені залишиться тільки вигукнути разом з Йовом: «Проклято той день, коли я народився!»

— Синку, що ж такого страшного ти вчинив, що так побиваєшся? Ти такий лагідний до всіх, таку людину рідко коли зустрінеш, — Юрига співчутливо потис Лессінгові руку.

— Що я вчинив? — Лессінг швидко вивільнив свою руку й затулив обличчя. — Що я вчинив, дядьку? Я довів свою дружину до божевілля!

— Та що ти таке кажеш, бідолашний? Як таке могло статися? — через Лессінгову ніяковість старий дійшов висновку, що той каже правду. — Хіба ти не кохав її? Чи, може, ти був брутальний з нею, ображав її, як деякі чоловіки роблять? — розпитував Юрига.

— О, я любив її, для мене вона була найдорожчим скарбом у всьому світі. Я був ладний носити її на руках!

– То як же ти тоді довів її до божевілля?

– Я не мав довіри до неї. Мені все вважалося, що хтось хоче вкрасти її в мене. Тепер я знаю, що вона була віддана мені в усьому, що її серце належало тільки мені. Але тоді я не йняв цьому віри. Я не міг витримати, коли вона дружньо розмовляла з кимсь. Повірте мені, це було в мене, наче хвороба. І вона так оволоділа мною, що я не здатний був володіти собою, та й люди мене підбурювали. Ой, якби я тоді знав Господа Ісуса, хоча б так, як зараз, коли ми читаємо цю книгу, я б тоді до Нього звернувся по допомогу! Але як ми не знали Його, то моя мати зверталася до різних ворожок, а я вдався до чарки.

Лессінг знову тяжко видохнув і замовк.

– Продовжуй, синку, тобі стане легше, – підбадьорював його старий.

– Коли Бог подарував нам дитину, хлопчика, то на деякий час мені наче стало легше, – вів далі Лессінг. – Та згодом і дитина не могла мене втішити. Як це не безглуздо, але я був такий ревнивий, що навіть не міг знести любов жінки до дитини; мені здавалося, що вона приділяла дитині надто багато уваги. Коли в інших помирали діти, я майже починав бажати, аби й наше дитя померло, щоб вона не могла його більше пестити і щоб уся її любов та увага були звернені тільки до мене. Ой, я не маю сили передати, як важко мені тоді було. Я знав, що диявол ходить навкруги, наче рикаючий лев, та й шукає, кого б поглинути. Але я не тікав від нього, не стояв осторонь спокус, і нарешті він цілковито оволодів мною.

Коли ми нещодавно читали про те, як Господь зцілив біснуватого, я дійшов висновку, що й мене ніщо інше, а диявольська сила штовхала на цей злочин.

Я не можу розповісти вам докладно, як усе це сталося, але пам'ятаю, що я весь тиждень пиячив. Одного разу я прийшов додому п'яний, узяв дитину та без дозволу дружини відніс – куди, знає тільки Бог. Я лише знаю, що мене знайшли непритомного далеко від домівки, у горах. Дитини зі мною вже не було. Потім я два тижні пролежав у якійсь хижці. Пізніше мені говорили, що в мене була лихоманка. Коли я, нарешті, через три тижні повернувся додому і моя дружина у відчаї запитала мене про дитину, я не знав, чи брав її з собою і де залишив.

Не можна переповісти, як ми його потім шукали! Та дарма! Моя дружина з матір'ю ладні були думати, що я задавив його. Але ці підозри вони відкрито не виказували, боячись, що мене можуть заарештувати. Так от і вважається, що дитина померла. А оскільки мене вдома не було, мене ніхто не підозрював. Та і взагалі, нас знали, як людей порядних, і що я інколи напивався, про це знали, але ніхто не звертав на це уваги.

Через надмірну журбу моя дружина втратила розум. Ой, як жахливо було бачити її, ще зовсім молоду і вродливу, у такому стані. Часом вона вдома все при-

бирає, як належить, наче вона при здоровому глузді, та за кілька хвилин, напнувши хустку, біжить шукати дитину. Багато разів добрі люди приводили її додому зовсім знесилену. Усі співчували мені у моїм горі, та ніхто не знав про справжню причину.

Часто, коли я прокидаюся вночі й бачу, як вона ходить по кімнаті й накриває ковдрою порожню люльку, на душі в мене робиться так, що хочеться заявити владі, що це я занапастив свою дружину й дитину. Але тоді мати починає вмовляти мене, нагадуючи, що станеться з ними, коли ще й мене кинуть за грати. Адже цим я не поверну дитини, і дружині не полегшає від цього.

От я і розповів вам усе. Тепер ви знаєте, з якою людиною жили кілька тижнів під одним дахом. Якщо хочете, проженіть мене.

– Ой, що ти кажеш, сину? Як я можу прогнати тебе? Але ти і справді не знаєш, що сталося з дитиною? І чи дійсно ти не вбив її?

– Куди поділося дитя, я не знаю, але те, що ось цими своїми руками не вбивав його, це я знаю достеменно, – Лессінг витер холодний піт, що проступив на лобі.

– Нещасна людина, навіщо ти узяв дитину з собою? Що ти з нею хотів учинити?

– Цього я теж не знаю. Я вже вам сказав, що я був дуже п'яний. Одне тільки пам'ятаю, що я дав їй шматок хліба, коли вона заплакала. Мені здається, що я й досі бачу дитя, таке миле та лагідне. Ще сльози виблискували на його щоках, а воно вже посміхалося мені. У мене заболіла голова, я ліг, а що сталося потім, я не знаю. Оскільки хлопчика ніде не знайшли, то мені лишається думати, що його роздер якийсь хижий звір.

Але он іде Лишка, не будемо більше про це говорити.

Було б краще, якби він не бачив мене тут. Бо як я не зізнаюся про це владі, то й розповідати про це нікому не можу.

Лессінг підвівся ще до того, як підійшов Лишка, і зник у лісовій хащі.

Юрига знову ліг і закрив очі.

«Він, мабуть, спить», – подумав Лишка й зібрався був іти далі. Та Юрига не спав. Йому тільки не хотілося ні з ким розмовляти, так оволоділо ним почуте від Лессінга. Йому було дуже шкода Мартина. Тепер він зрозумів, чому той, незважаючи на свої молоді літа, так безрадісно дивиться на світ. Та й де б він міг знайти собі розраду? Ось чому він завжди повертався з дому такий сумний. О, ця жахлива людська вада – пияцтво, як багато лиха приносить воно людям! Бідолашний Лессінг! Він іще такий молодий, та яке жахливо тяжке його життя! Свою дитину йому вже не знайти, і дружина, мабуть, ніколи вже не одужає!

– Дядьку, ви, мабуть, бачили тяжкий сон? – сказав Лишка, підходячи до нього, – ви так важко зітхнули!

– Так, друже. Добре, що ти розбудив мене.

– А чому ви тут один? Де ж Лессінг і ваш хлопчик?

– Лессінг нещодавно був тут, а Палко з книгою, мабуть, у своїй «країні сонця».

– Не ображайтеся на нього! Адже й сам він наче з «країни сонця». Він схожий на якийсь дивний сонячний промінчик. Учора, коли він повертався з села, я наздогнав його. Він був такий веселий, наспівував якусь пісеньку. Раптом побачив край дороги квітку. Він подивився на неї, а потім нахилився, аби роздивитися зблизька. «Що ти там шукаєш?» – спитав я. Він зніяковів. «Нічого, я тільки хотів подивитись, чи

немає біля квітки чиїхось слідів». – «Чиїх слідів?» – «Ну, Його слідів». Я зразу зрозумів, про що йдеться. «Хіба ти вважаєш, що Спаситель ще й досі ходить по цій землі? Чи ти не знаєш, що Він вознісся на небо й сидить праворуч Бога?» – «А ви, дядечку, хіба забули, як Він обіцяв: „І от, Я з вами повсякденно, аж до кінця віку“? І я твердо знаю, що Він зі мною і йде попереду. Адже ми читали, що коли Він веде Своїх овечок, то йде попереду них. Він – мій добрий Пастир, а я – Його ягня. Значить, і тепер Він ішов попереду. Я тільки хотів дізнатися, чи дивився Він також на ці квіточки, адже Він так любить їх». – «Звідки ж ти знаєш, що Він любить квіти?» – спитав я. «Я гадаю, що вони подобаються Йому, бо коли Він говорить про лілеї, Він говорить, що й Соломон у всій своїй славі не зодягався так, як будь-яка з них. І хіба Він не наказав нам дивитися на квіти й брати з них приклад?»

– Дядьку, мені здається, що цей хлопчик надто розумний, аби стати звичайним собі лісорубом, як ми з вами.

– Так, це правда, але чим тут зарадити? Я готовий віддати йому останнє. Що я знаю, того і його навчу, але зробити більше я не в змозі.

– Це я знаю. Так шкода хлопчика, якщо такі здібності пропадуть. Ой, як би мені хотілося, щоб він був тут і розповів нам що-небудь. Хто знає, з ким він цієї хвилини розмовляє. Мало хто пройде повз нього, і він не заговорить про ці речі.

Несподівана зустріч

Лессінг не помилився, говорячи, що Палко, скоріше за все, вирушив до «країни сонця». Так воно й було. Тільки він не сидів у печері, а мандрував гірським схилом униз та вгору, милуючись квіточками, що їх тут було не перелічити. Він не зривав їх, але розмовляв із ними та з метеликами, що пурхали поруч. Потім він попрямував до річки помити ноги, а Дунай, який не любив воду, бігав лугом.

– Дунаю, навіщо ти товчеш квіточки? – докоряв він собаці. – Хіба вони для цього розквітли? І навіщо ти лякаєш пташок? Поглянь-но, як ти їх наполохав. Наступного разу я тебе з собою не візьму.

– Не бійся, пташко, він тебе не скривдить! – заспокоював Палко молодого чижика. – Дунай не злий, це він тільки пустує. Адже він не знає, що це гріх, бо він тільки собака.

Пташка ніби зрозуміла це й знову весело застрибала з гілки на гілку.

– Ну, на сьогодні годі, – сказав Палко квіточкам, метеликам та комахам. – Тепер не заважайте мені, я буду читати.

Жодний принц не міг зажадати собі кращого місця

для відпочинку, аніж те, яке обрав Палко. Це була скеля, поросла чудовим оксамитовим мохом. Довкола буяв квітом чагарник. Його білі та рожеві квіти висіли над Палком. Куди не глянь – усюди квіти, що їх лагідно погойдував легкий вітрець. Здавалося, вони зачаїли подих, аби не заважати маленькому читачеві.

Сьогодні він робив те, що роблять і дорослі, коли їм бракує терпіння: заглядають у кінець книги чи перегортають сторінки.

– Ми з дядечком та дідусем усю книгу прочитаємо до кінця, а я зараз хочу прочитати тільки кінець, бо там має бути щось дуже важливе, – промовляв хлопчик сам до себе, наче вибачаючись.

І Палко читав: «І він показав мені чисту ріку живої води, прозору, мов кришталь, що виходила від престолу Бога і Агнця. Серед вулиці його, і по той і по інший бік річки – дерево життя, яке дванадцять раз приносить плоди, і дає кожного місяця плід свій. А листя дерева – для зцілення народів. І нічого вже не буде проклятого, а престол Бога і Агнця буде в ньому, і раби Його будуть служити Йому. І побачать лице Його, а ім'я Його буде на чолах їхніх».

Як же це дивно! Маленьке серденько відчувало, що тут описано справжню «країну сонця». Там була велика, кришталево прозора річка, що текла від престолу Бога та Агнця.

«А що то за Агнець, що має на небі престол? – хлопчик звів очі до неба. – Агнець... „Ось Агнець Божий...“ – раптом згадав хлопчик. – Адже саме так назвав Іван Хреститель Господа Ісуса, і так Він тепер зветься на небесах. Агнець, Агнець Божий... І там ще були дерева, що завжди квітували й приносили плоди.

А що це значить, що там не буде нічого проклятого? Певно, там не буде нікого, хто кляне інших і лається! – вирішив хлопчик, і сам із цього перелякався. – Про це я маю сповістити усіх сусідів, аби вони це покинули. Ісусові Христу і тут, на землі, мабуть, важко слухати прокльони та лайку, через те на небо таких людей не беруть.

Тут іще і вдруге сказано про престол Агнця, і що в Нього є слуги. Ой, з якою радістю я б був Його слугою, якби тільки Він прийняв мене до Себе на службу! Ой, – згадав хлопчик, – як часто я лінувався вставати вранці, хоча й знав, що дідусеві потрібна вода, а ще часто, коли я мав збирати дрова, я радше бігав із Дунаєм по лісу. Дідусь Рацга, прощаючись, говорив мені, щоб я сумлінно служив дідусеві Юризі, бо той прийняв мене заради Бога, і щоб я навіть по очах його вгадував його бажання та виконував їх».

– Любий Ісусе, – він склав рученята й звів очі до неба. – Пробач мені, що не служив йому добре. Тепер я хочу служити краще, щоб і Ти, коли я досягну «країни сонця», прийняв мене Своїм слугою! Ой, як же мені хотілося б бути біля Твого престолу!

Хлопчик знову зазирнув у книжку. Там було: «І побачать лице Його, а ім'я Його буде на чолах їхніх».

– Тоді й я побачу Його! – радісно вигукнув він. –

Невже й на моєму обличчі Він напише Своє ім'я? Не знаю. Адже я лише малий, неслухняний хлопчик!

Палко не помічав, що він не тільки читав уголос, але й уголос розмірковував. І зовсім не помітив, що він тут уже не сам, хоча радісний гавкіт Дуная сповіщав про наближення когось із знайомих. Через те він добряче перелякався, коли раптом ззаду пролунав чийсь голос:

– Чому саме ти, Палко, вважаєш себе неслухняним хлопчиком?

Палко звів очі і, вражений, схопився на ноги. Таке йому й уві сні не снилося – щоб тут, у своїй «країні сонця», він міг зустріти... священика Малину.

– Як же ви сюди потрапили? – вихопилося в нього.

Лагідна посмішка промайнула на серйозному й трохи блідому обличчі священика.

– Чи не вважаєш ти, що ці гори належать лише одному тобі і що мені, аби подихати свіжим повітрям, треба обмежуватися лише садком?

– Ні, цього я не думаю, – відповів Палко і зашарівся. – Але ж це так далеко, та й до того ж сьогодні неділя. Хто скаже проповідь людям, що прийшли до костьолу?

– Погляньте-но, який маленький інквізитор! Я вже виголосив проповідь, а тепер, за порадою лікаря, прийшов сюди на декілька днів, бо нездужаю.

– Ви живете тут, у горах? Де ж саме? – здивувався хлопчик.

– У будинку лісника.

– Це недалеко. Вибачте, але я хочу запитати у вас дещо, – і хлопчик присів поруч із священиком. – Звідки ви довідалися про цю «країну сонця»?

– Про «країну сонця»? – здивовано спитав священик. – Хіба ця полонина так зветься?

– Так, тобто, я не знаю, – зніяковів Палко. – Це я так вигадав, бо тут є небесна брама, а за нею країна, де сонце ніколи не заходить.

Священик дивився на чудові верхів'я гір, на квітучі дерева.

– Так, тут можна дещо відчути від Божого світла. Але, дитино моя, як ти дійшов такого висновку? – спитав він лагідно й погладив хлопчика по голові. – Ти, мабуть, десь чув про таку «країну сонця»?

– Якщо ваша ласка, я розповім вам все, як воно було, – і очі хлопчика засяяли.

Священик сів на м'який мох і, не зводячи очей з Палка, слухав його розповідь, як він, шукаючи згадану в казці «країну сонця», прийшов сюди; як знайшов священну книгу, і як багато він довідався з неї про справжню «країну сонця»; і як тоді, під час грози, бачив на власні очі семикольорову «небесну браму» он там, над горами.

Палко не бачив розчулених сліз, що з'явилися на очах священика.

Він розповів також про те, що читав зараз і що він просив Господа Ісуса зарахувати його до числа Його слуг.

– Покажи мені книгу! – попросив священик. – Ти міг би знову залишити її тут, у печері. Я б із радістю приходив сюди, і так само, як ти, читав би її, рядок за

рядком, і разом із тобою шукав би шлях до справжньої країни світла, де немає потреби ні в сонці, ні в місяці, але де сам Агнець є споконвічним світлом.

Хлопчик трохи подумав, а потім сказав:

– Добре, я залишу її тут. Дядечко Лессінг завтра все одно уходить, а я не так добре читаю, аби читати вголос іншим. Сам же я можу читати й тут. А якщо я зустріну вас тут, то ви почитаєте мені вголос, добре?

– З радістю, дитино, і навіть зараз, якщо ти хочеш. Та спочатку покажи мені твою печеру.

Вони підвелися. Священик ледве встигав за своїм маленьким проводирем. Та незабаром вони були вже в печері.

– І справді, який чудовий краєвид! – вигукнув вражений священик. – Твоя правда, ця печера дуже схожа на хижку, а ось тут справжня канапа. І як гарно ти прибрав її та прикрасив квітами. Ти, мабуть, хотів, щоб твоя оселя була красивою?

Гість з цікавістю розглядав чисто прибраний та прикрашений зіллям «палац» хлопчика.

– Господь Ісус пообіцяв жити з нами, то я й зробив усе так, щоб Йому було приємно, – відповів Палко.

– Невже ти справді віриш, що Він завжди й скрізь перебуває з тобою? – священик запитував зовсім інакше, аніж дядечко Лессінг чи дідусь. Це було наче інше запитання і хлопчикові неважко було відповісти на нього.

– Так, я знаю, що Він завжди, та й тепер також, перебуває зі мною!

«Свята простота!» – зітхнув священик і, присівши на стілець, сперся головою на руки, залишаючись так, нерухомо, кілька хвилин, наче молився.

Палко не наважувався потурбувати його. Тут спало йому на думку, що неподалік у кущах він сховав малину для дідуся. Дідусь, напевно, був би радий, коли б довідався, кого він нею пригостив. У нього була з собою дерев'яна ложка, якою він звичайно пересипав ягоди з великого жбана у маленький. Тарілок у нього не було, та неподалік він побачив велике кругле листя, що могло їх замінити.

Палко приніс обидва жбани. Маленький він вимив і наповнив свіжою водою. В іншому були тільки-но зібрані ягоди. Він вимив також і ложку, ретельно витер її хустинкою й задоволений, що йому пощастило пригостити такого почесного гостя, повернувся до печери.

Палко бачив, що священик читає його книгу, і щоб не турбувати його, він тихенько поклав перед ним на столі великого листка й ложку, поставив жбанок з ягодами.

Священик підвів голову, і на його серйозному обличчі заграла світла усмішка. Він узяв хлопчика за руку.

– Ти хочеш почастувати мене?

– Так, будь ласка, пригощайтеся. Ви завжди пригощаєте мене, коли я буваю у вашому домі, а тепер я хочу почастувати вас тим, що сам маю!

– Я тобі дуже вдячний. І щоб ти знав, що шаную твою гостинність, прошу тебе, подай-но мені твою смачну малину, я покладу її на «зелене блюдо».

Як же радів Палко! Священик їв смачні ягоди й пив чисту воду. Потім він дістав зі своєї сумки шматок білого хліба й пригостив ним хлопчика й Дуная.

– Я обіцяв тобі прочитати уривок. Сідай, а то мені вже скоро час іти. Завтра ти також прийдеш сюди?

– Не знаю, навряд чи. Я маю провести дядечка Лессінга і допомогти йому нести речі.

– Тоді я візьму твою книгу з собою і завтра вранці чи по обіді занесу сюди.

Потім священик прочитав, як Господь Ісус вознісся на небо, як ангели сказали учням Його, що Він знову повернеться. Але перш Він обіцяв послати їм Святого Духа.

– А хто такий Святий Дух? – спитав хлопчик, коли вони разом покидали печеру.

– Це Дух Господа нашого Ісуса Христа, – сказав священик розважливо. – Цього Духа повинен мати кожний християнин; у цій книзі сказано, що хто Духа Христова не має, той не Його.

– Ви, певно, Його маєте, еге ж? – спитав хлопчик просто, дивлячись священикові в очі. – Адже ви належите Йому?

Якби хтось інший поставив йому це питання, то він не барився б із відповіддю. Чи він не хрещений? Чи він не належить до єдиної рятівної католицької церкви? Чи, може, він не був посвяченим священиком?

– Знаєш що, Палко, на це питання я відповім тобі іншим разом, коли з цієї книги більше довідаюся, як складаються справи зі мною.

Деякий час вони обидва йшли мовчки.

– Про що ти думаєш? – раптом запитав священик, беручи хлопця за руку.

– Що треба робити, аби й мені Господь дав Свого Святого Духа? – несміливо відповів хлопчик.

– У цій книзі написано, що Отець Небесний дає Святого Духа тому, хто просить Його про це і хто готовий підкоритися Йому.

– Так, це правда, Він давав усе тим, хто просив Його. І мені Він давав все, про що я Його просив. Та чи можна Святого Духа прийняти так само, як Господа Ісуса?

– Я не розумію, Палко, до чого ти ведеш?

– Ну, адже Марфа прийняла Господа Ісуса в своєму домі. І хоч я Його не можу бачити, але я Його прийняв в нашій хижці. Я знаю, що Він прийшов і залишається зі мною.

Священик зупинився, вражений, і заплющив очі.

– Ні, – сказав він поволі і немов сам до себе, – Духа Христового потрібно прийняти не тільки в свій дім, але й у своє серце.

– А хіба Дух Святий може перебувати у моїм серці?

– Так, дитино моя. Бачиш це чудове присмеркове сонце? Тепер поглянь-но на цю малесеньку краплину роси. Що ти там бачиш?

– Сонце. Краплина прийняла в себе сонце, так?

– Так, дитино моя; а тепер – на добраніч.

І не встиг хлопчик отямитися, як залишився один. Він тихо опустився навколішки.

– Господи Ісусе, – шепотів він, – ублагай, прошу Тебе, Свого Отця Небесного, щоб Він і мені дав Свого Святого Духа! Адже Ти знаєш, що я назавжди хочу бути Твоїм! Я хочу Його прийняти, як та краплина роси прийняла сонце. І йому Ти також дай Його, прошу Тебе! Амінь.

Маленький супутник Лессінга

Наступного ранку Лессінг у супроводі хлопчика покидав гори. Лессінг ніс на плечах досить важку валізу, а Палко, у вузлику, – його одяг.

– Дядечку, а чи скоро ви повернетеся? – запитав Палко.

– Не знаю, відповів Лессінг. Він намагався позбутися думок, що пригнічували його. – Коли повернуся, я тобі що-небудь принесу. Чого б ти хотів?

– Ой, дядечку, якщо це не завдасть вам зайвого клопоту, принесіть мені олівець і таку малесеньку книжечку, куди б я міг дещо записувати.

– Ну, це я можу тобі принести, бо ти часто допомагав мені. Дідусь дав мені зароблені тобою гроші, щоб купити тобі костюм, а від мене ти отримаєш ще й кашкета. Чоботи тобі також вже замовлено, так що взимку ходитимеш до школи.

– Ви хочете купити мені нового кашкета? Ой, як добре! Мій старий вже зовсім зносився. Дідусь вже й так через мене має багато витрат. Якби я тільки міг коли-небудь йому за це віддячити!

– Ну, коли ти виростеш, ти будеш для нього відчутною підтримкою. Ти й тепер вже неабиякий помічник. Він мені казав, що всі його сини поїхали до Америки, дочки повиходили заміж. А де ж твої батьки? Ти, певно, син когось із синів чи дочок Юриги?

– Ой, ні! Дідусь Юрига прийняв мене тільки так, заради Бога, бо в мене нікого немає, хто б піклувався про мене. Мого дідуся звали Рацга, він помер два роки тому. Ми прийшли сюди, у гори, потім він захворів, от я й залишився у дідуся Юриги.

– Виходить, ти – сирота? О, тоді б ти міг піти разом зі мною, бо я також одинак! – і він простягнув руки до хлопчика.

– Хіба у вас вдома немає дітей?

– Ні. Шкода, що я напередодні не домовився про це з дідусем. Та ось дядько Лишка, він міг би переказати дідусеві, що ти пішов разом зі мною.

На якусь мить ця пропозиція видалася хлопчику спокусливою. Побачити чужі місця – це ж так цікаво! Та потім він подумав: «Щоб сказав Господь Ісус на те, що я йду без дідусевого дозволу? Хто ж буде носити йому воду й варити юшку?»

– Ні, дядечку, Господь із вами! Скоріше повертайтеся, ми будемо чекати на вас!

– Але ж мені як воно буде? – вів своєї Лессінг, однак хлопчик не поступався. Адже він був правий: хіба можна покинути дідуся самого?

– Ну от, тепер повертай додому, бо інакше тебе захопить ніч, а цей вузлик я й сам можу донести.

Та Палко не хотів з цим погоджуватися:

– У вас і так важка валіза, а я назад побіжу.

– Але ж у темряві ти можеш збитися з дороги. Місяця ж немає.

– Ой, та не турбуйтеся про мене, я ходив цією дорогою багато разів. Дідусь Рацга мав звичай говорити, що дитина, яку знайдено в горах, ніколи в горах не заблукає.

– Нарешті я вас наздогнав, – раптом почувся позад них голос Лишки. – Хлопчику, дай-но мені твого вузлика, а сам мерщій біжи назад, щоб темрява тебе не захопила.

– Тоді я зичу вам щасливої дороги, дядечку Мартине, і вам також, дядечку! – сказав хлопчик, простягнув їм обом руку та й побіг назад.

– Передай вітання дідусеві! – разом вигукнули вони навздогін йому. І він зник серед гір, немов маленький промінчик сонця.

У будинку лісника

– Знаєте, дідусю, Лессінг учора був якийсь дивний, – розповідав наступного дня Лишка своєму приятелеві Юризі. – За весь час він не прохопився ані словом. Горе яке, чи що, так його гнітить?

«Бідолашна людина, – думав Юрига. – Йому, дійсно, є за чим побиватися». Лишці ж він тільки сказав, що у Лессінга вдома хвора дружина і що це дуже гнітить його.

– Нехай сподобає її Господь швидше одужати, тоді б, може, і він скоріше до нас повернувся. Нам його бракуватиме, адже ми так звикли до нього.

Вони не помилилися. Без Лессінга вони й справді почувалися самотніми, тим більше, що й Палка не було вдома. Лісник прислав за ним, аби він послугував священикові та був йому за проводиря у горах, бо хлопчик так знав усі стежини, як ніхто інший.

– Не забороняйте йому йти, – умовляв лісник. – Священик вас недаремно просить про це. Він дуже любить дітей, і хлопчику в нього буде добре.

Юригу цікавило, що скаже на це Палко, і він дуже здивувався, коли хлопчик зрадів. Отримавши цю звістку, той навіть став підстрибувати з радощів.

— Це дуже, дуже гарний пан, — сказав він дідусеві, — і я його дуже люблю!

Для Палка тепер почалося життя, якого раніше він собі й уявити не міг. У будинку лісника він спав в одній кімнаті зі священиком Малиною.

Як це було чудово! Вранці вони пили молоко. Потім господиня клала до їхнього кошика усякі наїдки і вони вирушали у мандрівку. Палко водив священика повз глибокі прірви, потім їм доводилося переходити через річки чи дертися на скелі, однак священик залюбки йшов за ним скрізь. Він ніс із собою коробку, до якої збирав різні квіти, рослини, мох і був дуже вдячний своєму маленькому проводиреві, який вмів знаходити найцікавіші місця.

Коли вони втомлювалися, священик лягав на прихоплений із собою килимок. У такі хвилини відпочинку він пояснював хлопчикові назви різних рослин та розповідав багато інших корисних речей.

Коли він спостеріг, що Палко вже непогано читає, він почав навчати його письма та арифметики.

Іноді священик лягав відпочити, почуваючи себе втомленим. Палко тим часом збирав гриби, аби не повертати господині порожнього кошика.

Хлопчик був дуже радий, що Лессінг залишив йому собаку. Дунай супроводжував їх усюди. Собака знав, коли йому приходити, і щоранку навідувався до хатини лісника. На ніч він там не залишався, бо ніяк не міг змиритися з іншими собаками. Священик говорив, що собаки, буває, так само не можуть порозумітися, як і деякі люди.

Найщасливішими хвилинами для Палка були ті, коли священик читав йому вголос з Євангелія. Він

постійно носив його з собою і багато читав. Часто там зустрічалися такі слова, що Палко їх не розумів. А от розповіді про апостолів видавалися йому напрочуд цікавими. Отже, якби Дух Святий не зійшов на них, вони не змогли б чинити такі дива. А далі йшла книга за назвою «До Римлян». З неї Палко майже нічого не зрозумів. Священику ж, навпаки, вона видалася дуже цікавою і, читаючи її, він часто занурювався у роздуми, особливо щодо вірша: «Але Бог Свою любов до нас доводить тим, що Христос вмер за нас, коли ми ще були грішниками».

– Як би я хотів це зрозуміти, бо мені здається, що це – щось дуже важливе!

– Ти маєш рацію, хлопчику мій. Для нас немає нічого дорожчого за істину, що Христос умер за нас!

– За нас? – вигукнув здивовано Палко. – А я вважав, що Він помер через те, що лихі люди прибили Його до хреста. А як це Він помер за нас і чому?

Тоді священик знову розгорнув Євангеліє від Івана і прочитав про Мойсея та мідного змія, а потім пояснив, що сталося з єврейським народом, коли вони вийшли з Єгипту; як дорогою люди почали ремствувати на Бога та Мойсея, і як Бог наслав на них отруйних зміїв. Змії жалили людей, і багато людей померло. Та коли вкушені зміями з вірою дивилися на мідного змія, вони зцілялися.

– Ці отруйні змії означають наші гріхи, – пояснив священик. – І так само, як у пустелі було піднято на жердині того мідного змія, так і Синові Божому належало бути розіп’ятим на хресті за наші гріхи.

Та коли Палко все одно не міг цього зрозуміти, священик розповів йому, як колись ізраїльтяни жили

в Єгипті, як потім Бог послав до них Мойсея, аби той вивів їх звідти. Та лихий фараон не хотів відпускати їх.

Тоді Бог розгнівався й наказав Своєму ангелу вразити серед єгиптян усіх первородних хлоп'ят, починаючи з сина фараонового й закінчуючи сином злиденного в'язня у в'язниці. Але щоб цей ангел не вразив і первістків ізраїльтян, Бог наказав, аби кожний ізраїльтянин у своєму домі заколов ягня і кров'ю його змастив одвірки і перекладини, щоб ангел-згубник, побачивши кров, проминув цю родину.

– Бачиш, Палко, як фараон не хотів випустити євреїв, так само й нам довелося б загинути через наші гріхи. Та Бог виявив до нас усю Свою любов, і коли ми ще були грішниками, Христос помер за нас. Так Він став Агнцем Божим, узявши на Себе гріхи світу.

Раптом Палко затулив обличчя руками.

– Ой, Господи Ісусе, любий мій, добрий Ісусе, – вигукнув він, схлипуючи, – тепер я знаю, чому Твій Батько не почув Тебе і не врятував, коли Ти кликав Його, адже Тобі треба було померти за мої гріхи, як тому ягняті замість ізраїльтян. От чому Ти маєш владу прощати гріхи, адже наші гріхи були причиною Твоєї смерті!

Хлопчик замовк. Він опустився на землю і не бачив, що саме робив зараз його друг. Та коли він підвівся, то

був один. Розгорнуту книжку він знайшов на землі, і на її сторінках були помітні сліди від сліз.

Із цього дня священик став ще мовчазнішим. Він часто молився Богові, як у горах, так і вдома, і хлопчикові це подобалося. Прокидаючись вночі, Палко часто бачив, як він стояв навколішки перед маленьким дерев'яним розп'яттям.

Тоді й Палко починав спілкуватися із своїм Спасителем, і на серці ставало легко й ясно.

У суботу, коли вже закінчувався другий тиждень, Палко почув, як лісникова дружина казала своєму чоловікові:

– Священик приїхав сюди, аби відпочити, та, здається, йому, навпаки, щодня стає гірше. Гадаю, що якесь горе пригнічує його. А завтра він хоче виголосити проповідь. Від цього йому слід було б утриматися.

– Знаєш, люба, він так само не може жити без проповідей, як я, скажімо, без своєї рушниці, а ти без своєї макітри. Якби він був такий, як інші, то не робив би цього, але він дуже гарна й чесна людина.

Коли пізніше Палко разом із священиком гуляли в лісі, хлопчик несподівано запитав:

– Чи це правда, святий отець, що у вас є якесь горе?

– А хто сказав тобі про це, дитино?

– Про це говорили в хаті лісника. Хазяйка непокоїлася про вас, бо ви надто бліді та втомлені. Вона вважає, що ви хворі.

– Вона не помилилася, дитино: я смертельно хворий. Від моєї хвороби немає ані ліків, ані лікування.

– Хіба і Господь Ісус не може допомогти? – спитав перелякано хлопчик і своїми засмаглими рученятами схопив білу руку священика.

– Навіть Господь Ісус! – повторив священик і подивився у хлопчикові очі, сповнені занепокоєння і співчуття. – Ні, звичайно, Він може допомогти, але...

– Ой, тоді скоріше просіть Його про це! Ви ж знаєте, що Він кожного зцілював, хто приходив до Нього, навіть і того заслаблого, хоча він особисто й не просив Його про це. А що, як нам зараз же попросити Його?

– Ти хочеш домогти мені молитися?

– З радістю, як це робили слуги сотника з Капернаума, які говорили: «Він гідний того, аби Ти вислухав Його».

– Ні, Палко, ти не повинен так молитися, бо я не гідний Його милості.

– Але як же мені тоді допомогти вам? Що, коли нам просити Його, як той чоловік у храмі, що залишився позаду й не наважувався звести очі до неба, – ви знаєте про нього, – що фарисей так пихато повівся з ним?

– Твоя правда, любий хлопчику; це єдина молитва для нас.

Священик про це більше не говорив, і цього разу вони повернулися додому рано.

Священик висловив бажання, аби по обіді Палко супроводжував його додому й переночував у нього, а наступного дня пішов навідатися до дідуся і провів із ним неділю.

«Але ж як мені, такому злидневі, йти разом із ним? – думав Палко. – От якби у мене був новий костюм та новий кашкет!..»

По обіді, коли він у кухні допомагав дружині лісника мити посуд, то розповів їй про свою «журбу».

– Не турбуйся, Палко. Я вже про це подбала й відклала дещо з одягу своїх хлопців для тебе, бо бачу, що хлопчик ти сумлінний, дбаєш про панотця та й мені завжди допомагаєш.

Палко отримав білу сорочку й сині штани, а його жакетик дружина лісника якось випрала. Щоправда, жакетик після прання трохи підскочив, та Палко швидко розправив його на своїх плечах.

Зазирнувши у річку, мов у дзеркало, він ледве впізнав себе. Свої черевики він відремонтував сам і почистив їх разом із черевиками священика та ще й нові шнурки вправив. Тому й не дивно, що з торбинкою через плече, він радісно крокував поряд із своїм другом. А той радів разом із ним.

– Спасибі вам за все, хай боронить вас Бог! – вигукнув Палко дружині лісника, що дивилася їм у слід.

– Поведи мене, Палко, найкоротшою дорогою, що нею ви звичайно з Дунаєм ходите, – сказав священик.

– О, тоді ми дуже скоро будемо в селі! – радісно сказав хлопчик. – Не бійтеся, це гарна дорога. Інакше я не повів би вас нею, бо лісник наказав вести вас рівною дорогою.

Священик посміхнувся.

– О, якби він знав, Палко, де мені тільки не доводилося лазити за тобою! Та не турбуйся, я йому про це не скажу. Найпрекрасніші квіти ростуть звичайно на краю прірви. Та перш, аніж ми спустимося у долину, розкажи мені що-небудь, як тоді, коли ми з тобою вперше зустрілися у «країні сонця». Розкажи мені що-небудь про своїх рідних.

Палко був радий, що священик більше не журився, і залюбки розповів йому, що він два роки тому прийшов сюди, у гори, разом із дідусем Рацгою; як дідусь потім захворів, поїхав додому та й помер, і дідусь Юрига взяв його до себе.

Священик здивувався, що батьки дозволили йому це.

Хлопчик на це розповів, що мама Ганна знайшла його в горах, і як ніхто з рідних не відшукався, то вона залишила його в себе.

Священик слухав дуже уважно.

– Ну, а якби тепер щось трапилося з дідусем Юригою, куди б ти пішов?

Хлопчик зупинився і, вражений, розгублено дивився своїми блакитними очима.

– Я сподіваюся, що Господь Ісус і надалі допоможе мені, як і тоді, коли Він послав до мене маму Ганну, коли я заблукав у лісі. А коли вона померла, мене взяв дідусь Рацга, після його смерті мене прийняв дідусь Юрига. Хижка у горах належить нам, поки дідусь там живе, а будинок у селі належить дідусевим синам. Там я не міг би залишатися. Та тепер я вже не такий маленький, і хто-небудь знайдеться, хто погодиться прийняти мене у найми. Якби вам, святий отець, знадобився пастух, я б радше за все пішов до вас.

– До мене? – вигукнув священик. – Це слушна думка! Згода, якщо я ще буду живий, а твій дідусь помре, тоді не ходи нікуди, тільки до мене. Дай мені слово, що ти ні до кого іншого не підеш!

О, як легко хлопчик на це погодився. Їхню розмову було перервано кількома жінками, що приєдналися до них і супроводжували їх до самого будинку священика. Там Палко отримав гарну вечерю, а спати священик знову покликав його до своєї кімнати.

Перш ніж лягти спати, вони один за одним прийняли ванну, і тепла вода приємно освіжила їх після тривалої подорожі.

Хлопчик ледве встиг помолитися, як сон вже зовсім склепив йому очі. Він ще відчув, як священик накрив його ковдрою, погладив по голові й поцілував. За мить він уже міцно спав.

Прокинувся Палко наступного дня із сходом сонця. Він хотів було тихо встати й одягтися, та побачив, що священик, вже вдягнений, сидить біля вікна. На колінах у нього лежала священна книга, та він не читав її. Очі його були закриті, і він, немов уві сні, посміхався. Ранкове сонце освітлювало обличчя священика.

Хлопчик тихо одягнувся й навшпиньки вийшов; біля криниці він умився, обтерся і, зачесавши волосся, повернувся до кімнати.

Священик так само сидів біля вікна, але очі його були розкриті, і він милувався сходом сонця. Хлопчик тихо підійшов до нього і сів біля його ніг.

– Палко, ти вже встав? – здивувався священик і повільно погладив хлопчика по голові.

– Так, вже час. Сьогодні дуже красивий ранок, такий

самий, як той, коли воскреслий Спаситель з'явився Марії. Правда ж, сьогодні ніяке горе не турбує вас?

– Сьогодні? Ні, дитино, сьогодні я дуже, дуже щасливий! Тобі я можу це сказати, бо ти мене зрозумієш і будеш радіти разом зі мною. Цієї ночі я знайшов шлях до справжньої «країни сонця»! Тепер я можу сказати: я маю Духа Христового! Тепер я прийняв Господа Ісуса, як колись Марфа, і як та краплина роси – сонце. Подякуй разом зі мною Господу, що Він охрестив мене та прийняв Своїм служником! Тепер я хочу трохи відпочити, бо ніч не спав. Та це нічого. Ця ніч була найпрекраснішою у моєму житті!

Разом вони схилили коліна й помолилися. Потім священик ліг на канапі. Палко приніс йому подушку.

– Вам треба поспати кілька годин, бо інакше як ви зможете проказати проповідь?

Священик притис хлопчика до грудей:

– Як я зможу виголосити проповідь? Сьогодні я це зроблю як ніколи. Сьогодні я перший раз у своєму житті буду справжнім свідком мого Господа.

Палко сумував за дідусем. За останні два тижні він бачився з ним всього двічі: один раз у горах і другий – в лісі.

– Мені тебе дуже не вистачає, – сказав йому тоді Юрига, – однак служи цим людям як слід.

Сьогодні Палко зібрався навідати дідуся. Він хотів піти без сніданку й тихо вийшов з кімнати, однак стара економка встигла помітити його. Вона нагодувала його молоком і хлібом, а потім відпустила.

Маленький слуга Божий

Тим часом у їхній хижці сталося щось надзвичайне. Старий Павло Юрига отримав листа, але не від своїх дітей з Америки, а від Мартина Лессінга. Юрига був радий, що сказав дещо Лищці про хворобу дружини Лессінга, бо тепер довелося просити Лишку прочитати листа, а там згадувалося про дружину Мартина.

Юризі довелося пояснити Лищці, що вона трохи схибила з розуму, бо в листі було написано: «Свою дружину я знайшов загалом здоровою, та моя мати говорить, що мені не можна її залишати, бо вона одна не може впоратися з нею. Але ж ви знаєте, що я ще раз повинен повернутися до вас, інакше я б спричинив вам великого збитку. Так от, у мене з'явилася думка взяти дружину з собою; і вас дуже прошу дозволити вашому хлопчику бувати з нею! Він завжди такий лагідний, і я вважаю, що це буде для неї цілющими ліками. Він міг би з нею гуляти і взагалі бути поруч. Я не залишуся боржником. О, зжальтеся над нами, двома сіромахами!

Палко міг би поступитися нам своїм куточком, а сам спати разом із вами. Окрім того, моя дружина могла б прати для всіх нас, готувати їжу та порати усю хатню роботу. Це вона добре робить. Якщо я буду знати, що цей хлопчик з нею, то на душі у мене буде так, наче Божий ангел-хранитель з'явився перед нами. Вчора в книзі пророка Ісаї я знайшов такі слова: „І мала дитина буде водити їх". І раптом я побачив Палка перед очима. Я відчуваю, що він – та мала дитина, що веде нас до Бога. О, якби я міг так вірити, як він!»

Читаючи листа, Лишка часто змахував сльози.

– Це дійсно так: мала дитина буде водити їх. Він – ця дитина.

Зі свого боку, Юрига був радий, що може статися у пригоді Лессінгу. Місця вистачить, нехай вона приходить, і нехай буде воля Божа, щоб присутність Палка була їй на користь.

Якби хто міг сказати Палкові, що на нього чекає вдома! Він був згоден на все, тільки не на це. Виходить, він не зможе повернутися до священика. Свою прив'язаність до нього він відчув тільки зараз, коли дідусь не дозволив йому повернутися назад. Він сказав, що в понеділок по обіді приїде дядько Лессінг зі своєю дружиною, і що Палкові доведеться бути з нею, поки чоловіки працюватимуть. Він взагалі має залишатися з нею, допомагати їй, а якщо вона піде по гриби, то він має супроводжувати її.

Марно Палко намагався переконати дідуся, що він потрібен священику, бо той хворий і немає нікого, хто ходив би з ним у гори. До того ж, він лише на кілька днів повернеться до хатини лісника.

— Перестань, кажу, бубоніти про свого священика! — гримнув на нього дідусь. — Цей священик — зовсім стороння тобі людина, католик, а Лессінг із наших, з євангельських. І ти повинен йому допомагати. Ти ж казав, що Господь завжди з тобою і все чує. І я не певен, що Йому б сподобалося, що ти не хочеш допомогти такій нещасній людині, як дядько Мартин. У понеділок вранці ти підеш до лісника і попередиш, що більше не прийдеш. І більше ні слова!

Палко взяв глек, щоб принести води. Прийшовши до криниці, хлопчик впав на траву й гірко заплакав. Підперши голову руками, він промовляв сам до себе: «Невже я маю усім прислуговувати? Адже дядько свою жінку міг би залишити вдома. Навіщо йому було брати її з собою? І тепер я Тебе, Господи Ісусе, також не можу прийняти до себе. І Марфа не змогла б прийняти Тебе, якби у неї одібрали її будинок. Тепер вони позбавили мене мого куточка, аби там оселилися дядько Мартин із тіткою, і аби я тепер знову повернувся до дідуся. Але я не хочу! Краще я з Дунаєм буду спати просто неба! Та ще дідусь каже, що священик мені — чужа людина, але це неправда! А хіба дядько Лессінг нам рідня? Ні! Що з того, що він живе в дідуся і разом із ним працює? Але ж і дідусь мені не рідний. Ой, я ж тут самотній серед чужих людей!

І хлопчик знову заплакав.

— Чого це ти, Палко, плачеш? — раптом пролунав позаду нього голос дідуся.

Але хлопчик не міг заспокоїтися.

— Бо в мене немає нікого з рідних, і я весь час повинен тинятися поміж чужих людей! — відповів він, ридаючи.

Юризі стало шкода хлопчика.

– Та заспокойся ж, – сказав він лагідно. – Посидьно трохи, я хочу тобі дещо сказати.

Лагідний голос заспокоїв маленьке схвильоване серденько. Хлопчик послухався і сів поруч із дідусем.

– Чому ти так побиваєшся через те, що я не дозволяю тобі повернутися до священика? Адже він багатий і за свої гроші знайде собі іншого проводиря. Лессінг, навпаки, людина бідна і до того ж знедолена. Ми ж читаємо у священній книзі, що Спаситель співчував нещасним і завжди допомагав їм – а ти не хочеш допомогти Лессінгу. Цього я не чекав від тебе!

– А чому ви дядька Лессінга вважаєте нещасним, адже у нього все є? – нерішуче заперечив Палко. Він відчував, що робив погано, Ісус так би не вчинив.

– Я можу тобі про це розповісти, але ти мусиш дати мені слово, що нікому про це не скажеш, ані Лишці, ані Лессінгові.

– О, я нікому не скажу, дідусю, – і хлопчик поклав свою маленьку ручку в натруджену руку старого.

– Ну, тоді слухай: у дядька Лессінга також був маленький хлопчик, але він загубився. Дружина Лессінга так за ним вболівала, що втратила через це розум. Вона все поривається піти шукати свою дитину. Тому дядько Лессінг бере її з собою, аби вона одна не заблукала. Вона й тут буде шукати свого хлопчика, і через це ти завжди повинен приглядати за нею.

– І допомагати їй шукати його! – вигукнув хлопчик. На дитячому обличчі все ще були сліди від сліз, але очі вже сяяли радістю.

Юрига був задоволений, що йому вдалося переконати хлопчика. Тепер Палко разом із хворою зможе

шукати заблукале дитя. Він більше не піде до священика, а залишиться вдома.

– Але не забувай, – нагадав йому дідусь, – що тобі не можна в присутності Лессінга чи будь-кого іншого згадувати про це дитя.

– Але з тіткою я можу про нього говорити?

– Так, з нею можна.

– Значить, це був хлопчик? А великий він був? Я повинен про це знати, аби впізнати його, якщо де зустріну.

– Він був зовсім маленький, одягнений в саму тільки сорочечку.

– Бідний хлопчик! – вигукнув Палко, сповнений співчуття.

Так розмовляючи, вони дісталися хижки. Хлопчик зовсім не звернув уваги, що дідусь несе глек, настільки все почуте заполонило його думки й серце. Він допоміг дідусеві приготувати постіль.

– Дідусю, правда ж, ми тут теж можемо прийняти Господа Ісуса?

– Авжеж, синку, як же ж нам не прийняти Його? Йому належить уся наша оселя!

– Який я радий!

Звичайно, наступним ранком довелося йти у дім лісника попередити, що він більше не прийде, і на серці у нього було так важко, особливо тому, що не зможе навіть попрощатися зі священиком.

Та якою ж була його радість, коли у домі лісника він зустрів священика, який випередив його. Побачивши хлопчика, він ласкаво привітався з ним:

– Добрий день, Палко! Сьогодні я встав раніше, так ти приходиш за мною пізніше.

– Ой, та я ж зовсім не тому прийшов, щоб супроводжувати вас, – промовив хлопчик крізь сльози. – Дідусь наказав кланятися вам і переказати, щоб ви знайшли собі іншого хлопчика, бо я потрібний йому вдома. Він вважає, що такий пан, як ви, за гроші завжди знайде іншого.

– Іншого такого Палка я за гроші не знайду, – сказав священик, гладячи хлопчика по голівці. – А навіщо ти йому потрібен? Можливо, його ще вдасться умовити, якщо я сам піду до нього; адже я можу залишитися тут до середи.

– Ні, це марно, – тяжко зітхнув Палко. Він витер сльози і розповів, чому його залишають удома і кому тепер доведеться допомагати. Відтак він додав, яким нещасним відчував себе спочатку. – Тепер я хочу заспокоїти дідуся, але боюся, чи не образив я чим-небудь Господа Ісуса?

Священик присів на зрубане дерево, а Палко, за звичкою, вмостився на траві й притулився головою до ніг священика.

– Чи не образив ти Його? О ні, навпаки, Він, мабуть, дивувався з тебе! – відповів священик.

– Дивувався? Чому?

– Ну, адже ти ще зовсім недавно обіцяв бути Його слугою. Він вважав твоє рішення серйозним і прийняв тебе. Якби ти був у мене на службі, то мав би йти, куди я посилаю, і робити те, що я наказую.

– О, та я залюбки виконував би всі ваші доручення, тим більше – накази Ісуса!

– От, Палко, Він каже нам із тобою: «Візьми хрест свій і йди за Мною». Він охоче залишився б зі своїми учнями, яких так любив, та Отець Його Небесний

сказав Йому: «Візьми цей важкий хрест на Свої плечі й неси його на Голгофу, і там дозволь розіп'яти Себе на ньому!» І що Він зробив? Він підкорився.

– Отже, ви вважаєте, що Господь Ісус послав мені це і наказує залишити вас і допомагати тьоті? Виходить, це мій хрест?

– Так, дитино, я так вважаю. Візьми його з подякою на свої плечі. Господь, певно, знає, навіщо Він посилає тобі цю душу, як Він знав, навіщо Він тебе до мене послав, аби служити мені!

– Так що, я й справді буду на Його службі?

– Звичайно, ти будеш Його маленьким слугою.

– О, може статися, тоді Він допоможе мені знайти її маленького хлопчика! – радісно вигукнув Палко.

– Якого хлопчика?

– Ой, про це я не можу нікому розповідати, ані Лишці, ані Лессінгу; так наказав мені дідусь. Але вас дідусь не згадував, і тому, певно, вам можна розповісти.

Палко переповів священикові те, що почув від дідуся, і дивувався, чому той нічого не відповідає і тільки якось дивно на нього поглядає.

– Скільки ж тобі, Палко, було років, коли матуся Ганна знайшла тебе? – помовчавши, спитав він.

– Вона говорила, що мені було десь півтора року.

– А загублена дитина Лессінга також був хлопчик?

– Так, але зовсім маленький, в самій сорочечці.

– О, шляхи Господні несповідимі! Я вважаю, Господь Ісус допоможе тобі знайти дитину бідолашної жінки. Служи їй старанно, і свого часу ти подякуєш Богові, що Він наставив тебе на це!

На душі в хлопчика стало якось важко. Він затулив обличчя руками і якийсь час мовчав. Потім промовив:

– Як мені сумно!

– Сумно? Чому?

– Тому що не зрозумів, що Господь кличе мене і не хотів підкоритися Йому.

– Ти думав так, як і ми, дорослі, часто думаємо. Ми обіцяли служити Богові, та коли Він посилає нас кудись, куди нам не хочеться, ми не поспішаємо Йому підкоритися. Ми забуваємо Його слова: «Зречися себе і йди за Мною!» Але зараз не вболівай, дитино моя, це тобі не зарадить. Сповідай Господу свою непокору і проси у Нього прощення, і Він простить тобі, а потім служи Йому при тьоті так само віддано, як служив ти Йому при мені!

Двічі повторювати це Палкові не довелося, о ні: він, не зволікаючи, полегшив серце, висповідавши все перед Ісусом, і потім із сльозами на очах обіцяв служити Йому віддано. Помолився й священик, аби Господь допоміг Палкові й Лессінга з дружиною привести до Нього.

Потім священик поцілував Палка, витер йому сльози й сказав:

– Не журися, ми однаково залишимося добрими друзями, адже ми слуги одного Господаря. Якщо тобі випаде бувати на селі, заходь до мене. Твій Новий Заповіт я поверну тобі, він тобі ще знадобиться. Удома в мене є повна Біблія, і я маю намір виписати ще багато Біблій.

Священик витяг з кишені дорогу книгу, притис її з глибоким почуттям до губів і відтак простягнув своєму маленькому другу.

– О, якби вона всюди домоглася того, що зробила з моєю душею! – сказав він зі сльозами на очах.

Вони разом повернулися до будинку, де Палко попрощався з лісником та його дружиною, які були засмучені, що дідусь забирає Палка додому. Та священик заспокоїв їх, сказавши, що він тепер і сам добре знає всі стежки і тому ці три доби обійдеться без помічника.

Дружина лісника подарувала Палкові маленький свисток, щоб кликати Дуная, і новеньку крону. Крім того, вона дала йому з собою такого вузлика з різними гарними речами, що він ледве міг його нести.

– Якщо доведеться бувати тут, то заходь до нас, – говорила вона, – навіть і тоді, коли не буде що продавати.

Палко з радістю обіцяв це.

Священик провів його до хижки. Він прийшов подякувати дідусеві й подарував йому золоту монету.

Дідусь уже не дивувався, чому Палко так прив’язався до священика. Він і справді був напрочуд гарною людиною. Дідусь вважав, що священик дасть Палкові дві крони за його сумлінну службу, але він дав йому десять та ще десять дав дідусеві.

Коли священик пішов, Юрига розв’язав вузлика, що його дала лісникова жінка.

– Послухай, синку! Ти, я бачу, добре служив. Нехай Господь віддячить добрій жінці, котра не забула про нас!

– Дідусю, правда ж, тепер вам більше не треба піклуватися про мене, адже тепер я можу дещо й для вас заробити!

– Твоя правда, синку! На ці десять крон я зможу купити собі на зиму нові чоботи. А я й не здогадувався, де на це дістати грошей, – аж ось і вони! Правду говорить Святе Письмо: «Шукайте перш за все Царства Божого і правди Його, а все інше додасться вам!» Схоже на те, що Бог наказав цьому подарунку наче з неба впасти. Ну, тепер я можу нас обох забезпечити всім необхідним на зиму. А їжі, яку ти приніс, нам на два тижні вистачить. Так, у Біблії недаремно сказано, що Бог є любов.

Дружина Лессінга

Старий Юрига знав, що жити разом із хворою дружиною молодого приятеля буде нелегко. Але з любові до Лессінга він був готовий терпіти і деякі незручності, аби тільки допомогти йому. Та все склалося так добре, що він і не сподівався.

Лессінг із дружиною прийшли під вечір. Обидва втомилися і з вдячністю повечеряли запропонованою юшкою. Потім із подушок та ковдр, які вони захопили з собою, зробили постіль і лягли спочивати.

Тільки наступного ранку Юрига міг ближче познайомитися з молодою жінкою.

– Бідолашне, нещасне створіння, – думав він, співчуваючи їм, – яка вона ще молода, їй щонайбільше років двадцять шість, і яка вродлива! Але на кого вона схожа, кого мені нагадує? Бог її знає, як ми тут будемо з нею жити!

Поки вона не завдавала їм клопоту. Ще вранці зробила їм смачний сніданок і пригостила Юригу та Палка принесеним з дому пирогом. Перепало й Дунаю. Для Палка вона принесла ще й горіхів. І коли Лессінг віддав йому новий костюм і кашкет, вона допомогла йому одягтися. Хлопчик з першої миті сподобався їй.

З дорослими вона майже не розмовляла, та як тільки вона залишилася сама з хлопчиком, то зразу заговорила з ним. У неї був приємний голос, щоправда, трохи сумний, схожий на шелест беріз.

Коли прийшов Лишка, то і йому дістався шматок пирога. Вона охоче відповідала на запитання Лишки, та, дивлячись на неї, він не міг втримати сліз.

– Ти добре зробив, сину, що взяв її з собою, – сказав Юрига Лессінгу через тиждень. – Ти мав рацію, говорячи, що хлопчик їй сподобається.

– О, кому б він та не сподобався? – відповів Лессінг.

Тепер вони спокійно могли вирушати на свою роботу, не боячись, що молода жінка буде нудьгувати. На це в неї не залишалося часу. Вона випрала усю брудну білизну, яку тільки знайшла в хижці, готувала їм їжу, прибирала в оселі, різала та сушила гриби, які вони збирали разом із Палком. А коли у неї не було роботи, вона шила чи латала. Навіть Лишці залатала сорочку. Ще вона гаптувала.

Палко допомагав їй. Він розповів їй і про свою «країну сонця». На другий день він повів її туди, показав жінці свою книгу і вчив її розбирати слова. Вона охоче слухала його. Іноді вона впадала в сумні роздуми.

Палко здогадувався, що вона думає про свого загубленого хлопчика. Він починав любити її з кожним днем усе сильніше. Коли вони ходили разом, вони звичайно трималися за руки, наче діти.

Якось, коли вона сиділа, поринувши у свої роздуми, Палко раптом притис свою голову до її плеча.

– Тітонько, – звернувся він, – ви, мабуть, тужите за своєю дитиною; не журіться, ми її знайдемо. Я вже просив про це Господа Ісуса, і Він нам допоможе.

Схвильована його словами, вона подивилася на Палка й обійняла його. Хустка впала з її голови, і сонячне проміння освітило два милих обличчя, схожих одне на одне, мов дві краплини води.

– Ти знайдеш його, Палко?

– Неодмінно, тітонько, ми знайдемо його, тільки ви мені повинні сказати, який він із себе?

– Такий як ти, тільки маленький.

– А він вже вмів ходити? – продовжував Палко, обіймаючи жінку своїми рученятами. О, як давно не знав він материнської ласки!

– Так, коли я тримала його за руку, він ходив поряд зі мною; міг трошки й сам.

– А як звали вашого хлопчика?

– Мишко.

– Ну от, коли ми підемо шукати його, будемо кликати: Мишко, Мишко! Краще ви його кличте, мене він може налякатися, адже він зовсім ще маленький. Тітонько, – спитав він, вивільняючись із обіймів жінки, – коли ж ви загубили свого хлопчика?

– Коли? – вона зніяковіло поглянула на нього. – Цього я, Палко, не знаю. В пам'яті у мене все переплуталося. Часто у мене болить голова, і тоді я нічого не пам'ятаю. Але тут, у горах, мені добре. Тут у мене на душі легше, аніж удома.

– Знаєте, ви б могли залишитися в нас назовсім. Узимку ми жили б унизу, в селі. У нашій хаті місця вистачить усім. У нас там велика кімната, кухня і комора. Я думаю, що ми були б друзями.

– Я з радістю залишилася б із тобою.

На очі хлопчика нагорнулися сльози. Він відчув, що його люблять.

– Я вас дуже люблю, хоча спочатку не хотів приходити, аби послугувати вам, бо через це мені довелося залишити священика. Він багато чого навчив мене, і я з радістю служив йому. Але ж і вам я сумлінно служу, правда ж? І я вважаю, мій Господь буде задоволений мною. І якщо це мій хрест, то він не заважкий. Але ми розмовляли про вашого хлопчика.

– Так! Вдома люди говорять, що його, певно, розірвали дикі звірі. Але я цьому не вірю, – відповідала вона, понурюючи голову. – Я впевнена, що він живий, і тому я повинна шукати його. Я не вірю, що його пошматовано!

– І не вірте, – заспокоював її Палко, – це тільки так говорять. Коли я був маленький, моя мама теж знайшла мене в горах по той бік Вагталю, де я начебто заблукав. Але Господь Ісус уберіг мене, так що жоден звір не зачепив. Його Самого лихий Ірод теж хотів вбити, але Марія з Йосипом врятували Його.

– Виходить, твоя матуся знайшла тебе? – вигукнула вона. – Як це було?

– Якщо хочете, я розповім вам все докладно. Матуся збирала гриби. Раптом вона почула плач дитини. Вона пішла туди, звідки було чути голос, і на дорозі знайшла маленьку дитину. Дитя було у самій лише сорочечці, босе і просило пити. Вона дала йому води та хліба. І як вона не знала, чия це дитина, то понесла її додому і про свою знахідку повідомила у волость. Але ніхто не з'явився. Тоді вона прийняла мене заради Бога, як потім і Юрига. Але ж тітонько, – вихопилося в нього, – може бути, що й вашого Мишка хто-небудь знайшов і прийняв, тому ми можемо марно його шукати тут у горах?!

Жінка підвелася, обхопила голову обома руками і, поринувши у роздуми, напівголосно промовила до себе: «Хто знає, де він тепер?»

— Не бійтеся, — заспокоював Палко сердешну, — Господь, певно, знає, де він. Будемо просити Його, аби Він допоміг нам знайти його. У горах можна зустріти багато жінок. Поспитаємо кожну, чи не знаходив хто з них хлопчика. І може статися, нам пощастить зустріти саме ту, яка знайшла його.

Відтоді дружина Лессінга і Палко щоденно розмовляли про Мишка. Палко навчив її, як вона повинна просити Господа Ісуса, аби Він відкрив їй, де її хлопчик. Вона твердо вірила, що він живий і що вона знайде його. Із того часу вона стала балакучішою, і її досі бліді щоки порожевіли.

Юрига ж часто думав, на кого вона так схожа? В її присутності всі почували себе добре, і щоб порадувати її, вони робили все, що тільки могли.

Сам Лессінг не знав, як догодити їй. Спочатку вона трималася осторонь, але потім призвичаїлася. Коли він, бувало, приносив з лісу колоду і, розрубавши її, сідав вирізувати ложки, то вона із своїм шитвом сідала поряд із ним й іноді дивилася на нього так привітно і з такою ніжністю, що він ладний був зробити все.

Коли він читав уголос з Нового Заповіту, вона звичайно сідала ближче й уважно слухала.

Лессінг уже навчився вірити, що Бог милостивий до грішників; навчився просити Господа Ісуса, щоб Він зцілив його кохану дружину.

Палко розповів йому, що священик, читаючи деякі місця із священної книги, вже знайшов шлях до справжньої «країни сонця».

Лессінг теж прагнув знайти його; та він не хотів і не міг прийти туди сам, без своєї дружини. Як Бог міг прийняти його, якщо дружина залишатиметься такою ж нещасною й не стане віруючою в Христа? Адже це через нього потьмарився її розум.

Вони вирішили читати священну книгу спочатку, рядок за рядком, розуміючи її все краще. Було кілька дощових днів, коли вони не могли працювати. Але за читанням цієї книги вони не помітили, як швидко плинув час.

Лишка тепер засиджувався в них і до себе приходив тільки ночувати. Іноді він брав із собою Палка, і тоді вони до пізньої ночі розмовляли про прочитане.

Лессінг із кожним днем все сильніше прагнув пізнати шлях до спасіння, він просив Бога, щоб і дружина його стала на цей шлях. Знайти свою дитину він уже не сподівався. Він вірив, що дитя вже у вічній «країні сонця», і мріяв зустріти його там.

У домі священика

Хоча вони всі жили у злагоді, все ж таки хлопчикові чогось бракувало. Часом на нього нападала така нудьга за священиком, що він повторював: «Господи Ісусе, адже я хочу нести свій хрест без нарікань, але він такий важкий!»

Його маленьке серденько відчувало, що тут не було нікого, хто міг би його зрозуміти; священик, звичайно, зрозумів би його. За весь цей час він не мав жодної нагоди піти в село. Першої неділі був дощ, а другої – дідусь разом з Лессінгом і Лишкою пішли до церкви. Коли після обіду вони повернулися, Палко попросив дозволу навідатися до лісника. У подяку за подарунки він хотів віднести дружині лісника трохи грибів, що назбирав напередодні. Він узяв із собою й Дуная, і вони побігли щодуху.

На душі у хлопця було, наче у пташки, що випурхнула з клітки, і Дунай радів разом із ним.

«Тепер я, нарешті, дізнаюся, як справи у пана священика», – з радістю думав Палко. Дорогою він наспівував пісеньку, якої його навчила тітка. До будинку лісника він дістався швидко, лісникова дружина була сама.

– Дідусь велів кланятися вам, а ще я приніс хустку, що в неї було зав'язано речі, і трохи грибів.

– О, які гарні гриби! Де ж ти їх знайшов? Кланяйся від мене дідусеві і скажи, що я йому дуже вдячна. Сядь-но та випий кави, і мені буде веселіше. Ти, мабуть, теж не поспішаєш?

– Так, – відповів Палко. Він був радий нагоді розпитати про священика. Побалакавши з лісниковою дружиною, він, нарешті, благально звів на неї очі:

– Скажіть, будь ласка, як почуває себе пан священик?

– Наш священик? Йому добре, дитино. Тільки тепер він дивний якийсь, – сказала вона, похитавши головою.

– А чим він дивний?

– Цієї неділі, так само як і минулої, він проповідував так палко, як ніколи! – лісникова дружина розмовляла з Палком, наче з рівним, мабуть, тому, що він так уважно і серйозно слухав.

– Так, коли я був у нього у неділю вранці, він мені казав, що має намір так проповідувати, як ніколи. І це через те, що він тепер знайшов шлях до справжньої «країни сонця», де вічне світло.

– Виходить, він тобі говорив про це? Він нам тієї неділі сказав такі дивні слова. Якби ти не був із ним два тижні, я б про це не наважилась тобі й сказати, бо ти ще дитина. Він казав, що досі не піклувався про нас, як належить вірному пастиреві; що він іще й сам не пережив народження зверху і не знав, чи відпущено йому гріхи, чи ні. Він, начебто, казав нам те, що знав про Господа Ісуса, але сам, начебто, не прийняв Його до свого серця. Потім він говорив, що і кожний з нас

має прийняти до свого серця Господа Ісуса і що тепер він готовий вказати справжній шлях до Господа і повести нас до Нього, бо сам він пережив цю милість, і що Бог прийняв його як Свою дитину.

Я про все це не можу тобі належним чином розповісти, дитино, однак цієї проповіді я ніколи не забуду, так само як і сьогоднішньої. Я ледве могла дочекатися ранку, бо так хотіла дізнатися, як він нам покаже шлях до Бога. Він говорив сьогодні, який великий та святий Бог і які ми грішники. Потім він сказав, що на нас чекає довічна загибель, якщо ми не навернемося до Бога і не прийдемо до Ісуса Христа.

У костьолі було так тихо, що можна було почути падіння голки; ніхто не дрімав, усі слухали з великою увагою. Я навіть не можу усього тобі переповісти, було так, наче це зовсім не наш священик – такі дивні слова він говорив.

Після служби люди зібралися на вулиці й стояли купками; усі були схвильовані, ніби вже настав день Страшного суду, про який він тільки-но говорив. У проповіді він також згадав про одну книжку, завдяки якій він знайшов шлях до Бога і Христа. Що там написано, я не зовсім зрозуміла, тільки запам'ятала, що цю книгу треба читати рядок за рядком.

– Ось ця книжка, – сказав Палко, дістаючи її з-під сорочки.

– Отже, ця книжка у тебе? – спитала вражена жінка. Вона квапливо дістала свої окуляри, і коли Палко відкрив їй першу сторінку, прочитала: «Читай уважно, рядок за рядком». – Де ж ти взяв цю книгу? Може, її дав тобі наш священик?

Хлопчику довелося знову розповідати, де і за яких

обставин він її знайшов. Жінка з подивом слухала його. Він розповів їй також і про те, як вони читали її разом із священиком і що вони обидва прийняли Господа Ісуса і Святого Духа точнісінько так, як краплини роси — сонце.

— Ой, дитино, ти говориш, наче який-небудь святий! — вигукнула вона з подивом. — Чи не міг би ти залишити мені цю книгу?

Палко на мить замислився.

— Я б із радістю залишив її вам, але я сам ще не дочитав її. Щоправда, дядько Лессінг приніс із дому Біблію і тепер читає її нам уголос. Але я читаю сам, коли йду в свою «країну сонця». А тепер ми з тіткою ходимо збирати ягоди, то я їй читаю вголос. Велику книгу брати з собою я не можу, та й не розуміюся я в ній так, як в своїй.

— Ось що ми зробимо! — вигукнув він раптом. — Коли пан священик повертав мені цю книгу, то сказав, що замовить багато таких. Значить, такі книги ще є.

— Він так говорив? — радісно перепитала жінка. — Знаєш, Палко, дідусь на тебе не розсердиться, якщо ти повернешся трохи пізніше. Адже сьогодні неділя, і він обійдеться й без тебе. Я хочу дещо передати нашому священику. Чи не міг би ти це йому віднести і попросити, аби він і для мене дістав таку книгу? Я згодна заплатити, скільки б вона не коштувала. Добре?

— Чом би й ні? Адже тоді я побачусь із священиком! — вигукнув він радісно.

Хлопчик бачив, як дружина лісника поклала у кошик дичину, трохи яєць, частину принесених Палком грибів, кусок овечого сиру та свіжого масла.

– Віднеси це і скажи, що я йому низько кланяюся. Передай священику, що я не можу забути його проповіді. Нехай він помолиться за мене, аби й мені знайти шлях до Бога. Я згодна робити все, що він скаже. Навіть якщо він накаже мені йти у найвіддаленіший куточок землі на прощу, я піду. Я ладна замовити також і молебень, аби тільки спокутувати гріхи.

Над цими словами хлопчик розмірковував усю дорогу.

«Як дружина лісника собі це уявляє? Адже Господь ясно сказав: „Прийдіть до Мене!“ Марфа ж нікуди не ходила, і гроші їй не довелося платити; вона тільки прийняла Господа Ісуса. Тітка, певне, не знає про мідного змія в пустелі, як і я раніше не знав. Або цю історію про ізраїльтян в Єгипті, які не померли лише тому, що замість них померло ягня. І Ти, Господи Ісусе, є той самий Агнець Божий, який помер на хресті за наші гріхи! Шкода, що я не розповів їй про це. Та коли не забуду, то на зворотному шляху розповім про все.

А коли вона буде мати священну книгу, тоді про все дізнається. Тепер я залишив їй свою книжку, нехай трохи почитає. Шкода тільки, що про це не говориться на самому початку! Але ж її потрібно читати рядок за рядком, і тоді вона знайде».

Хлопчик хутко дістався до оселі священика. У передпокої його зустріла служниця.

– Пан священик відпочиває, – сказала вона. – Кого іншого я б не впустила, але про тебе він сказав, щоб завжди пропускали до нього. Покажи пану священику, що в тебе там у кошику, а потім передай економці.

Хлопчик тихо увійшов до кімнати. Священик лежав на канапі; почувши кроки, він розплющив очі.

– Здрастуй, Палко! Нарешті ти прийшов! – він простягнув назустріч йому руки. – Я вже почав думати, що ти зовсім забув про мене. Ну, не плач! Адже я знаю, що ти прийшов би провідати мене.

– Та ще й з якою радістю!

Палко витер сльози і поставив кошика на стіл. Потім він став біля канапи на коліна і зробив те, чого ніколи ще не робив, – він обійняв священика і притис своє маленьке, засмагле личко до блідої щоки священика.

Самотнього священика цей несподіваний прояв щирої дитячої любові так зворушив, що він пригорнув хлопчика до грудей і поцілував його.

– Чому ви лежите? Ви втомилися чи нездужаєте? – спитав хлопчик стурбовано.

– Так, я трохи втомився, Палко, та й нездужаю трохи – болить у грудях, дихати важко. Іншим я про це не говорив, а тобі кажу, аби ти разом зі мною попросив Господа Ісуса, щоб Він зробив мене здоровим.

– О, тоді будемо просити Його зараз, а потім я розповім вам, чому я прийшов.

– Господи Ісусе, мій добрий, дорогий Ісусе, – молився хлопчик, – я знаю, що Ти завжди з нами! Вилікуй пана священика! Адже Ти знаєш, що він хворий і тому не може говорити проповіді й робити якусь іншу роботу, а йому потрібно розповідати людям про Тебе!

– Якщо Ти, як Син Божий, зніс неміч усіх людей,

зокрема й мою, – додав священик, – то заради Твоєї обітниці, якщо двоє чи троє моляться в ім'я Твоє і просять Тебе, – віддали цю хворобу! Я з радістю працював би ще і розповідав іншим про те світло, яке Ти послав мені! Твій народ гине в темряві! Довгі роки я сам був сліпим проводирем сліпих, найманим пастирем, який не ходив попереду стада. О, дозволь мені надолужити хоча б частину втраченого! Я ще молодий, життя ще попереду! Якщо Ти обдаруєш мене здоров'ям, то обіцяю все подальше моє життя присвятити цілком Тобі! Амінь!

У кімнаті було тихо, наче в церкві. Нарешті Палко порушив тишу вигуком:

– Він почув нашу молитву і зробить так, як ми Його просили!

– Я в це вірю, Палко, продовжуй тільки молитися за мене. Адже ти знаєш, що ми обидва – слуги одного Господа, тож допоможемо один одному.

– Вам вже трохи краще, правда ж?

– Так, як ти прийшов, мені відразу полегшало. Знаєш, Палко, у мене теж, як і в тебе, немає нікого. І коли я, самотній, лежав, у мене на серці було дуже сумно.

– Хіба у вас теж немає ні батька, ні матері?

– Вони давно вже померли.

– І у вас немає ні брата, ні сестри?

– У мене були брати і сестри, але майже всі вони померли від сухот.

– А та пані, що була тут, адже вона ваша сестра?

– Так, вона єдина в мене залишилась. Але вона живе далеко і має свою родину. І коли я хворію, вона не завжди може доглядати мене.

– А та бабуся, що живе у вас?

– Це старша сестра мого покійного батька. До твого приходу я почував себе таким самотнім, як Господь Ісус в Гефсиманському саду. Тепер Він прислав тебе до мене. Шана Йому за це!

– Ой, мало не забув! – вигукнув Палко. – Пані лісникова посилає вам трохи смачних гостинців, аби ви швидше одужали.

– Дякую, Палко, це гарні гостинці. Я зранку не їв, усе часу не було. Я мав проказати дві проповіді, ще був похорон, інші справи. Але тепер відчуваю, що зголоднів. Відріж нам обом по скибці хліба та поклади на стіл сир і масло.

Вони сіли до столу. Священик їв мало, здебільшого пригощав хлопчика. Дунай також отримав своє частування.

Потім священик попросив хлопчика віднести кошика до кухні.

Палко виконав доручення жінки лісника і розповів священикові все, про що вона говорила йому. Палко навіть уявити собі не міг, що так втішить цим пана священика. Той підвівся, повільно підійшов до столу, на якому лежало декілька книг, і взяв одну з них.

– Дякувати Богові! Я замовив їх багато, але гадки не мав, що вони так швидко мені знадобляться.

Священик сів до столу і на першій сторінці книги написав ті ж самі слова, що були в книзі, знайденій Палком, і додав іще дещо. Потім він склав над книгою руки і помолився. Через деякий час до кімнати ввійшла старенька тітка. Вона несла кошик, але він не був порожнім.

– Я поклала тут дещо для Палка і його дідуся, – сказала вона священикові. – Але ти виглядаєш зовсім утомленим. Чи не краще тобі лягти? – сказала вона стурбовано і приготувала постіль.

– Трохи пізніше, тьотю. Перше я хочу трохи провести Палка. Йому вже час, бо додому далеко.

Ніколи розлука не здавалася хлопчику такою важкою; він був ладний заплакати.

– З вашого дозволу я б залюбки залишився тут, – сказав Палко, – адже вам так сумно одному!

– Це не годиться! Твій дідусь не знає, де ти, і буде хвилюватися, та й дружина лісника теж. Іди додому, тільки не біжи, а то спітнієш і застудишся. Я вже заспокоївся. І як тобі відомо, я теж прийняв у свій дім Господа Ісуса. Я тільки через те так зажурився, що раніше про Нього не подумав, але тепер я не забуду Його. Знаєш що, попроси дідуся, аби він був такий ласкавий і завтра прийшов до мене. Мені необхідно переговорити з ним щодо однієї важливої справи, – сказав священик на прощання.

Було вже темно, коли Палко повернувся. Дідусь із Лессінгом шукали його. Хлопчик розповів їм, де був, і вони не сварилися. Він відчував себе втомленим і пішов спати.

– Що священикові потрібно від мене? – розмірковував Юрига. – Як ти гадаєш, Мартине?

– О, – відповів Лессінг похмуро, – як на мене, він хоче умовити вас відпустити Палка до нього. Таким панам постійно щось спадає на думку. Палко мені говорив, що священик узяв з нього слово, що після вашої смерті він ні до кого на службу не піде, як тільки до нього. Може статися, він спитає вас, чи не погодитесь ви відпустити його ще при своєму житті, бо іншого такого хлопчика йому не знайти. Але я просив би вас, нізащо не погоджуватися. Щоправда, цей хлопчик мені чужий, і я йому, але я не знаю, що зі мною сталося б, якби ви тільки дозволили йому піти і він більше не повернувся б до нас. Мені здається, що я свою загублену дитину не зміг би любити більше, ніж його.

– Не хвилюйся, – відповів Юрига із сльозами на очах, – я цього не дозволю. Що б я сам робив без нього? Я часто думаю, що саме він приведе мене до Господа. І це було б мені винагородою за те, що я його пригрів.

Лессінг вже збирався розпитати Юригу, що йому розповів Палко, проводжаючи його до села – дома він часто думав про це, але тут зовсім забув, – однак прокинулися його дружина і хлопчик.

– Давай спати, – шепнув Юрига, – не будемо їх турбувати.

Мишко

Вранці Юрига вирушив у дорогу. У нього були в селі й інші справи. Але спочатку він вирішив зайти до священика, і якби здогадка Лессінга виправдалася, то хотів відмовити священику в його задумі.

У передпокої його зустріла заплакана служниця. На питання Юриги, що сталося, вона відповіла:

– Пан священик минулої ночі тяжко захворів.

– От лихо, тільки ж учора Палко був у нього!

– Отже, Палко ваш хлопчик? Священик його дуже любить. Учора він проводжав його до підніжжя гори. Коли я потім зустріла його в саду, він мені сказав, що просив вас прийти до нього сьогодні, і наказав мені зразу ж провести вас до нього. Але тепер не знаю, чи зможе він вас прийняти, треба запитати. Щойно у нього був лікар.

– А що з ним таке? – затурбувався Юрига.

– Вночі у нього була кровотеча. Його бідна тітка так побивається! Вона говорить, що це їхня родинна хвороба. Всі його брати і сестри, за винятком старшої сестри, вже померли. Це він, начебто, успадкував від своєї матері.

Юрига почекав у передпокої, поки його зможуть прийняти. Нарешті прийшла служниця і сказала, що

священик хоче поговорити з ним, але нехай він довго не залишається у хворого.

«Що він хотів від мене, якщо такий хворий запрошує до себе?» – думав Юрига, стоячи біля ліжка хворого і тримаючи його гарячу руку в своїх руках.

– Добре, що ви прийшли, – сказав священик слабким голосом. Видно було, що йому важко розмовляти. – Палко мені розповідав, за яких обставин його знайшла дочка Рацги, також і те, що дружина Лессінга шукає свого загубленого хлопчика. Розпитайте Лессінга, коли він загубив свою дитину, і розкажіть йому, що ви знаєте про Палка. Я вважаю, що Палко – син Лессінга. Не змушуйте бідолашну жінку ще й надалі шукати свою дитину.

Священик на мить змовк. Він важко дихав і стомлено закрив повіки. Але потім він знову заговорив:

– Це все, що я хотів сказати. Як бачите, я дуже хворий. Якщо Господь Ісус мені не допоможе, то незабаром помру. Дозвольте Палку цей короткий час побути біля мене. Ми один одного гаряче любимо, бо це він привів мене до Господа. Учора мені відразу стало легше, коли він прийшов. Ви ще вдосталь встигнете натішитися ним, дозвольте ж йому побути коло мене в годину відходу!

– Я негайно пришлю його до вас, – сказав Юрига, ледве стримуючи сльози.

Наче вражений раптовою сліпотою, він залишив будинок священика. Він не помічав, що люди вклоняються йому і здивовано дивляться услід. Перед собою він бачив лише бліде, спотворене болем обличчя священика і чув його тихий, благальний голос: «Дозвольте ж йому побути коло мене в годину відходу».

«О, Лессінгу, – говорив Юрига сам до себе, коли дістався в гори. – Священик такий хворий, а ще піклується про Палка. Він хоче нам допомогти. Він ледве говорив від слабкості, однак запросив мене, а ми не хотіли дозволити хлопчику побути біля нього!

Як же ж це я відразу не здогадався, що мова йде про Палка, коли Лессінг розповідав про своє горе. Зрозуміло, я уявив, що вони свого хлопчика загубили в цьому чи минулому році. Чому ж я ніколи не говорив йому, що Палко мені не онук? Адже він питав, чи доводиться Палко сином моєму синові чи дочці? Якби цього не зрозумів священик, мені б ніколи і на думку таке не спало. Виходить, не даремно Бог так учинив, аби нам зустрітися! Сьогодні ж Лессінг має дізнатися, що він не втратив свого сина. О, як часто я ламав собі голову, думаючи, на кого так дивно схожа ця бідолашна жінка. Вони з хлопчиком схожі, мов дві краплі води».

Дорога додому видалася Юризі надзвичайно короткою. Від радісної звістки, яку він ніс Лессінгу, відчував, що ніби помолодшав.

«Але як я йому про це розповім? – міркував він, наближуючись до своєї домівки. Там було тихо. – Хлопчик із тіткою, напевно, пішли збирати гриби, – подумав він. – Із тіткою? Так це ж його рідна мати!»

Добре, що він зараз не застав їх, бо не зміг би утримати сліз.

Лессінга він побачив неподалік, за роботою.

– Ви вже повернулися, дядьку? – запитав він. – Ну, що було потрібно цьому священикові?

– Ой, сину, – відповів Юрига тремтячим голосом, – перед цією людиною тобі слід було б зняти капелюха

і вклонитися. Я його застав дуже хворим. Уночі в нього була сильна кровотеча. Але він наполягав на розмові зі мною. Він мені сказав, що Палко привів його до Господа і що ми за своє життя ще встигнемо натішитися з хлопчика, а він хоче мати втіху бачити Палка перед смертю. Так, сину, і я виконаю свою обіцянку. Ми йому дуже зобов'язані, і не знаю, чи зможемо коли-небудь віддячити.

– І все це за ті жалюгідні десять крон, які він вам подарував? – відповів невдоволено Лессінг.

– Не говори так, сину мій, відклади на хвилинку свою роботу і сядь біля мене. Я хочу дещо запитати.

Ображено-невдоволений Лессінг послухався. Він відклав свою сокиру й сів на траву біля Юриги. Що це старому сьогодні спало на думку байдикувати? – думав він.

Юрига тим часом так дивно поглядав на нього, що він не втримався, щоб не спитати його:

– Чого ви на мене так дивитесь?

– Мартине, коли саме загубилася твоя дитина?

Лессінг здригнувся. Він не чекав, що Юрига буде про це говорити.

– Чому ви мене про це питаєте?

– Так просто. Я думаю про те, що твоя жінка тут у горах шукає свою дитину. Та чи впізнала б вона її, якби тепер знайшла?

– О ні, як вона могла б її упізнати?! – забувши про все інше, вигукнув Лессінг. – Адже вона шукає того маленького, півторарічного, хлопчика в сорочечці. А тепер йому має бути вже близько дев'яти років.

Юрига помовчав деякий час, потім вів далі.

– Ти мене якось питав про Палка, чи він мій онук. Тоді нашу розмову перервали, тому я хочу тепер тобі розповісти, як потрапив до мене цей хлопчик.

Юрига розповів про дивну долю Палка, як Ганна Рацга знайшла гарненького маленького хлопчика, одягненого в саму тільки сорочечку. Він помітив, як зростало хвилювання Лессінга, але не дозволяв йому перервати свою розповідь.

Коли він закінчив, Лессінг рвучко звівся на рівні ноги і схопив старого за руку.

– А чому ви саме тепер говорите мені про це? – спитав він тремтячим голосом.

– І ти ще питаєш мене? Невже ти не здогадуєшся, хто твій син і де ти повинен шукати його?

– Палко? Це неможливо! – вигукнув Лессінг і впав на землю. Він плакав і сміявся, наче втратив розум.

Юрига деякий час мовчки дивився на нього. Потім, знявши капелюха, попросив Бога повернути Лессінгу сили і пішов шукати Палка. Він згадав про священика і про те, що обіцянка, яка дана помираючому, свята й непорушна. Він був радий, зустрівши Дуная, знаючи, що й Палко має бути десь недалеко. І він не помилився.

– Дочко, – звернувся він ласкаво до молодої жінки, – облиш збирати трави. Йди краще і дай нам

чого-небудь поїсти, бо Палкові слід іти у село.

Вони обидва послухались, і не минуло й півгодини, як Палко був готовий виконати доручення дідуся.

– Дідусю, а у пана священика ви були? – спитав хлопчик несміливо.

– Так, синку. Він дуже хворий і сумує за тобою. Я обіцяв йому на деякий час відпустити тебе до нього. Нам доведеться обходитися без тебе.

– Ой, любий дідусю! – вигукнув радісно хлопчик і обійняв старого. Той теж притис його до себе.

– Ну, тепер іди і доглядай пана священика!

Хлопчик вже збирався йти, як дорогу йому заступила дружина Лессінга.

– Ти куди йдеш? Куди ви його виряджаєте? – запитала вона злякано.

– Відпусти його, дочко, він скоро повернеться! – відповів Юрига.

– Палко, ти кидаєш мене?

– Ой, тітонько! – вигукнув хлопчик із сльозами на очах.

– І вчора ти кудись уходив. Я так боюся, що ти більше не повернешся, як мій Мишко.

– Але ж я повернуся. Тільки один раз дозвольте мені навідати пана священика, я так потрібен йому. Потім я назавжди залишуся у вас.

– Ну, біжи, Палко, – гукнув Юрига, який не міг спокійно дивитися на внутрішню боротьбу хлопчика, що так болісно відбивалася на його обличчі.

Старий не хотів, аби Лессінг застав тут Палка. Він мав спочатку звикнути до думки, що його син живий і що це саме він.

Хлопчик, поспішаючи, пішов.

– А тепер, дочко, приготуй обід чоловікові, він скоро повернеться, – звернувся Юрига до стурбованої жінки.

– Чому ви вирядили Палка? – спитала вона сумно. – Невже ви не знаєте, що я жити без нього не можу?

– А навіщо його тримати тут, адже ти його все одно не любиш?

– Я не люблю його? Хто вам сказав таке?! – вигукнула вона.

– Якби ти любила його, то не шукала б свого Мишка!

– Віддайте мені Палка! – раптом почала вона благати Юригу.

– Я міг би віддати його тобі, але тільки за умови, що ти приймеш його замість свого Мишка. Той згинув. Але якщо я віддам тобі Палка, чи припиниш ти марні пошуки свого сина?

– Так, дідусю. Поки Палко у мене, я не сумую і не плачу за Мишком.

– Ось іде Мартин, дай йому поїсти.

«Нещасна людина», – подумав Юрига, дивлячись на його бліде обличчя і заплакані очі.

– Мартине! – звернулась до нього жінка. – Чи ти знаєш, що дідусь віддає нам свого Палка! Але зараз він вирядив його у справах.

Лессінг обійняв дружину і пригорнув її до себе.

– Це добре, Єво, що він відіслав його, Палко повернеться, і тоді вже ми нікуди більше його не відпустимо. А тій людині, до якої він пішов, ми так зобов'язані, що безсилі віддячити, нехай же це зробить за нас Палко.

Коли Єва пішла по воду, чоловіки обнялися.

– Коли вже Рацги немає в живих, то дозвольте хоч вам подякувати за все добре, що ви зробили для мого рідного хлопчика, та й для мене, бідолахи. І за те дякую, що відіслали його з дому. Гадаю, я не витримав би – бачити його і знати, що це мій син, перед яким я так завинив.

«З порожніми руками, але...»

Мрія хлопчика виповнилася: він знову був у свого пана священика. Але тепер все було зовсім інакше. Вони більше не гуляли чудовими гірськими стежинами і не дерлися на скелі. У перші дні вони навіть не могли говорити один з одним. І все ж хлопчик був дуже радий і дякував Господу Ісусу, як і дідусеві, що тепер він міг сидіти біля ліжка дорогої людини. Першого дня лікар навіть хотів відіслати Палка з кімнати хворого, вважаючи, що він тільки буде порушувати його спокій. Але священик не дозволив:

– Залиште Палка біля мене, він мій друг. Скажіть, що він має робити, і він усе зробить. Усі інші метушаться і здіймають галас, а його майже не чутно.

Так що він міг залишитися. І зрештою лікар переконався, що це було слушно.

Палко робив усе. Та й роботи було не так уже й багато: час від часу треба було подати шматочок льоду, відкрити чи зачинити вікно. А якщо потрібно було робити щось складніше, то він ішов на кухню і говорив про це.

Він із великою радістю сидів біля ліжка хворого. Коли він відчував, що у священика посилюється біль, то складав свої маленькі рученята і просив Господа, аби Той допоміг йому.

Священик теж багато молився, аби Господь надав можливість ще послугувати Йому.

– Але чому Господь не відповідає? – розмірковував хлопчик. – Адже Він чує наші молитви, я певен!

Священик попросив його прочитати із Священного Писання. Це були дивні слова...

– Я на цій підвалині будував із дерева, сіна й соломи, – сказав він, – все це згорить. О, як марно промайнуло моє життя! Я займався нікчемною справою. Сам я тепер врятований, але наче з полум'я. Не чекає на мене там ані нагорода, ані вінець. О, якби мені була ще надана можливість жити і працювати! Якщо ж я тепер помру, що Господь учинить зі мною, негідним рабом?

Хворий заплющив очі, і дві сльози покотилися по розчервонілих від гарячки щоках.

І у хлопчика на очах з'явилися сльози.

«Наче з полум'я... Він буде врятований, але наче з полум'я. Так, ця тяжка хвороба і є той вогонь, той страшний вогонь!» – думав про себе хлопчик.

– Ах, Палко, я відчуваю себе зовсім слабким, – сказав священик якось увечері. Вночі у нього знову пішла горлом кров. Лікар залишався біля нього цілу ніч. Вранці хворий був блідий і зовсім немічний. Та коли хлопчик підійшов до його ліжка, він привітно посміхнувся.

– Не журися, дитино моя! Мені вже краще. Я більше не відчуваю болю, так що тепер я можу розмовляти.

– У вас вже нічого не болить? Виходить, Господь почув наші молитви і все буде гаразд.

– Так, Палко, Він нас чує. Минулої ночі моєму життю загрожувала небезпека, але Він ще зберіг мені його. А сьогодні вранці через Своє Слово Він сказав мені щось дивне. Друге послання до Тимофія: «Наостанку призначається мені вінець праведності, якого Господь, Суддя праведний, дасть мені в день той; і не тільки мені, але й усім, хто прихід Його полюбив» (2 Тим. 4:8). Я ці слова так розумію, що вінець праведності, як милосердна нагорода, заради досягнення Христа, дається усім тим, хто любив Христа і був відданий Йому. Якби Він підняв мене з одру хвороби, я б служив Йому з великою відданістю. Я шукав свій порятунок у справах своїх, як було мене навчено ще в дитинстві. Але тепер, якщо буде воля Господня відкликати мене, я не хотів би з'явитися перед святим Богом з порожніми руками.

Священик говорив зовсім тихо, так що хлопчику довелося нахилитися до нього, аби почути.

Потім він попросив Палка прочитати йому вголос перші вісім віршів із шістдесят першого псалма.

«Тільки в Господі заспокоїться душа моя; від Нього порятунок мій», – повторював він тихо. – «Тільки Він – моя скеля, порятунок мій і притулок: не вагатимусь більше».

– О, як це добре, Палко! Тепер я можу встояти.

Після цього священик на деякий час заснув.

Починаючи з цього дня, усі настанови лікаря і всі застереження були марними. Ніхто не міг відмовити священика приймати у себе людей і розмовляти з ними. Звістка про це передавалася одним до одного, і людей, які мали бажання бачити священика, було багато.

– Так ви самі себе вб'єте, якщо будете багато розмовляти, – чув Палко застереження лікаря.

– Скажіть мені правду: скільки я зможу прожити, не розмовляючи зовсім?

Священик твердо дивився в очі лікаря.

– Цього я не можу визначити, – відповів лікар ухильно.

– Можливо, кілька тижнів, за умов найбільшої обережності?

– Так, а в іншому разі тільки кілька днів.

– Хай буде воля Божа! Тим більше я мушу приготуватися.

О, це були знаменні хвилини для всіх, хто оточував його, і вони їх ніколи не забудуть.

– Молись, Палко, аби Господь дав мені сили вказати їм на правильний шлях до вічного життя, – говорив він не один раз хлопчику.

Палко це робив, і Господь дивно допоміг Своєму помираючому слузі.

– Мені, помираючому, ви можете вірити: справами вашими вічного життя не здобудете; і святі угодники не допоможуть вам потрапити на небо! Христос на Голгофі врятував вас, вмерши за вас! Він – Агнець Божий, Який бере на Себе гріх світу! Мої гріхи Він уже зняв із мене, зніме також і ваші гріхи, якщо тільки прийдете до Нього!

Так священик наставляв людей.

Наступної неділі надійшла велика партія Біблій, які він роздав усім спраглим.

– Не дозволяйте нікому відібрати їх у вас! – говорив він. – Це вічне Слово живого Бога. Читайте цю книгу рядок за рядком, вірте їй і живіть згідно з нею! І Бог вкаже вам шлях до вічної слави, як Він вказав його мені. Я прийняв Ісуса у своє серце. Я помираю ще молодим, але все ж... О, якби ви знали, який я щасливий!

Це було помітно кожному, і народ дивувався з цього, бо ніхто ніколи не бачив такого щасливого хворого.

Але краще за всіх це усвідомлював Палко. Коли вони бували самі, він сідав біля ліжка і хворий навіть уві сні тримав руку хлопчика у своїй. Він мовчав, але обличчя його сяяло неземним щастям.

– Палко, я навіть не можу усвідомити, що скоро побачу Того, Кого ми ще не бачили, але Кого, і не бачивши, так любимо.

– О, – зітхнув хлопчик, – якби я міг піти разом з вами!

– Ні, ти служи Йому тут, на землі, до тих пір, поки Він дозволить! Який би я був щасливий, якби міг присвятити Йому все своє життя! Свого часу ти підеш за мною і тоді розповіси мені, чи читали ці люди Слово Боже і чи прийняли Його. Залишайся вірним нашому Господу до кінця!

Урочистий момент

Уже другу суботу Палко перебував у свого хворого друга. Тим часом приїхала сестра священика. Вона була дуже занепокоєна хворобою єдиного брата. Разом із нею приїхав новий капелан (католицький священик у невеликому приході). Він мав заступити хворого.

– Якщо я тепер не один, то йди, дитино моя, подихай своїм рідним гірським повітрям і провідай своїх, – сказав священик Палкові. – Але у понеділок повертайся. Передай мій уклін родині лісника і твоєму дідусеві. Передай вітання нашим горам, яких за це життя я вже ніколи не побачу. А якщо навідаєшся у свою «країну сонця», то подумай про небесну браму і що скоро нею я увійду до справжньої «країни сонця», туди, за хмари.

Усі присутні заплакали, почувши ці слова. Не плакав тільки Палко.

Але тим більш скрушно плакав він пізніше, коли йшов скошеною галявиною до того місця, де вони вперше зустрілися і де він розповів про священну книгу.

О, яка жалість, що його любий друг більше ніколи не прийде сюди! І він, Палко, ніколи не сяде біля його ніг! Як сумно і скорботно було сьогодні в горах! Коса зрізала всі квіточки, і жодна з них не цвіла. Пташки

замовкли, не видно було й метеликів, що раніше перелітали з квітки на квітку. Навіть сонце сховалося за темні хмари. Наближалася гроза, але Палко цього не помічав. Він ішов і плакав. Раптом він зупинився: там, де і раніше, тільки трохи вище, було видно дивну веселку, яка і справді походила на браму. Хлопчик звів свої очі, повні сліз, до цієї «брами». О, якою прекрасною вона була! І як гарно, мабуть, було по той бік! Але ж як високо вона звелася, дуже високо!

Палко відчував, що коли ця брама зачиниться за його другом священиком, той більше ніколи не повернеться. Тоді він буде там, у Господа Ісуса. Так, Він прийме його до Себе, аби з Ним був і слуга Його і аби він бачив усю Його славу, як вони читали про це вчора в Євангелії від Івана.

– О, любий Ісусе, візьми мене до Себе! – молився хлопчик, притискуючи складені ручената до грудей. – Що ж я один буду тут робити, коли він піде? Дідусь уже старий, і якщо він помре, як дідусь Рацга, то до кого я піду? Мене обіцяв узяти до себе пан священик, і він це, звичайно ж, зробив би, але куди я піду тепер? Повір мені, любий Спасителю, я зовсім не хочу залишатися тут надалі, якщо він помре. Що буде з іншими, мене не обходить, і мене більше ніщо не звеселяє. І якщо тепер я про щось і дізнаюсь із священної книги, то кому я розповім? Він там, нагорі, зможе про все спитати у Тебе Самого, і Ти йому все поясниш, але мені хто пояснить, якщо його більше не буде тут?

Над головою покинутої дитини блискотіла блискавка і гримів грім. Колись священик розповідав хлопчику про пророка Іллю, якого Господь так сильно любив, що послав з неба за ним вогненну колісницю і вогненних коней,

аби привезти його до Себе. Йому здавалося, що він чує стукіт колісниць і що брама небесна розчиняється для тієї колісниці, що забере його любого священика. Але потім з'явилося сонце, «брама» почала зникати, і незабаром вся «країна сонця» була осяяна сонцем. Тільки з невеличкої хмарки ще капали рідкі краплини дощу.

На хлопчикові був його новий костюм, який він носив у домі священика. І щоб сховатися від дощу, він побіг до печери. Добігши, він побачив, що там ходить якась чужа людина, якої він ніколи не бачив тут, у горах. І здавалося, що незнайомець щось шукає.

Палко на якийсь час забув про своє горе, так все це його зацікавило.

– Що ви тут шукаєте? – спитав він.

Незнайомець рвучко озирнувся. Палко чемно привітався з ним, і він привітно відповів на його вітання.

– Ти питаєш, що я шукаю? Якщо ти знаєш, то скажи, хто тут буває, у цій печері?

– Хто тут буває? – перепитав здивовано Палко. – Дядя Лессінг був тут одного разу, потім разів зо три наш священик, але він більше ніколи не прийде сюди, – додав він сумно, – і я. Ця печера моя.

– Твоя печера? – усміхнувся незнайомець.

Палко придивився до нього. Це був молодий хлопець у робочому одязі.

– Відколи ця печера твоя?

Деякий час хлопчик, зніяковівши, мовчав, але потім підняв свою біляву голівку і сказав:

– У священній книзі написано: «Все ваше». Священик пояснив, що це значить, що Бог увесь світ віддав людям. А я у Нього випросив цю печеру, і Він її мені віддав.

– Ти я бачу, розумний хлопчик, – засміявся незнайомець. – Мій господар і я чотири роки тому жили тут, у цій печері, кілька тижнів, але ми її не випросили собі у Бога.

– Хіба ви тут жили? – спитав Палко незнайомця. – А що ви тут робили?

– Мій господар був хворий, і лікарі відрядили його сюди. Він хотів побути наодинці з Богом. Із собою він узяв мене. Я тоді був учнем в одного з його друзів, і ми оселилися тут. Їжу я приносив із навколишніх сіл. Про нас тут ніхто не знав. Ми ніколи не розпалювали вогонь, бо харчувалися молоком, хлібом та фруктами. У нас було ліжко з моху та ковдр. Моєму панові з кожним днем ставало краще. І я вважаю, що якби йому не потрібно було повертатися в місто до своїх книжок, то він і сьогодні був би живий. Але тепер він уже лежить у сирій землі.

Зараз я – майстровий і маю намір побачити світ. По дорозі зайшов сюди, щоб дізнатися, що сталося з тією книгою, яку мій господар залишив у цій печері, коли пішов звідси. Але її тут немає. Отже, її хтось знайшов і забрав із собою. Мабуть, він читав її рядок за рядком, як і було заповідано на першій сторінці.

Хлопчик від хвилювання аж зашарівся.

– Та ось вона! – сказав він, виймаючи книгу з-за пазухи. – Отже, господар залишив її тут з певним наміром?

– Покажи мені цю книгу! Ой, яка вона пошарпана! Ти, мабуть, знайшов її тут?

Вони сіли біля входу до печери, і Палко почав розповідати.

– Бачиш, ми читали її дуже уважно, і через неї навернулися до Господа Ісуса Христа і знайшли шлях у справжню «країну сонця». Напевне, і твій господар знав цю дорогу?

– О, так як він знав, мало хто знає, – зітхнув юнак.

– І він помер? Виходить, він тебе теж покинув, мабуть, на вогненній колісниці і тепер вже бачить Ісуса і ту чудову «країну сонця»? І якщо священик помре, то вони там зустрінуться. Я попрошу його, щоб він передав йому там від мене привіт і сказав, що я йому дуже вдячний за те, що він залишив цю книгу і наставив, як її читати.

Юнак непомітно витер сльози.

– Я впевнений, що й ти знаєш цю дорогу, – сказав Палко.

– Я? Ні, любий хлопчику! Якби я послухався його, так як ти, читав би й вірив, – мій господар і мені подарував таку книжку, – тоді й я знайшов би цей шлях. Але я перестав її читати й вірити, – відповів юнак.

– Як же ти міг так зробити? – спитав здивований Палко. – Але тепер ти шкодуєш, звичайно, що так учинив? І тепер ти знову почнеш шукати цей шлях? Подумай тільки, що сталося б із твоїм господарем і що робив би тепер мій дорогий священик, якби вони не знайшли

дороги, що приводить до Ісуса? А тепер мені вже час іти до дідуся. Я попрошу дядька Лишку, щоб він дозволив тобі переночувати у нього. І тоді ти нам розкажеш про свого господаря. А ми гадали, хто залишив у печері цю книгу? Правдиво там написано, що нічого немає потаємного, щоб не стало явним.

– І тим більше правда, що мій хазяїн тоді вказав на те, як Сам Бог говорить про Своє Слово, що воно «не повертається до Нього марним, але виконує те, що Йому бажано і здійснює те, заради чого Він посилав його», – задумливо відповів юнак.

Розмовляючи, вони підійшли до хижки. Палко навіть ледве не минув її, але Дунай, гавкаючи, вибіг їм назустріч.

– Добре, добре, Дунаю! Я ж знаю, що ти любиш мене. Я тебе теж люблю. Але не стрибай на мене, бо забрудниш мій святковий костюм. Ти, мабуть, ніколи не станеш розсудливим.

Дунай послухався і побіг до хижки, ніби хотів сповістити свою хазяйку, що Палко вже повернувся. Ой, яка це була радість!

І хлопчик повеселішав, побачивши, як радісно всі його зустріли.

Лессінга не було вдома; в хижці він застав дідуся, дядечка Лишку і тьотю. Чоловіки здивувались, довідавшись, кого Палко зустрів у «країні сонця».

Жінка Лессінга запросила гостя повечеряти з ними, а Лишка запропонував нічліг. Юнак розповів про свого господаря, як вони жили і взагалі все, що знав про нього. Розповідь їх дуже зацікавила. Після того, як вони багато чого дізналися про цю людину, знайдена в печері книга стала їм ще дорожча.

Вечеря була вже готова, коли Юрига, похопившись, сказав:

– Палко, у дядька Лессінга сьогодні, напевно, важка ноша, ти б пішов йому назустріч до оселі Лишки і допоміг хоча б сокиру донести.

Хлопчик зразу ж підхопився. Сьогодні він ладен був робити все, що скаже дідусь. Він ніжно любив всіх і відчував зворотну любов до себе. Палко не міг цього пояснити, але йому стало втішно. Він знав, що не залишиться один, якщо священик раптом помре.

– Так, хлопчику, поспіши йому назустріч, – сказав Лишка, потай витираючи сльози.

Палко пішов. Але на півдорозі він зустрів Лессінга, який ішов назустріч.

– Добрий вечір, дядечку!

– Палко, це ти? – вигукнув Лессінг.

– Так, дядечку Лессінг, це я, – і хлопчик поклав свою маленьку руку у велику мозолясту руку Лессінга. – Я хотів вам допомогти що-небудь нести, але у вас нічого немає.

– Моя ноша була заважкою, і я залишив її в хижці Лишки.

Лессінг тримав хлопчика за руку, і так вони мовчки прямували додому. Хлопчику було ніякового від того, що Лессінг мовчав і він запитав:

– Дядечку, що з вами? Ви захворіли чи у вас якесь горе?

– А чому ти так гадаєш?

– Тому що ви мовчите. Не сердьтесь на мене, але

ви сьогодні якийсь дивний. Дідусь і дядечко Лишка теж збентежені.

– Знаєш що, Палко, – відповів Лессінг, зупинившись біля виступу в скелі, – давай-но сядемо тут, відпочинемо трохи, бо я втомився. А тим часом я розповім тобі, що сталося в нас, поки тебе не було.

І голос його затремтів.

– Із вами щось сталося? Я про це відразу здогадався.

– Так, дитино моя, я знайшов, нарешті, свого Мишка!

– Ой, що ви кажете! – радісно закричав вражений Палко. – Де і коли? Будь ласка, розкажіть мені все спочатку! – попросив він.

Лессінг ледве міг стримати себе, щоб не обійняти хлопчика і не пригорнути до себе. Він важко зітхнув.

– Так, я хочу тобі розповісти все спочатку. Якби ти не розповів панові священику, як Ганна Рацга знайшла тебе і що моя жінка шукає свого сина, я б до цього часу не знав, де мій бідолашний хлопчик. Адже ти знаєш, що священик попросив дідуся завітати до нього. Він тоді розповів про це йому, а дідусь – мені, і так я, нарешті, після семи років пошуків, знайшов свого Мишка. Але ти правий, я повинен розповісти тобі також, як я його загубив.

Палко не хотів слухати сумну розповідь. Дядечко Лессінг розповідав про себе багато неприємного і був дуже засмучений. Бідна тітонька! Ось чому вона була несповна розуму: вона захворіла з великої скорботи. А потім розповідь здалася йому дуже знайомою: якась тітонька знайшла Мишка в горах і прийняла до себе. «Точнісінько, як зі мною було», – подумав він. І той хлопчик теж від одного дідуся перейшов до іншого. Добрі люди дали йому притулок, шануючи Бога. Раптом дядечко замовк, ніби не знав, що далі сказати.

– Дядечку, а ваш хлопчик ще живе у того дідуся? – запитав, нарешті, Палко.

– Так, Палко, – відповів Лессінг, важко зітхаючи.

– А чого ви не заберете його до себе, щоб бідна тітонька більше не шукала його?

– Але я не знаю, Палко, чи прийме він мене за свого батька після того, як я завдав йому скільки горя, хоча тепер я нічого поганого не зроблю йому. Від того часу я більше не пив ані краплини горілки. Тут, у горах, я знайшов Ісуса, і Він простив мене, як і того митаря в храмі, але для свого сина я, напевне, залишусь тим, яким був колись. Він знає, що я його відніс у далекі гори і загубив і що я винен в його поневіряннях по чужих людях, без материнської ласки і батьківської турботи. А якщо я залишусь чужим для нього і він буде у мене нещасним – що тоді? У дідуся він щасливий, бо вже звик до нього. А я, хоч і дуже люблю його, для нього чужий.

– Ні, не думайте так! – вигукнув Палко, взявши його за руки. – Візьміть його до себе. Господь Ісус потурбується про все якнайкраще і допоможе вашому Мишкові полюбити вас. Ми з тітонькою так багато молились, щоб Він допоміг знайти його. Я так і думав, що хто-небудь дав йому притулок. Він нас почув, то все буде добре. Не турбуйтеся, дядечку!

– Палко, якби усе стосувалося тебе, ти б не відштовхнув мене? – раптом запитав Лессінг. – Чи згодився б ти залишити дідуся і піти до нас?

Хлопчик зашарівся, важко зітхнув, підпер голову рукою і на хвильку задумався.

– Палко, ти не відцурався б мене? Чи зміг би ти мене хоч трішечки любити? – спитав Лессінг, пригортаючи хлопчика до себе.

– Ні, дядечку, я не відцурався б вас, адже я вас люблю.

– Ти мене любиш, Палко, хоча знаєш, який я недобрий?

– Не кажіть так, дядечку, мені боляче це чути, – попросив хлопчик і затулив своєю ручкою вуста Лессінгу.

– Одного разу я читав священику священну книгу, і там мовилося про різних людей, і було написано таке: і такими були деякі з вас, але тепер ви більше не такі. Священик мені сказав, що Господь митареві все простив, коли той прийшов до Нього, і цей митар відтоді став зовсім іншою людиною.

– Але подумай, Палко, якби ти був моїм сином, ти зміг би мені все простити?

– Простити? Що саме? – запитав здивовано хлопчик.

– Те, що тобі довелось через мої гріхи поневірятись серед чужих людей, без батька й матері?

– Я простив би вам це, дядечку, але... – хлопчик вивільнився з обіймів Лессінга і став перед ним.

– А чого ви все це мені розповідаєте? Хіба я ваш син?

Лессінг закрив обличчя руками і мовчав.

– Дядечку, – Палко став біля нього на коліна і пригорнувся до нього, – хіба я ваш хлопчик?

– Так, ти мій син! О, як важко мені все це тобі відкривати!

Сказавши це, він схопився з місця, обійняв хлопчика і розцілував його.

– Мій синочку, мій милий синочку!

– Не плачте, дядечку! – просив хлопчик, пригорнувшись до нього. О, які нові почуття наповнили його маленьке серденько!

– Я не дядечко тобі, не називай мене більше так, клич мене татом, я хочу хоч раз почути це слово. Скажи: «Мій тато».

– Тато! Мій дорогий тато! – вигукнув хлопчик, і гарячі сльози радості залили його обличчя.

Тепер він міг не хвилюватися, куди йому подітися після смерті дідуся: у нього були батько й мати. О, який же добрий Ісус!

Юрига і всі інші нетерпляче чекали на них. І коли вони, тримаючись за руки, прийшли до хижки і яскравий вогонь освітив їх, старий Юрига зрозумів, що вони повернулися як батько й син, і його серце сповнилось радістю.

Молодий незнайомець розповів своїм уважним слухачам багато чого цікавого про свого колишнього господаря. Вони, мабуть, ніколи не забудуть цього. Та й він навряд чи забуде те, що почув від Лессінга та Юриги про хлопчика, який загубився, а потім знайшовся.

– Бачиш, Палко, – казав він радісно, – це якраз так, як в тій казці, яку ти мені розповідав: принц шукав у горах свого батька і теж знайшов і «країну сонця», і батька. Так сталося і з тобою.

Чудесний вхід до «країни сонця»

Осінь цього року була ранньою. Від перших заморозків пожухли останні квіти. Не було чути пташиного співу. Ластівки вже відлетіли в теплі краї і забрали з собою літо. Тільки зграї галасливого вороння кружляли над горами, одягненими в осінні шати. На деяких деревах ще було жовто-червоне листя, інші поскидали все до єдиного листочка. Земля між дерев була вкрита листям, ніби барвистим килимом.

Серед цих тихих, самотніх гір ішов маленький Палко Юрига; люди називали його так, як і раніше, хоча всі вже давно знали його справжнє прізвище. Із приходом осені вони переселились у село, але дідусь дещо забув у гірській хижці. От Палко й прийшов забрати це.

У горах було дуже тихо. Всі хижки були пусті, ніде не видно ні душі. Зате зайці сміливіше бігали на галявинах, і білки стрибали з дерева на дерево.

Але хлопчик не помічав їх. Його обличчя було таке серйозне, що могло правити за взірець для картини, яка б зображувала маленького хлопчика з тисячолітнього царства, що він буде пасти вовків, левів, барсів,

ягнят, козенят. Усією землею буде правити великий Цар Світу, і всі народи будуть прославляти його. Під його володарюванням люди не будуть воювати, і всі мечі й списи перекують на рала, щоб краще обробляти землю. І через те, що ця нова земля не буде окроплена людською кров'ю, вона буде щедро родити і на всій землі буде воля Божа.

Про що думав Палко? О, йому було про що мріяти. Скільки радісних подій сталося в його житті, починаючи з весни і до осені.

Хто міг передбачити, що він знайде рідного батька – та ще й такого, що йому кожний хлопчина міг би позаздрити! І що у нього буде дідусь, який ніколи не лається, не лихословить, і з яким тепер може жити Ісус. І хто б міг йому сказати, що він буде мати маму, ще й таку добру, добрішої за яку немає в усьому світі! Вона вже більше не була тією душевнохворою жінкою, що часто втікала з хати. Ісус почув їх молитву, і вона одужала.

А з минулого тижня в житті хлопчика з'явилася ще одна дуже добра людина – це була його бабуся, мати Лессінга. О, яка ж гарна бабуся! Він і їй покаже дорогу в ту країну, де сонце ніколи не заходить.

Батько був удома три тижні, за цей час він здав усе в оренду, потім забрав із собою свою стару матір, дещо з потрібних речей, і тепер вони всі жили у дідуся Юриги. Отже, хлопчику не довелося покидати дідуся. Вони всі хотіли жити з ним до кінця його життя і доглядати за ним.

Дідусь раніше мав квартиранта, але той купив собі будинок, так що тепер місця в хаті було вдосталь. Комору дідусь разом з батьком перебудували на майстерню, а в кімнатах мешкали.

Старий будинок вони відремонтували, а бабуся разом із мамою все ретельно прибрали, і будинок так змінився, що його неможливо було впізнати. Палко допомагав в роботі чоловікам і жінкам, і всі його дуже любили.

Бабуся привезла прядку і зимою збиралася прясти. Мама хотіла всім пошити одяг, а Палкові – вишити красиву сорочку. Палко обіцяв у вільний час читати для всіх уголос. Він також хотів потроху вчитися ремесла. Ой, як гарно було в нього на душі від думки, що в нього є тепер батько, який про нього піклується. О, який добрий Господь Ісус Христос!

– Все це, Господи Ісусе, Ти зробив! Якби ми не знайшли Тебе, то нічого б я не мав! – хлопчик ніяк не міг збагнути, як він раніше міг жити без Господа Ісуса.

«Якби не було у нас священної книги, про щоб ми тепер розмовляли?» – думав він. Згадавши про книжку, він мерщій пішов до печери. Коли він був там востаннє, то залишив книгу. Але потім дідусь сказав йому:

– Це ти даремно зробив. Узимку в печеру ніхто не прийде. А якщо Господь допоможе нам дожити до наступної весни, то ти знову віднесеш її туди. У нас тепер є Біблія. І, можливо, хто-небудь, хто не знає Слова Божого, як і ми колись, знайде її там і одержить таке ж велике благословення, як і ми.

Хлопчику тоді дуже не хотілося розставатися з книгою, і він ніколи не зміг би її залишити, якби не подумав про інших.

Тепер він зайшов у печеру, узяв книжку і, ніби прощаючись, озирнувся навкруги. Йому було важко розлучатися з цим улюбленим місцем. Хоча на галявині вже відцвіли квіти, за винятком осінніх, однак тут

було дуже красиво. Після декількох похмурих осінніх днів знову визирнуло сонечко. Для хлопчика цей куточок був особливо дорогий, бо тут знаходилася, хоча її сьогодні не було видно, чудова небесна «брама», яка зачинилась за його любимим священиком.

Йому тепер було добре жити, але коли він згадував про священика, на душі ставало якось дивно. Часто він думав, що Господь все ж почув молитву Свого раба. Хоча він не одужав, та все ж багатьом засвідчив про Господа, і життя його погасло, як свічечка на вівтарі Господнім. Коли Палко того понеділка повернувся в будинок священика, він був дуже радий почути, що хлопчик знайшов своїх батьків. Через дружину лісника, яка прийшла відвідати його, він запросив до себе батька й матір Палка та дідуся Юригу. Священик довго розмовляв із ними, а потім вони всі разом помолились Богові. Дідусь і досі не може забути цієї молитви.

– Ви євангелісти, а я католик, – сказав він, прощаючись. – Але тим, хто прийняв Його, Він дає владу бути чадами Господніми. Вони – одне в Христі Ісусі, і на небі, куди я тепер іду, не буде ніякої різниці. Будьте вірними Йому, щоб нам знову побачитись там, нагорі.

У вівторок і середу йому ніби стало краще; він навіть почав ходити по кімнаті. Всі були раді.

Новий капелан відвів його до костьолу, і там він біля вівтаря помолився Богу. Потім він розмовляв з капеланом латинською і ніби просив його про щось.

Палко його зрозумів тільки тоді, коли він по-словацьки продовжив:

– Обіцяй мені, мій дорогий брате, що ти не віднімеш у них те, що я їм дав. Це те, що навчило мене благоговійно померти.

Палко бачив, що капелан простягнув руку священикові, і тоді священик ще раз схилив голову для молитви.

Другого дня він знову хотів вийти, щоб подихати свіжим повітрям. Погода була гарна, і лікар супроводжував його до саду. Там, тепло одягнений, він сидів у кріслі. На маленькому столику перед ним стояв його сніданок. Пізніше, коли його сестра прибирала зі столу, священик сказав:

– Тепер Палко може мені що-небудь розповісти; потім хочу трошки тут полежати на свіжому повітрі й заснути.

– Добре, мій любий брате, – відповіла сестра і поцілувала його в чоло. – А я поки приберу, провітрю твою кімнату й переміню постіль.

– Нехай тобі Бог віддячить і твоїм дітям за твою любов до мене! – сказав він, розчулений цими словами.

Коли вони залишились самі, священик взяв Євангеліє і сказав:

– Палко, прочитай мені що-небудь про нашу «країну сонця».

І Палко читав про те чудове місто, яке не має потреби ні в сонці, ні в місяці, бо слава Божа його освітила, про ріку живої води і дерево життя. Потім священик пояснив йому прочитане й сказав:

– Дорогий Палко, з усього того, що ми побачимо, коли прийдемо в цю «країну сонця», найпрекраснішим буде Той, Хто сидить на престолі слави – Ісус – Агнець Божий!

Потім він склав руки і закрив очі, як перед молитвою. Палко став поруч із ним на коліна і притулив голову до його колін. Але тому що молитва цього разу тривала надто довго, хлопчик звів очі. Хворий схилив голову й мирно спав, інколи зітхаючи.

Хлопчику на душі стало якось дивно і водночас урочисто й сумно. Він ледве дихав, щоб не розбудити священика. Спочатку його обличчя було затьмарене горем, але потім усмішка осяяла його, ніби він бачив чудовий сон.

Палко почув чиїсь кроки. Озирнувшись, він побачив капелана і зробив йому знак підійти ближче. Капелан підійшов. Але тільки-но він схилився над священиком, як стривожено скрикнув.

Палко не міг повірити, але це була правда: священик не спав – він помер.

І тепер, згадуючи про все це, хлопчик не міг стримати сльози. Усі ці події і слова так глибоко закарбувалися в його пам'яті, що він ніколи не зможе їх забути.

– Чому ж я плачу? – сказав він раптом. – Адже йому там так добре!

Лікар сказав, що у нього була внутрішня кровотеча і смерть настала вмить. Але Палко цьому не повірив.

«Господь Ісус Христос прийшов і забрав його до Себе. Тепер він вже побачив усе, і Його самого, прекрасного Агнця на престолі. Він зустрів там і того незнайомця, який залишив нам священну книгу і, мабуть, там подякував йому за мене. І я теж у свій час прийду туди».

Палко звів очі до неба і, підперши голову руками, думав: а що, якби Ісус прийшов, щоб і його забрати туди, до Себе, і він увійшов би в справжню «країну сонця».

ДРУЗІ

У дядька Филини

Навряд чи можна було знайти на всьому білому світі таких друзів, які б так щиро любили один одного, як ці троє, віддані на виховання та опіку старому пастуху Филині! Звали їх: Петро, Ондрійко та Фідель. Филина – діти називали його «дядько» – був розумною, доброю й благонадійною людиною. Хоч юним друзям він здавався трохи похмурим.

Батьки Петра майже одночасно померли від гарячки, і громада вирішила віддати його на прожиття. Так він потрапив на пасовисько, що належало Гемерським, і оселився в дядька Филини... – родича його рідного дідуся. Там, у пастушій хижці, хлопчик почував себе щасливим і був у безпеці.

Ондрійко, якого звали Андраш фон Гемерський, за наполяганням лікаря був виряджений до старого пастуха з надією, що гірське повітря, овече молоко та сир зміцнять його здоров'я. Коли хлопчику було два роки, його батьки розлучилися. Деякий час мати піклувалася про хлопчика, але потім віддала його під нагляд чужим людям, а сама поїхала. Говорили, що вона стала знаменитою співачкою. Ондрійко пам'ятав її тьмяно. Правда, одного разу вона його провідала. Вигляд вона

мала чудовий. Привезла йому велику коробку солодощів, конячку-гойдалку, трубу і ще багато інших подарунків, але після цього він її більше не бачив. Коли, бувало, Ондрійко розпитував про матір, йому відповідали, що в нього нікого на білому світі немає. Жив хлопчик у замку, що належав фон Гемерському, але його здоров'я з кожним днем погіршувалось, і згодом він став схожий на згасаючий світильник.

Лікар порадив направити хлопчика в гори. Так Ондрійко опинився у старого Филини. Тут для нього прибудували світлицю, куди поставили чудове ліжко з м'якою постіллю, яку принесли з замку, а перед хижкою для нього зробили лаву, де він часто відпочивав.

Третім другом був пес Фідель. Він повсюди ревно супроводжував Петра та Ондрійка. Тільки вночі, коли Ондрійко пірнав у свою теплу постіль, а Петро приставляв драбину, щоб злізти на горище, Фідель залишався внизу, аби теж поспати...

Дядько Филина, старий пастух, був високий на зріст, його зморшкувате обличчя було майже завжди суворим; зуби – білі, наче молоко, на голові – жодної сивої волосини, тільки густі брови були трохи сивуваті, і коли він насуплював їх над своїми чорними орлиними

очима, – а його очі вміли дивитись суворо, – здавалося, що грозова хмара нависла над горами. І цієї «грози» боялися всі: не тільки хлопчики та пастухи, але навіть стадо й кудлаті чотириногі сторожі на пасовиськах. Нелегко було розсердити дядька Филину, але якщо це траплялося – біда винуватому!.. І хоча Ондрійко був сином пана, він і йому нічого не спускав. Хлопчик не був привчений слухатись, але Филина навчив його цього важкого мистецтва, хоч він на нього не гримав і пальцем не торкався.

Лікар, коли привів до нього хлопчика, сказав:

– Хлопчику потрібно їсти чорний хліб і пити молоко; він любить тільки солодощі, а це йому шкідливо! Вранці він повинен умиватися холодною водою, а це йому теж не подобається. Але ви не звертайте ніякої уваги на те, що він Гемерський, тут справа стосується його здоров'я.

– Нічого, – відповів дядько, насупивши брови, – з такою малечею я впораюсь.

І він упорався. З перших днів Ондрійко не наважився заперечувати, а тепер?.. Йому це і на думку не спадало! Адже в хлопчика, крім дядька Филини, більше нікого не було. Удень дядько Филина не цікавився, що вони робили і чим займалися, та коли наближався вечір і приганяли череду, хлопчики сідали з ним перед хижкою, один праворуч, другий ліворуч, і тут вони повинні були йому все розповісти. Фідель клав свою кудлату голову на коліна хазяїна, дивлячись на нього розумними очима, ніби теж бажаючи розповісти йому про те, що він робив цілий день. Пес був молодий, і часто бувало, його шерсть висіла клаптями, тому що він ганявся за старими собаками Бєлком і Цараєм.

Коли дядько вперше застав хлопчиків на сіні, де вони надумали переночувати, він високо звів брови, здивувавшись, і вони вже злякались, проте нічого не сталося. Він сказав їм, щоб Ондрійко підстелив собі полотняне простирадло й тепліше вкрився.

Порада диявола

Був один із недільних днів після полудня. Святкова тиша панувала в лісі, через який, взявшись за руки, продирались маленькі друзі. Одягнені вони були по-святковому, оскільки дядько Филина не любив, якщо хтось порушував святість неділі. Кожний, хто міг піти до церкви, повинен був іти, недивлячись на те, що ходу було години зо дві. Сам Филина рідко бував у церкві, оскільки далеко ходити він не міг. Йому на ногу якось упало дерево, і відтоді він часто відчував біль у нозі. Але сьогодні він усе-таки був у церкві, і от тепер хлопчики йшли йому назустріч. Вирушаючи, він дав їм завдання: вивчити напам'ять вірші з Євангелія і зараз, запитуючи один одного, вони відповідали урок. Раптом Петро замовк і смикнув Ондрійка за рукав, показуючи йому мовчазним жестом на повалений стовбур дерева. На цьому стовбурі сидів дядько Филина, підперши голову обома руками, ніби якийсь тягар хилив його до землі.

– Давай не будемо підходити до нього, – сказав Петро. – Він дуже засмучений.

Ондрійко кивнув головою.

– Але, – трохи подумавши, сказав він, – якщо ми підійдемо, то, може, зможемо його розвеселити?

Почувши тріск гілля, дядько підвів голову. Хлоп'ята зупинилися. Підійти до нього чи ні?

– Куди це ви йдете? – запитав у них дядько Филина.

Вони підійшли ближче.

– Ми йшли вам назустріч, дядьку.

– Он як? Чому ж ви йшли мені назустріч?

Звичайно такий грубий голос дядька сьогодні лунав якось дивно.

– Тому що ми боялися за вас, – несміливо зізналися вони, сівши на мох біля дядькових ніг.

– Чому ви такий сумний, дядьку?

Петро злякано подивився на Ондрійка, який наважився про це запитати. А що, як дядько раптом розсердиться?

– Ти вважаєш, що я сумний?

Дядько погладив світле волосся хлопчика, яке, освітлене сонцем, облямовувало бліде дитяче личко, наче сяйво.

– Хіба ви не були сумні?

Хлопчик пильно подивився в дядькові очі.

– Так, дитино моя, я був сумний, і ви добре зробили, що вийшли мені назустріч. А зараз, поки ми тут сидимо й відпочиваємо, ви можете почитати мені вірші з Євангелія, які я загадав вам.

Хлопчики по черзі розповіли притчу про багача і Лазаря.

– Дядьку, – запитав Петро, – а чому багач не допоміг бідному Лазарю?

– Чому? Тому, що в нього було кам'яне серце. Ті собаки були кращі, ніж він. Діти, запам'ятайте це і не завдавайте ніколи ніякої шкоди пташці чи якійсь іншій тварині. Вони набагато кращі за нас. А тепер, ходімо!

Дядько взяв Ондрійка за руку, а Петру дав нести пісенник, і вони пішли додому. Із пасовиська долинав звук дзвоників, а часом нетерплячий гавкіт Бєлка чи виття Царая; тут же чулися звуки флейти, на якій грав наймолодший пастушок Стево. Він вправно наградав народну пісню. У горах луна повторювала за ним. Хлопчикам ця мелодія була знайома, вони також знали і слова цієї пісні. Дядько йшов, понуривши голову, наче якийсь важкий тягар гнітив його.

Після вечері вони, як завжди, сиділи перед пастушою хижкою. Дядько сів на стовбур дерева, хлопчики — біля його ніг. Друзі, дивлячись один на одного, не наважувалися попросити дядька розповісти їм що-небудь. Він знав багато різних історій, і коли в нього був гарний настрій, розповідав про дуже цікаві речі.

— Будь ласка, дядьку, розкажіть нам що-небудь, — попросив Ондрійко, благально дивлячись на нього.

Дядько здригнувся, зазирнувши на мить у ці прекрасні дитячі очі. Потім, глибоко зітхнувши, сказав:

— Ви запитували, чому я сумний? Це дуже болісна історія, яка не дає мені спокою ні вдень, ні вночі.

— Розкажіть, дядьку, — попросили хлопчики, а Фідель, який в усьому повинен був брати участь, теж благально поклав голову на коліна свого хазяїна.

— Я сьогодні розповім вам про себе дещо таке, чого нікому на світі ще не розповідав, — почав дядько Филина. — Коли мені було п’ять років, померла моя мати, і батько привів у дім іншу матір. Це була гарна жінка,

удова. Із нею прийшов і її син від першого шлюбу – Іstванько. Коли я на тебе дивлюся, Ондрійку, мені здається, що це він, наче живий, стоїть перед моїми очима: в круглій шапочці, з перекинутим через плече словацьким плащем, у сорочечці, гаптованій барвистим візерунком, і в широких штанцях. Я був у батька наймолодший, усі старші діти померли. У мене ніколи не було брата, і от цей хлопчик мав стати мені за брата. Ви любите один одного, я це знаю. Це також нагадує мені моє дитинство. Але так, як любив його я, навіть рідні брати не можуть любити один одного. Ми були однолітками, але я був сильний, він – слабкий; я був дикий, він – лагідний; я був некрасивий, він – красень. Але всупереч усьому, ми полюбили один одного, і наші батьки чимало з того раділи. Вони могли залишати Іstванька під мій нагляд, знаючи, що я захищу, але й охоче дозволяли йому наглядати за мною. О, якби так залишалося завжди! Та недарма прислів'я говорить: «Де чорт сам не може, туди він посилає стару бабу». І до нас він підіслав таку. Це була родичка мого батька, твоя прабабуся, Петре. Вона прийшла до нас одного ясного дня, відкликала мене вбік і почала про все розпитувати: чи любить мене мати, як ставиться до мене батько, Іstванько і таке інше. Потім вона мене жаліла, називала бідною сиріткою, кажучи, що як хто має мачуху, той одночасно отримує й вітчима і нібито батько мене любить менше, ніж Іstванька. Вона недовго пробула в нас. Як несподівано вона

з'явилась, так непомітно й зникла, але з нею зникла й моя любов до Істванька. Вона вкрала її. Оскільки я був бешкетник і розбишака, мій батько мусив був частенько піддавати мене покаранню. А Істванько все робив вправно, варто було йому тільки подивитись в батькові чи материні очі, тому він не заслуговував на покарання. Я весь час згадував слова старої родички: «Батько його не карає, бо він більше любить його, і мати його завжди захищає». У мене ж не було нікого, хто міг мене захистити, і я часто був покараний. Але мати дуже часто молилась за мене. Вона була дуже гарною жінкою і ніколи не завдавала мені ніякої шкоди. Але я хотів, щоб вона мене любила ще більше, навіть більше, ніж свого сина. Моя злість і заздрість зростали з кожним роком, поки ми не стали такими великими, як ви тепер. Зараз я розповім вам те, чого ніколи не зможу забути, що й досі мене мучить і пригинає до землі.

Помовчавши, дядько показав рукою на протилежний пагорб.

– Бачите он ті висоти?

Хлопчики стверджуюче кивнули головами.

– Там, біля того пагорба, ми колись жили. Бачите, там, де якраз зараз сонце, на тих полонинах жили ткачі, яким ми часто приносили вовну для ткання. До тієї полонини вели дві дороги: одна з них пролягала через галявину повз високі скелі, інша – через полонину. Остання дорога була ближчою, але більш небезпечною, бо там знаходилося болото, з якого людина, якщо вона туди потрапляла, уже не могла вибратись. У болоті де-не-де виднілося поодиноке, обросле мохом каміння. І той, хто добре знав цю дорогу і до того ж був спритний, міг за допомогою цього каміння дістатись іншого

берега, хоч і здавалося, що жахлива сила може затягти на глибину кожного, хто тільки ризикував зважитися на подібний перехід.

Одного разу наші батьки послали нас із вовною до ткачів. Туди ми йшли дорогою, що пролягла через галявину, як нам було наказано. А коли поверталися, Іштванько дав мені яблуко, яким його пригостила дружина ткача. Я помітив, що у нього в кишені було ще одне яблуко, дане йому матір'ю. Мені ж мати в дорогу не дала нічого. Виходячи, я з нею і не попрощався, тому що вона мене не помітила, коли я пішов із вузликом. Але тепер, коли і дружина ткача мені нічого не дала, мені зробилося так прикро і я так розгнівався, що викинув яблуко, яке мені дав Іштванько. Мені хотілося розплакатися. «Отже, – думав я, – стара жінка була права, і нікому я не потрібен, ніхто зі мною не рахується. Усі люблять тільки Іштванька... І так буде завжди». Я чув, що диявол по світу ходить, хоч ми його й не бачимо, і нашіптує, що ми повинні думати і що робити. Чи це правда – я не знаю, але тоді він був поруч мене і дав мені страшну, сатанинську пораду. Тільки він міг мені її дати. Коли ми поверталися, я сказав Іштванькові: «Дуже далеко йти через гору, давай підемо низом, так воно ближче». «Але мама сказала, щоб ми йшли через галявину, – заперечив він, – і батько ще з двору нам гукнув, щоб ми через болото не ходили».

Не дійшовши до перехрестя, я почав жалітися, що в мене болить нога і що я поранив великий палець, загнавши в нього колючку від терену. Іштванько пожалів мене і вирішив, що за таких обставин батьки нас не лаятимуть. І ми пішли нижньою дорогою. По м'якому пухнастому килиму ми без перешкод дійшли до болота. «Дивись, тепер ми повинні перестрибувати

з каменя на камінь!» – крикнув я Іcтванькові й рушив уперед. Він мене нагнав майже біля берега. Залишився тільки один камінь. Я був вищим і мої довгі ноги легко перенесли мене на інший берег.

Добре знаючи, що Іcтванько цього зробити не зможе, я гукнув йому, щоб він переходив по плавучих трав'яних кущах. Він так і зробив, і вдало перейшов через два кущі, але третій кущ почав уходити з-під його ніг. Злякавшись, він перебрався назад на камінь. «Залишайся там! – крикнув я йому. – Тут поблизу живе лісник, я його приведу, і він допоможе тобі». І тільки мене й бачили!

Я біг так швидко, як тільки міг, але... не до лісника. «Петрусю, не кидай мене, не уходь, я боюся!..» – кричав мені навздогін Іcтванько, і слідом за цим почувся його несамовитий зойк: «Ма...тін...ко!..»

Цей крик я чув роками день і ніч, чую його і сьогодні, і, мабуть, буду чути його в мою передсмертну годину, навіть у вічності він буде переслідувати мене. Я був іще малий, але злий хлопчисько, а на той час – бездушний, мов камінь. «Він, без сумніву, провалився і потонув, – казав я собі. – Тепер йому ніхто не дасть яблук, і люди будуть любити тільки мене». Я самотньо біг через гори, подібний до Каїна, який убив свого брата й ховався від лиця Божого. Але раптом мене охопив невимовний, дикий біль; той же голос, який мені донедавна шепотів: «Утопи його в болоті», шепотів мені тепер: «Ти не можеш іти додому, що ти відповіси, коли тебе запитають про Іcтванька?»

Знесилено я кинувся на землю, заходившись у нестримному риданні, поки врешті-решт не заснув. Уранці, коли розвиднілося, прийшли возії дров, і впізнавши мене, посадили на візок і привезли додому. Я був такий заспаний, що спочатку не міг згадати, що сталося вчора.

Я вбіг у сіни й відчинив двері. Коли сходило сонце, воно завжди ясно освітлювало нашу світлицю. Так було й сьогодні. Сонце освітило батьківське ліжко і...

Дядько не міг говорити далі, сльози котилися по його щоках.

– Далі, дядьку, що було далі? – нетерпляче підганяли хлопчики.

– Там, на ліжку, осяяний променями сонця, лежав, подібний до ангела, наш Істванько і спав. Мати сиділа біля ліжка. У мене потемніло в очах, і якби батько не встиг підхопити мене, я б упав на підлогу. Коли я отямився, біля мене були батько й мати.

– Він не потонув?! – скрикнули зраділі хлопчики.

– Ні, він тільки провалився, але поблизу не було нікого, хто б міг витягти його. У нас був великий собака Бєлко, який, як і ваш Фідель, завжди супроводжував нас. Того дня ми якраз залишили його вдома, але він побіг наздоганяти нас. Сам Бог послав його в ту мить, коли камінь похитнувся під ногами Істванька, і він, втративши рівновагу, провалився в болото. Бєлко витягнув його за волосся, приволік на берег і до тих пір гавкав і вив, аж поки йому не вдалося привернути до місця пригоди лісника. Той узяв Істванька, відніс його

до струмка і, обмивши, привіз додому. Я чекав, що батько мене покарає, але він цього не зробив. Матінка мене обнімала й цілувала. За сніданком батьки метушилися біля мене; вони думали, що я потонув. Тепер я знову міг упевнитися в тому, що вони обоє мене любили, але це мене не радувало. Я все боявся, що вся правда вийде назовні. Але тепер вони у вічності і вже все знають, і я в них не можу попросити пробачення. Істванько мене не видав, і ми знову любили один одного, як раніше. Я більше не заздрив йому і не ревнував ні до батька, ні до матері. Я знав і відчував, що вони мене люблять, але в той самий час я усвідомлював, що цієї любові я не вартий і не заслуговую на неї. На Бєлка я більше не міг дивитися, мене завжди мучило, що собака врятував Істванька, а я збирався його втопити. Та все ж Святий Бог узяв його до Себе, а наді мною тяжіє Його гнів ще й до сьогодення. Тому я завжди кажу: не чиніть ніякої шкоди тваринам, вони кращі, ніж люди, і не гнівають Його. Що ж, на сьогодні досить! А тепер лягайте спати!

Хоч у хлопчиків було ще багато запитань, але слухняно сказавши: «На добраніч!», вони пішли спати. На горищі вони ще довго розмовляли про Істванька: як він ішов по хиткому болоту, як під ним провалився камінь і він трохи не потонув і як його врятував собака.

– Тепер я ще більше жалію дядька Филину, – сказав Ондрійко. – Він ніяк не може про це забути, все це завдає йому болю й страждань; Господь гнівається на нього.

– А де зараз Істванько? – спитав Петро.

– Якщо він тоді був одних років з дядьком, то тепер він повинен бути такого ж віку, що й дядько!

– Можливо, він іншим разом розповість нам про нього.

Новий друг

Увесь тиждень у дядька Филини було багато роботи, і хлопці намагалися робити все, що тільки було їм під силу. У вівторок прийшов лікар, щоб провідати Ондрійка. Коли Ондрійко сказав йому, що разом із Петром спить на горищі, лікареві це сподобалося.

– Добре, мій хлопчику, це тобі на користь. Твій батько, звичайно, великий пан, але на все свій час. Поживемо – побачимо, настане день, і Татри, і всі ці гори знову стануть словацькими, і там, де твій прадід жив як добрий словак, ти, як такий, будеш хазяйнувати. Учи мову твоїх батьків і люби рідну землю, яку вони колись обробляли.

Хлопчики не розуміли, про що він говорить, але відчували, що він зичить їм добра.

Настав вечір. Лікар висловив бажання спати на горищі разом із хлопчиками. Уранці після сніданку він попросив хлопчиків трохи провести його. Дорогою Ондрійко розпитував про свого батька. Він довідався, що його батько зараз знаходиться в Парижі і цього літа, мабуть, він не приїде. Хлопчик полегшено зітхнув, оскільки знав, що з приїздом батька він повинен буде розлучитися з дядьком Филиною і Петром. Коли лікар

попросив хлопчиків повернутися додому, вони ще довго махали йому вслід, поки його солом'яний бриль не зник із виду. Тоді вони видерлись на скелю, сподіваючись іще раз побачити його. Але його вже не було видно. Зате по інший бік скелі вони побачили чудову долину і там — маленький будиночок. Він був дерев'яний, критий черепицею, з маленькими вікнами і походив на казковий. Стояв він біля струмка, який брав свій початок із джерела в скелі. Стево іноді розповідав хлопчикам казки про відьом, які живуть у подібних будиночках. Перед оселею грівся на сонечку великий білий пес. Якби з хлопчиками був пустотливий Фідель, він би вже обов'язково учинив із ним сварку. Поки хлопчики задивлялися на будинок, його двері відчинилися і з них вийшла не стара відьма, а хлопчик! Він був старший за них, у короткому плащі, високих чоботах і маленькому круглому капелюсі. Судячи з одягу, він був нетутешній. Побачивши його, пес заходився стрибати навколо нього, розмахуючи хвостом. Хлопчик, погладивши собаку, засміявся. Разом вони пішли вгору до скелі, якраз у тому напрямку, де були Петро й Ондрійко. Собака перший помітив їх і зупинився. Пес був уже немолодий і розумний. Хлопчики опинилися лицем до лиця.

Ввічливо привітавшись із ними, хлопчик запитав їх, що вони тут роблять і звідки прийшли. Ондрійко з

Петром відповіли, що вони проводжали пана лікаря, і от побачили тут цей казковий будинок. Ондрійко несміливо запитав у хлопчика, хто живе в цьому будинку.

– Це наш будинок, – відповів хлопчик, – але я приїхав сюди з Тренчина разом із батьком тиждень тому. Дядько моєї матері помер, і як у нього не було близьких родичів, моя мати успадкувала цю садибу. Батько хотів її продати, але до неї прилягає ділянка лісу з дуже гарними деревами, які ми можемо використати у нашому ремеслі. Ми побудемо тут деякий час, обробимо ліс і потім візьмемо його з собою.

– Це твій собака?

– Так, це наш Дунай, – відповів незнайомець. – Він не хотів залишатися вдома, і ми змушені були взяти його з собою і навіть квиток йому купити.

– Але ж ви не могли взяти його до купе? – зауважив Ондрійко.

– Звичайно, ні. А там, куди його посадили, йому дуже не сподобалось. Він з радощів мене ледве з ніг не збив, коли знову вирвався на волю. Чи не так, Дунаю?

Пес замахав хвостом, лежачи біля ніг свого хазяїна.

– У нас теж є собака, тільки він іще молодий.

– Але коли він підросте, то буде такий великий, як і ваш, – додав Петро.

– Куди ти зібрався? – запитав Ондрійко незнайомця.

– Та хочу залізти на скелю й подивитися, що там за нею. У нас удома теж є така скеля, але вища й ширша, і коли стоїш наверху, то здається, що знаходишся в «країні сонця». А коли після грози з'являється веселка, тоді можна подумати, що бачиш небесну браму, яку Яків бачив уві сні. Колись я думав, що це й є брама. Сьогодні я знаю, що небо скрізь відкрите для того, щоб Господь Ісус Христос міг завжди прийти до нас. Чи ви вже знаєте Його?

– Кого? – запитали здивовані друзі.

– Сина Божого, Господа Ісуса!

Обидва хлопчики похитали головами.

– О! – здивувався незнайомець. – Тоді я розповім вам про Нього!

– Годину ми ще можемо посидіти, – сказав Петро, якому новий знайомий дуже сподобався, і він охоче заприятелював би з ним. – Сядьмо тут, на скелі.

– Я вам розповім, як я вперше потрапив до «країни сонця» і що за книгу знайшов там, – почав хлопчик. – Вона й зараз у мене. Але скажіть мені спочатку, як вас звати? Мене звуть Палко, хоча колись звали Мишком. Але це довга історія.

– Мене звуть Петро, а його Ондрійко. Раніше його теж звали інакше, по-мадярському; але дядько Филина сказав, що можна собі язика зламати цим ім'ям. Але Ондрійко теж гарне ім'я! – відповів Петро.

– Еге ж, красиве ім'я. Так звали учня Господа Ісуса, який привів до Нього хлопчика з п'ятьма хлібинами і двома рибками. Ця історія теж описана в моїй книзі.

Між тим хлопці дісталися верхів'я скелі. Зручно влаштувавшись на камінні, їхній новий товариш дістав книгу, дбайливо обгорнуту папером, і почав читати.

Хлопчики готові були слухати його до самого вечора, але тут з'явився Фідель, і хлопці згадали про дядька. Як він поставиться до їхньої тривалої відсутності? Вони стали збиратися, запрошуючи з собою й Палка, оскільки хотіли показати йому свою пастушу хижку, аби він швидше міг їх провідати.

Палко побіг замкнути свій будинок. Повернувшись, він приніс великий шматок хліба, який розділив на всіх, і вони всі разом весело побігли через вузьку долину на пасовисько фон Гемерського, звідки Петро й Ондрійко показали Палкові свою оселю.

Коли дядько прийшов на обід, хлопчики з захопленням розповіли йому про нове знайомство. Уважно їх вислухавши, дядько сказав, що буде дуже радий, якщо цей хлопець провідає їх. Усі сподівалися, що наступної неділі Палко буде їхнім гостем.

Зізнання

Є така словацька приказка: «Люди до людей, гори до гір». Здавалось, так довго жили два хлопчика і дядько Филина без Палка, а тепер, якщо він іноді не приходив, їм ніби чогось не вистачало. Але найбільше відсутність Палка відчував дядько Филина. Він часто згадував ту неділю після полудня, коли жива загорожа розсунулася і, наче портрет у рамці, перед ним з'явився незнайомий хлопчик, з перекинутим через плече плащем, у круглому капелюсі, з білою собакою поряд себе. Ось перед ним інша картина: Палко сидить перед пастушою хижкою і читає їм із Священного Писання. Мабуть, такий вигляд мав юнак Ісус, коли знаходився в храмі серед книжників. Ах, як добре тлумачив Палко Слово Боже! Ніколи ще Слово Боже так не захоплювало Филину. У нього була Біблія і книга з проповідями на кожний день, але з того часу, як Палко Лессінг став приходити й читати їм щовечора з Біблії, з очей Филини почала спадати пов'язка. Він ясно й чітко почав розуміти й вдаватися в Слово Боже.

І от знову неділя. Филина послав хлопчиків до церкви, а сам, задумавшись, сидів перед хижкою. Фідель, який цього разу не супроводжував хлопчиків, лежав

біля його ніг. Раптом собака наставив вуха, і, підскочивши, зник у густих заростях. Филина задумливо сидів, опустивши голову, і не чув, як хтось розмовляв із собакою. Опам'ятався він тільки тоді, коли поряд із ним пролунав голос, який йому завжди хотілося чути.

– Доброго ранку, дядьку Филина! Чому ви такий сумний і зовсім один? Де ж усі інші?

– Ласкаво просимо, Палко! – радісно відповів дядько, простягуючи хлопчикові свою загорілу руку. – Якби я знав, що ти прийдеш, я б не відсилав хлопців до церкви.

– Усюди Божий дім, – лагідно відповів хлопчик.

– Ти приніс Біблію, про яку згадував учора?

– Так, батько на кілька днів поїхав додому і наказав мені запитати, чи не зможу я поки що залишитися у вас, щоб мені не бути одному в будинку. Чи приймете ви мене?

Виразні очі хлопчика благально дивилися на дядька.

– Звичайно, ясна річ. Ми будемо дуже раді, якщо ти залишишся в нас, – запевнив його дядько. – Чому твій батько поїхав додому?

– Він повіз частину лісу, а решту ми потім відправимо річкою до Тренчина. Отже, я приніс вам Біблію.

– Це та, що була у священика Малини?

– Так, дядьку, вона мені надзвичайно дорога. У ній написано латинню і по-словацьки. Коли я читаю, я завжди бачу його перед собою. Я хочу вам показати, що він написав тієї неділі, яка була для нього останньою. Чи маєте ви час?

– О так, сину мій, сьогодні неділя. Читай!

– Ви, звичайно, це краще зрозумієте, оскільки ви старший, – сказав Палко і почав читати вголос: «Я багато

чого пропустив, моє попереднє життя втрачене... – голос хлопчика звучав так благоговійно, ніби він читав Святе Письмо. – Якби я навіть захотів, я не в силах щось змінити, уже надто пізно. Душі пішли у вічність, а там вони звинувачують мене в тому, що я їм не розказав про спасіння. Вони ніколи не повернуться назад, і я не зможу попросити в них пробачення. Які чудові слова: "Благодаттю ви врятовані... Це дар Божий". І до цього священного дару я спрямовуюсь. Боже мій, Спасителю мій! Я знаю, що Ти мені простив, що те покарання, яке я заслужив, Ти взяв на Свої плечі й поніс його! Я обіймаю Твій Хрест, Твої за мене зранені ноги, і дякую, ах, я дякую Тобі! Колись у вічності я звеличу Твоє Святе Ім'я – Ісус! Я буду звеличати Його вічно!»

– Ось бачите, дядьку, так вірив священик Малина, – прошепотів Палко.

Филина, опустивши голову, плакав.

– «Якби я навіть захотів, то я нічого не можу змінити, душі пішли у вічність і там звинувачують мене...» – повторював Филина крізь сльози. – Ось це і є те, що мене пригинає до землі, і все моє чесне життя не допоможе мені...

Хлопчик, підперши свою кучеряву голівку рукою, співчутливо запитав:

– Дядьку, чи не хочете ви мені розповісти, що вас так мучить? Це ж не той гріх, коли ви хотіли втопити Істванька, як мені сказав Петро? Адже Істванько не потонув. Якщо мене щось гнітить і давить, то після зізнання комусь у цьому, мені зразу ж стає легше на душі. Тому й говорить апостол Яків: «Зізнавайтесь один одному в провинах і моліться один за одного, щоб вам зцілитись: бо багато може щира молитва правед-

ного» (5:16). Правда, я тільки хлопчик, але я знаю, що це значить, якщо болить душа і ти не можеш нікому признатися в цьому. Господь Бог, може статися, допоможе мені зрозуміти і втішити вас.

Дядько, поглянувши на нього, витер сльози.

– Якби мені й довелось кому-небудь розповідати те, до чого я прагнув ці довгі роки, то напевно, що тобі. Господь дав тобі більше мудрості, ніж мені, старому, як і юному Самуїлу, котрий був мудріший від Ілії.

Дядько сів на своє звичне місце, а Палко розмістився біля нього на траві, чекаючи на початок розповіді.

– Оскільки Петро вже тобі розповів, яким я був у дитинстві, то я не буду знову все це повторювати, – почав дядько свою розповідь. – Отже, ми підростали з Іstванько разом, і я з чистою совістю можу сказати, що ми гаряче любили один одного. Я завжди пам'ятав, що Іstванько ані словом не видав мій ганебний учинок, коли я у тяжку хвилину залишив його напризволяще. Він запевняв, що батьки мене люблять. Усе йшло добре, і, можливо, назавжди так і лишилося б, якби після смерті маминої сестри в нашому домі не з'явилася племінниця Івка. Дівчинка була лагідна і гарненька. Мене вона побоювалась, але з Іstваньком охоче йшла хоч куди; лише після того, як одного разу я захистив

її від злого собаки, вона перестала чужатися. Так усе залишалося, поки ми не підросли і не змужніли. Може, ти мене зараз не зовсім зрозумієш, мій сину. Коли ми обидва стали юнаками, для нас в усьому білому світі не існувало вродливішої дівчини, ніж Івка. Мені здавалося, що її чорні очі були прекрасніші від зірок, і ні на яких кущах не цвіли такі красиві троянди, як на її щоках. У ті часи у нас почалась масова еміграція до Америки. Часто я замислювався над тим, для чого люди вирушають у таку небезпечну подорож? Адже в нас, недивлячись на бідність, було так гарно. Що стосувалося мене, то ці гори й долини були для мене раєм. Але на землі немає раю, а небо дуже далеко. Одного вечора, коли я повернувся з пасовиська, батько й мати сиділи перед будинком і говорили про нас, як вони звичайно це робили. Я не хотів їм заважати і сів неподалік, прислуховуючись до їхньої розмови. «Ти вважаєш, що один із них має вирушити до Америки?» – спитала мати. «Знаєш, дружино, там люди швидше стають на ноги, аніж тут. Ми тут мучимось, а на життя ледь вистачає», – зітхнув батько. «І хто з них повинен від'їжджати?» – злякано спитала мати. «Це ми віддамо на їхній розсуд. Я так думаю: нехай один із них залишиться вдома і візьме за себе Івку, таким чином у тебе буде помічниця. Інший нехай на кілька років вирушить до Америки. Як тільки він назбирає трохи грошей, і Бог неушкодженим поверне його додому, вони тоді зможуть разом господарювати. Я б не хотів, щоб після нашої смерті вони розійшлися у різні боки; так було б найкраще...»

– Я бачив, як мати зітхнула, – продовжував дядько. – Мені ж здалося, що в моє серце встромили ніж.

Вона, звичайно, сподівалась, що поїду я, а Істванько залишиться і побереться з Івкою. Тієї ночі я не міг стулити очей. Гострий біль охопив мене, подібний до того, який я пережив, коли був іще хлопчиком, але цей був сильніший і жахливіший. Я пішов із дому. Звідки в мене взялися сили повернутись потім назад, не знаю. Коли я прийшов, мені назустріч вибігла Івка. Побачивши її, я сказав собі, що вона нікому іншому, окрім мене, не належатиме і я ніколи не поїду до Америки. На Іstванька ж я не міг дивитися, хоча він не подавав ніякого приводу, щоб гніватися на нього. У нас за болотом була лука. Наступного дня я з Івкою повинен був косити там траву, і я, переговоривши з нею, заручився її згодою. Я благав та просив її до тих пір, поки вона не дала мені обіцянку не виходити заміж ні за кого, крім мене. Коли ми закінчили косити і, чекаючи Івку, я повернувся, то побачив Іstванька, який віддалявся від нас лукою. Він чув усю нашу розмову, а ми його не помітили.

Наступного дня одному з нас треба було йти до міста. Іstванько сказав, що він хоче піти. Мати відмовляла його, кажучи, що він нездоровий і йому краще залишитися вдома. Іstванько й справді був блідий, щоки в нього запали, наче після тяжкої хвороби. Але я відмовився йти, і батько мене підтримав, оскільки в нього була для мене інша робота. «Ходімо, проведи мене», – попросив мене Іstванько після того, як він попрощався з батьками та Івкою.

Я пішов із ним. Ми піднялись високого в гору, до перехрестя. Там ми зупинилися, подивившись один на одного. «Мама мені розповіла, які плани має батько щодо нас, – почав Іstванько. – Один із нас пови-

нен вирушити до Америки. Тебе, звичайно, це не стосується. Я вас бачив на лузі. Батько хоче, щоб один із нас узяв за себе Івку. Коли ми були ще дітьми, я так заступав тобі дорогу, що ти хотів покласти мене в ту чорну домовину. Я не хочу другий раз перетинати тобі шлях. Моїй матері буде дуже важко зі мною розлучитися. Не сердься на неї за це, адже вона тільки мене й має. Я з нею не попрощався, хотів у такий засіб звільнити її від гіркоти прощання. Тобі ж я хочу сказати всю правду, щоб ти мені більше не заздрив. Дивись, я залишаю тобі все: і батьків, і батьківщину, і Івку. Вона не може належати нам обом. Мені на лузі було так важко... Якби тобі довелося відчути те, що я відчував у ті хвилини, гадаю, що ти б цього не пережив. Мені здавалося, що я тону вдруге, але те болото, в яке ти мене цього разу штовхнув, іще глибше. Мати каже, що я хворий і маю поганий вигляд, але я тут і не одужаю; там на чужині, може, скоріше... Я даю тобі руку на прощання, дай мені також і твою, але без гіркоти, розстанемося як брати».

«Я мовчки простягнув йому руку, — продовжував дядько. — Він потис її, підхопив свої речі й почав квапливо спускатися стежкою вниз. Я перехилився через хрест, що стояв там, аби ще раз побачити його. Він повернув своє гарне, сповнене глибокої туги обличчя до узгір'я, з якого він востаннє дивився на нашу оселю. Сльози котилися з його очей. Я хотів побігти, повернути його і сказати, що я все йому залишаю, а сам вирушу замість нього на чужину, але в мене не вистачило сили. І я дав йому можливість піти назавжди. Більше ми його ніколи не бачили».

Дядько знову заплакав, а разом із ним і Палко.

– Дядьку, розкажіть мені все до кінця, – після короткого мовчання попросив хлопчик. – Що сказала бідна матінка? Як ви передали їй усе це?

– Ет, я їй нічого не передавав, синку, – сказав Филина. – Він сам про все потурбувався. У матері був у місті двоюрідний брат. На третій день він прийшов до нас і приніс речі, що їх Істванько повинен був купити в місті, а також лист, в якому він від щирого серця просив батьків не гніватися на нього за те, що він вирушив до Америки. Він ані словом не прохопився про те, що це я штовхнув його в болото журби. Це був чудовий лист. Ми його зберегли на пам'ять, і коли бідна матінка помирала, вона висловила бажання, щоб його поклали з нею в домовину. Я з усієї сили намагався замінити їй сина. Часто, дуже часто, коли мого батька вже не було в живих, матінка благословляла мене. Але це не приносило моєму серцю бажаного миру. Двоюрідний брат, який приніс нам листа від Іستванька, сам хотів їхати до Америки. Він уже купив квиток на пароплав, але щось перешкодило його поїздці. Він жалівся Істванькові, що не може їхати, а той попросив його продати йому квиток. Гроші він позичив у дядька в рахунок своєї частки спадщини. Це ми йому потім відшкодували, бо той пароплав не прибув до місця свого призначення, він пішов на дно...

Бачиш, Палко, я все ж таки втопив свого брата. Не тікай він від мене, то сів би на інший пароплав і був би живий ще й сьогодні... Він помер, і кров його волає перед лицем Божим. І Бог мене достатньо покарав. Недовго я насолоджувався своїм щастям. Із того часу, як прийшла звістка про загибель пароплава, Івка почала марніти. А коли в нас народився синочок, вона померла.

У гарячці вона виказала, як палко кохала Істванька, і я зрозумів, що туга за ним убила її. Тепер вони обоє в іншім світі, а я тут, зовсім самотній.

– А ваш син, де ж він?

– Його теж забрав у мене люблячий Господь. Після смерті Івки він застудився, і за три дні його не стало. Бог узяв його до Себе. Тепер я тобі все розповів, синку, але ти навряд чи зрозумів мене.

– Я розумію вас, дядечку, не думайте так! Ви страждаєте, що винні у загибелі Істванька. Я знаю, що це тяжкий гріх. Та хіба ви не можете так само, як священик Малина, впасти до підніжжя хреста і охопити ноги Ісуса, вірою прийняти прощення як дар Божий? У Біблії є вірш: «Ісус Христос прийшов у світ, щоб врятувати грішників, з яких я перший...» І далі можна додати: «І я теж великий грішник, але я вірю, вірю, Боже, що Ти за мене вмер, і я кладу своє серце до підніжжя хреста, щоб Твоя свята кров омила його».

– Залиш мені цю книгу на деякий час, щоб я міг у вільний час більше читати з неї, – попросив дядько Филина. – Може, Господь змилується наді мною і простить мені мою велику провину. Тепер прочитай далі з того місця, де ми зупинилися. Я принесу свій пісенник, і ми щось заспіваємо.

Слушна думка

«Не забувайте гостинності, бо деякі через неї, не знаючи, прийняли ангелів» (Євр. 13:2). Результат цієї гостинності на ділі випробували дядько Филина та мешканці його хижки. Із прибуттям Палка Лессінга ніби Боже благословення запанувало в їхній оселі. Палко їм у всьому допомагав і при цьому тримав хижку в чистоті й порядку.

– Знаєте, – говорив він, – Господь Ісус завжди поруч із нами. Ми не знаємо, коли Він зайде до нас, тому в нас завжди має бути порядок.

У Стево він навчився грати на флейті і тепер часто награвав свої тренчинські пісні. Коли Палко з іншими хлопчиками грав у квача чи піжмурки, то заходився більше за всіх. Але коли його просили прочитати вголос з його улюбленої книги, він зразу ж ставав серйозним і сидів між ними, як колись дванадцятирічний Ісус у храмі. Присутність Палка благодійно впливала на Петра. Петро іноді бував упертим і неслухняним, і дядько змушений був його карати.

– Чому ти так часто примушуєш дядька Филину сердитися? – умовляв його Палко. – Скажи про все

Господу Ісусу, розкажи Йому, що сатана спокушує тебе, і Ісус звільнить тебе від цього.

Ондрійко був більш м'яким і кмітливим, він в усьому покладався на Палка. Він вірив у те, що Господь Ісус знаходиться тут у них, тому треба бути завжди охайним і чистим. Та найголовніше – треба подарувати Спасителю своє серце. Так у Ісуса Христа стало одним маленьким учнем більше, і знову збулося те, про що Ісус колись молився: «Славлю Тебе, Отче, Господи неба і землі, що Ти втаїв це від мудрих і розумних і відкрив те дітям; так, Отче, бо така була Твоя воля» (Мт. 11:25-26). Читаючи в Біблії те місце, де Господу Ісусу довелося так багато страждати і врешті-решт померти, Ондрійко усвідомив, що Ісусу довелося страждати й за його гріхи, і серце його стислося від болю.

Разом із Палком вони помолилися, щоб Господь Ісус простив їм усі їхні гріхи. Так Ондрійко прийняв Ісуса в своє серце. Він уже багато сумного пережив у своєму житті: його серденько вболівало й тужило, що ні батько, ні мати про нього не згадують. Траплялося, коли його ніхто не бачив, він плакав. Він часто думав про те, що буде з ним далі? Невже йому доведеться завжди жити у чужих людей? І тут з'явився Палко Лессінг, який розповів про доброго, прекрасного Ісуса, Який любить і його, покинутого Ондрійка, і Який хоче завжди перебувати з ним і ніколи його не залишить. Так маленький Ондрійко знайшов дивного друга – Ісуса Христа, і він в усьому хотів слухатися Його.

– Що ми будемо робити, коли поїде Палко? – часто запитували пастухи дядька Филину. – Із того часу, як він у нас оселився, здається, що й сонце стало світити яскравіше.

– Так, він гарний хлопчик, – погоджувався Филина.

Ах, адже він сам більш за всіх має у ньому потребу! І тому з яким полегшенням він зітхнув, коли від батька Палка прийшов лист, в якому Лессінг писав, що зможе повернутися тільки через шість тижнів, і просив дядька Филину на цей час залишити сина в себе. Прочитавши цей лист, усі застрибали від радощів, але найбільше радів Филина.

Увечері, коли всі сиділи перед хижкою і Палко грав на флейті, несподівано з'явився старий лікар. Фідель радісно привітав лікаря, крутячи хвостом. Дунай, який простягнувся на весь зріст біля ніг свого маленького хазяїна, також підвів голову. Ні хлопчики, ні Филина не помітили, що прийшов лікар. Палко читав уголос із своєї книги про багатого хазяїна – начальника митників, який іще не знав Ісуса. Палко читав: «Потім Ісус, увійшовши в Єрихон, проходив через нього. І ось багатий чоловік на ім'я Закхей, начальник митників, бажав бачити Ісуса, Хто Він; але не міг за народом, бо був малого росту. І, забігши наперед, виліз на смоковницю, щоб бачити Його, бо Він повинен був проходити мимо нього. А коли Ісус прийшов на це місце, поглянувши, побачив його і сказав: „Закхею, злізай скоріше, бо сьогодні Мені треба бути у тебе в домі!“ Він зараз же зліз і прийняв Його з радістю. Усі бачили це та й почали нарікати, кажучи: „Він зайшов до грішного чоловіка!“ Закхей же встав і сказав Господеві: „Господи, половину маєтку мого віддам убогим, а коли кого скривдив чим, поверну вчетверо!“ Ісус сказав йому: „Сьогодні спасіння прийшло до дому цього, бо і він син Авраама! Бо Син Людський прийшов, щоб знайти і спасти, що загинуло“» (Лк. 19:1-10).

– Дядечку, – звернувся Палко до Филини, перервавши читання. – Син Людський прийшов знайти і врятувати те, що загинуло. Зробіть так, як Закхей! І до вас Господь Ісус звертається зі словами: «...нині прийшло спасіння до дому цього». Це стосується вашого серця, а також і мешканців цієї оселі. Адже Закхей із радістю прийняв Ісуса, і уявіть собі ту велику радість, коли Господь Ісус простив йому всі гріхи!

Лікар здивовано дивився на незнайомого хлопчика, а також на Филину, який, не сказавши ні слова, пішов у дім. Тут Петро помітив гостя і разом з Ондрійком побіг до нього. Вони познайомили його з Палком, який зразу ж сподобався лікареві. Лікар назвав їм мету свого приходу: він шукає поблизу будиночок на кілька тижнів для своєї пацієнтки, яка потребує тиші, свіжого повітря і сонця.

– Слухай, Палко, – звернувся Петро до товариша, – адже ваш будинок зараз порожній. Твій батько повернеться тільки через шість тижнів, а ти живеш зараз у нас. Там було б зручно й добре для пані.

– Як ти гадаєш, Палко, – спитав лікар, – чи погодився б твій батько здати нам будиночок, у разі, якщо він нам підійде?

– Чому ж він не погодиться? – очі хлопчика сяяли. – Хіба не сказав Господь Ісус: «...був хворим, і ви

піклувалися про Мене» (Мт. 25:36). Якщо вам будинок сподобається, я дам ключ. Нехай хвора жінка приїжджає.

Було вже пізно, щоб іти дивитись будиночок, і вони вирішили піти туди наступного дня. Увечері лікар іще довго говорив із дядьком Филиною. Перед сном Филина пішов провідати хлопчиків, як він робив це кожного вечора. Задумливо схилившись над Ондрійком, він довго дивився на нього. Чому? Зараз хлопчик мав гарний вигляд, трохи засмаг. Вплив чистого гірського повітря і простої, здорової їжі був помітний. Видно було також те внутрішнє щастя, яке вклав у його серденько Господь Ісус. Чому ж, недивлячись на все це, він викликав співчуття у Филини?

Уночі пройшов дощ, а вранці всю траву і листя на деревах було вкрито крапельками, які висіли, мов перлини, і в них відбивалося сонце. Усе в природі славило Творця! Кожний співучий птах, кожна комаха приєднувалися до загального хору. Гори курилися, мов величний вівтар. Ніхто не здивувався, коли Палко, який був вожаком цього маленького товариства, заспівав пісню. Петро запитливо подивився на пана лікаря, немов чекаючи його підтримки. Ондрійко підхопив пісню своїм сріблястим, чистим голосом і по всьому лісі залунав спів:

Радість, радість нескінченна!
Будьмо радісні завжди!
Промінь щастя, Богом даний,
Буде з нами навіки.
Бог нас Сам веде за руки,
З нами всюди й повсякчас.
Береже від горя й муки,
Чує нас на небесах!

Лікарю ця пісня була знайома з дитинства, і, приєднавшись до дитячих голосів, він радісно повторював за ними.

— Подивіться, як усе сяє навколо нас! — радів Палко. — У кожній краплині роси іскриться частка веселки. Це краєчок одягу Ісуса. У цьому тихому вітерці ми також відчуваємо Його дихання. Він дуже близько! Він із нами! Ми не бачимо Його, тому що не змогли б витримати Його слави. Що то за чоловік був Мойсей! І навіть він не міг знести слави Господа. Ми тут, на землі, своїм життям повинні прославляти Його й примножувати Його славу! Я гадаю, що ми сьогодні якраз робимо те, що треба Господу Ісусу. Ми шукаємо житло для одного з Його хворих дітей. Хто знає, можливо, й тут проступить милість і слава Господа!

Лікар благодушно сміявся, дивлячись на Палка.

— Однак ти мудрець! А це й є, певно, твій будинок?

— Так, так! — радісно підтвердили хлопчики, а Дунай уже був біля дверей. — Якщо вам тут сподобається, то ми принесемо дрова, воду та квіти. У нас усе чисто прибрано.

— Послухай, Палко, твій будинок якраз підходить моїй хворій, — зауважив лікар, оглянувши будинок все-

редині й зовні. – Я накажу привезти щось із меблів, на підлозі розстелимо килим, щоб хвора не застудилась. Ваше ліжко й стіл ми перенесемо до кухні, це буде для її покоївки. Вікна, правда, малі, але їх аж три, і сонячне світло в достатній мірі потрапляє до кімнати. А яка краса навкруги! Чудова полонина, а позад неї – зелений килим і високі гори! Криниця теж є; шкода тільки, що лави немає.

– А ми попросимо дядька, щоб він прислав Стево, і той змайструє гарну лаву, – запропонував Ондрійко. – А я можу поки що замість нього пасти череду.

Лікар погладив золотаве волосся хлопчика.

– Я б охоче подивився, як ти впораєшся з цим.

– А він і не повинен пасти, – сказав Палко. – Це добре роблять Бєлко з Цараєм, вони дуже розумні собаки.

– Ну, ми подивимось, що ще можна буде зробити, але лава необхідна. А зараз чи не дасте мені води?

Палко приніс кухоль, розмальований строкатим візерунком, і такий же глечик. Попивши, вони сіли біля струмочка, милуючись чудовим краєвидом. Лікар дістав сир і хліб. Дядько Филина нікого не забув, навіть Дунай і Фідель отримали свою частку. Усі заходилися коло їжі, і ця невибаглива піджива виявилася дуже смачною.

Лікар бачив, з яким апетитом його задоволені супутники уминали за обидві щоки цю просту їжу.

– Палко, – звернувся лікар до хлопчика, – ти сказав, що ви хочете принести сюди дрова. Це не потрібно. Я накажу привезти віз дров і нарубати їх. Але якщо ви хочете сходити за квітами, то це буде дуже добре. І ще, моя пацієнтка повинна щодня пити кисле молоко. Поки вона ще слаба, чи не могли б ви прино-

сити їй молоко кожного ранку? Коли ж вона одужає й зміцніє, то сама буде приходити до вас за ним. Ну як, домовились? Хочете ви мені допомогти, аби жінка швидше одужала?

Усі з радістю виказали готовність допомогти лікарю.

– Я вам зараз розповім дещо про неї. Довгі роки вона часто не змикала очей усю ніч, а вдень спала мало; таким чином, їй бракує багато годин сну. Вона хотіла б надолужити втрачене, але не може. Вона нещасна жінка, яка пережила багато страждань. Буде добре, якщо ви допоможете мені розвеселити її, вона тоді швидше одужає.

– А ця пані вміє говорити по-словацьки? – серйозно запитав Палко.

– Ти розумний хлопчик! Про це я зовсім не подумав. Але почекай, я якось чув, як вона говорила по-чеськи. Думаю, що ви зрозумієте одне одного. Ну що, допоможете мені?

– Охоче, охоче! – запевнили хлопчики одностайно. – Якщо тільки дядько дозволить.

Хлопчики поверталися додому в піднесеному настрої. Лікар розпрощався з ними біля скелі, передавши Филині дрібно списаний аркуш паперу. Прочитавши його, Филина кивнув на знак згоди. Він послав Стево, щоб той змайстрував лаву і дозволив хлопчикам кожного дня приносити хворій пані кисле молоко й квіти.

Веселі помічники

Ізнову була неділя. До церкви ніхто з мешканців пастушої хижки не пішов. Уранці вони всі разом прочитали главу із Слова Божого, заспівали гімн і помолились, а потім кожний вирушив у своїх справах. Филина отримав запрошення від управляючого замком. Хлопчики хотіли навідатися в будинок Палка, але в них не було ключа, щоб увійти туди, – він був у лікаря. І все ж їм хотілося знати, чи привезли дрова? Ніхто не зміг би передати їхнього здивування, коли, підійшовши до оселі, вони побачили, що вікна широко розчинені, а на кухонному вікні сиділа велика біла кішка з красивою стрічкою на шиї, а на ній висів позолочений дзвіночок. Побачивши кішку, хлопчики зраділи, що з ними не було собак. Фідель був десь із своїм хазяїном, а Дунай бігав у лісі.

– Та тут уже хтось оселився?! – здивувався Ондрійко.

– Зрозуміло, адже кішка сама б не сиділа, – підтвердив Палко.

Вони тихо обійшли навколо будинку. На дворі були складені дрібно наколоті дрова. Порадившись, вони вирішили сходити за квітами, а тим часом, можливо,

хтось устане. І коли через годину вони повернулися, несучи кожний по величезному оберемку квітів і свіжих гілок, які дбайливо підібрав і склав Палко, вони помітили, що двері будинку були розчинені, а з димаря йшов дим.

Тут на порозі з'явилася літня жінка у чорній сукні й білому чіпці. Її доброзичливе обличчя мало вираз стурбованості, і її погляд ніби говорив: «Ну з чого я повинна розпочати? Що мені робити?»

– Мабуть, їй щось треба, – сказав Палко.

Хлопчики підійшли до будинку й привіталися з жінкою. Вона відповіла на їхнє привітання по-чеськи. Її добрі очі засяяли, і вона здивовано поглядала на хлопчиків та на їхні великі букети.

– Ви, мабуть, доглядальниця тієї хворої пані, яка буде тут жити? – почав розмову Палко. – Ми обіцяли лікарю, що принесемо квіти. Ось ми їх і принесли. Вони вже трохи зів'яли, але у воді відійдуть і знову стануть свіжими.

– Дякую вам! Це втішить мою хазяйку, – сказала жінка, беручи квіти у хлопчиків і ставлячи їх у воду.

– Ви недавно прибули сюди і, мабуть, ще не призвичаїлися. Можливо, вам потрібно щось таке, чого у горах немає, – дбайливо зауважив Палко. – Ви нам тільки скажіть, ми із задоволенням допоможемо.

– Я вам буду дуже вдячна, діти, якщо ви мені допоможете. Ми з собою все привезли, тільки солі та масла в нас немає, наш мішок із продовольством через неуважність залишився у вагоні. Ми повинні були приїхати сюди сьогодні вранці, але прибули вчора ввечері. Тому пан лікар не зміг нас зустріти, а я тут іще не роздивилася.

– Сіль і масло ми зараз принесемо! Наша пастуша хижка знаходиться тут поблизу, – відповів Петро. – Кисле молоко теж має бути готове. Ходімо, Ондрійко!

– З пастушої хижки?.. Молоко й хліб?.. – здивувалася жінка.

– Це від нас, – пояснив Ондрійко. – Але ми повинні йти, щоб ви вчасно могли все отримати.

– А я поки що залишусь тут, – сказав Палко. – Цей будиночок належить моєму батькові, і я можу вам підказати, як вам зручніше влаштуватись.

– Ось воно як! Це ваш будинок? Тоді ти дійсно зможеш порадити, де мені розмістити всі наші речі. Але як тебе звуть?

– Палко Лессінг, а він – Петро Филина, а це – Ондрійко Гемерський.

– Як звати третього хлопчика? – здивовано перепитала жінка.

– Гемерський. Ці три пасовиська на схилах гір належать його батькові. Пан лікар через це й влаштував Ондрійка до дядька Филини, щоб він трохи зміцнів. Він дуже слабкий, але з того часу, як він знаходиться у дядька Филини, він став здоровіший і міцніший. Але як ваша пані? Чи спала вона вночі?

– Ах, моя пані! Якби вона тільки знала... – зітхнула

жінка. – Чи спала вона вночі, я не знаю, проте зараз вона спить так міцно, як давно вже не спала. Ну, ходімо, Палко, зайдемо тихенько в дім.

Добре, що між кухнею і світлицею знаходилися ще сіни і не було чутно, що робилося всередині. В особі Палка стара жінка знайшла гарного помічника. Із кухні, яка тепер була схожа на ярмарок, вони винесли скрині, валізи, ковдри, одяг і все поскладали в чистенькій комірчині, про існування якої жінка навіть не підозрювала. Деякі речі Палко розставив на полках, які змайстрував Лессінг, інші – повісив на стінах. Скриню з посудом і кухонним начинням було тіткою тут же розпаковано. Потім Палко дістав віника і підмів кухню, бо з речами і розпакуванням вони нанесли багато бруду й здійняли куряву. Потім він розстелив на столі скатертину, збігав за джерельною водою й поставив на стіл глечика з квітами.

Коли все було готове, прийшли його товариші, спітнілі від швидкої ходи. Ондрійко ніс круглий, заплетений соломою глечик з вузькою шийкою і глечик з кришкою, а в Петра за плечима висів важкий вузлик.

Коли жінка повернулася із світлиці, вона ледве повірила своїм очам: на столі лежала паляниця, стояла нова сільничка з сіллю, в одній з мисок був сир, в іншій – свіже жовте масло, поруч – глечик із молоком. У грубі весело потріскували дрова, іскрився вогонь. Хлопчики сиділи на лаві перед вікном, а Палко стояв перед ними.

– Як, діти, ви вже тут?! – здивовано вигукнула жінка. – І чого ж ви тут тільки не принесли?!

– Тільки те, що ви хотіли, – відповів Петро. – У цьому кухлі кисле молоко, а в цьому глечику – свіже. Ондрійко

подумав, що, може, кисле молоко не сподобається пані, і ви тоді зможете зварити їй каву. Він також узяв масло й сир.

Петро дуже пишався Ондрійком. Хлопчики здивувались, побачивши сльози на очах у жінки. Вона їх витерла, поцілувавши своїх маленьких помічників.

– Твоя правда, Ондрійку, сьогодні я зварю каву, і ви всі зі мною поснідаєте. А тим часом, може, й моя хазяйка прокинеться.

Поки варилася кава, хлопчики довідалися, що жінку звуть пані Моравець, але вони можуть звати її «тітка». Вона розповіла їм, що народилася в Ерцгеберзі, в такому ж самому будиночку. Пізніше її батьки емігрували до Америки, там вона вийшла заміж; але після того, як вона втратила свого чоловіка й дочку, ось уже десять років служить у цієї хазяйки, піклуючись про неї, як про рідну дочку.

Не встигли хлопчики оком зморгнути, як перед кожним стояла красива чашка із запашною кавою і лежав великий шматок пирога. Загублений, точніше, забутий мішок із продовольством усе ж таки знайшовся. Було б шкода, якби вони не змогли покуштувати такого смачного пирога!

Тільки вони поснідали, як із світлиці почувся дзвіночок. Тітка, як молода, побігла на виклик.

– Нам треба йти, – сказав Петро.

Ондрійко поглянув на Палка, чекаючи, що той скаже. А Палкові тим часом удалося підманити до себе кішку хазяйки. Вона сиділа біля нього і, наче білка, брала з його рук передніми лапками розмочені в каві шматочки пирога.

– Ми не можемо залишити невимитий посуд. Тітці треба допомогти, адже в неї тут більше нікого немає, – сказав Палко і побіг із відром по воду.

Петро пішов по дрова. Ондрійко був у кухні й бавився з кішкою, коли несподівано відчинилися двері з кімнати, і спочатку він почув голос тітки, а потім іще інший голос... Кров прилинула до серця Ондрійка. Йому здалося, що цей голос лунає з далекої таємничої країни спогадів... Про що говорилося, він не розумів. Кішка, видершись із його рук, стрибнула до дверей. Двері були тільки трішки відчинені, просунувши лапку, вона відчинила їх і зникла в кімнаті. Але Ондрійко був настільки заглиблений у свої думки, що нічого не помітив. Тільки повернення хлопчиків вивело його із задумливості. Палко перемив посуд, Петро допоміг витерти, і, привівши все до ладу як тільки змогли, вони, крадучись, вислизнули за двері.

Упізнали одне одного

Сім днів... Який короткий і все ж який часто довгий проміжок часу! Що тільки можна пережити за ці дні! Іноді думаєш: невже все це вже минулося?

Так само й Ондрійко Гемерський, що самотньо крокував лісом, думав про себе: чи було те, що він пережив за ці останні дні, дійсністю, чи це було тільки марення. Ні, це було насправді! Хвора пані вже приїхала і жила в будинку Палка. Але Ондрійкові жодного разу не вдалося побачити її, хоча він уже три дні приносив їй молоко. Тітка завжди говорила, що пані спить і їй необхідно багато відпочивати. Ах, чого вона спить якраз тоді, коли він приходить? Із Петром вона вже розмовляла і навіть подарувала йому коробку з солодощами. Палко вже читав їй із своєї книжки. Він сказав, що вона така ж вродлива, як і його матуся. Тільки Ондрійко ще не бачив її. Скільки вже він молився про це! Сьогодні вранці він особливо молився, щоб вона не спала у той час, коли він прийде, щоб, нарешті, побачити її і хоча б привітатися. Останнім часом молоді пастухи, особливо Стево, давали йому зрозуміти, що ці пасовиська належать його батькові, а значить, і йому. І коли вони давали йому сир і масло

для пані, то давали щедро: «Бери, адже це все твоє!» Ця думка йому дуже подобалася. «Це все наше! Якщо Палко має право говорити: наш будинок, то чому він, Ондрійко, не може говорити: наші пасовиська, наші землі, наші ліси! Значить, ця дама приїхала до нас, хоч і живе в будинку Палка, – думав хлопчик. – Коли вона трохи одужає, вона сама прийде за кислим молоком».

Охоплений такими думками, Ондрійко не помітив, як опинився на перехресті, звідки одна стежка вела до скелі, а інша – до маленького будиночка на полонині. Повітря було свіже й чисте, з пасовиська долинав передзвін дзвоників. «Це ягнята бавляться, дзенькіт їхніх дзвоників відрізняється від інших», – усміхнувшись, подумав Ондрійко й побіг до лави, щоб там трохи відпочити. Але на його здивування лава була вже зайнята. Жодна з лісових фей, що про них розповідав Стево, не могла бути гарнішою за ту, яку він зараз побачив. Ой, яка вона була вродлива! Лаву, на якій вона сиділа, було вкрито килимом, збоку лежала подушка, на яку спиралась біла рука жінки. Її погляд був спрямований у далечінь.

Хлопчик поставив глечик на землю і, склавши руки як для молитви, дивився на це миле, бліде обличчя. І знову йому здалося, що хтось бере його в свої обійми й несе у далеку країну спогадів. Пані все ще не помічала хлопчика. А шкода! Сьогодні він мав такий гарний вигляд! У суботу лікар приніс йому новий костюм, майже такий, як у Палка: сорочка з широкими рукавами, вузькі штани, високі чобітки, круглий кашкет і маленький в’язаний жакет. Петро теж одержав костюм, який звичайно носять у цій місцевості. Ондрійко був дуже ра-

дий, що тепер не відрізняється від своїх товаришів, і вчора в церкві багато прихожан поглядали на них.

Ах, якби пані подивилася в його бік! Але вона все ще дивилася удалечінь. Так, це вона жила в домі Палка! Ніхто інший не міг сидіти на цій лаві. З нею була її біла кішка. Виходить, пані вже встала, а він тільки зараз приніс їй сніданок! Невже він запізнився? Адже кисле молоко треба ще підігріти, коли ж вона тоді буде снідати?

Набравшись сміливості, Ондрійко привітався з нею. Жінка здригнулася й здивовано подивилася на хлопчика, що несміливо підходив до неї.

– Доброго ранку, – промовив Ондрійко, вклоняючись. – Я приніс вам кисле молоко, але, напевно, трохи запізнився. Я дуже поспішав, не гнівайтесь, будь ласка!

– Ти приніс мені молоко? – здивовано спитала пані. Вона підвелася і взяла з рук хлопчика важкого глечика. – О, він заважкий для тебе!

– Та ні! – несміливо заперечив хлопчик, дивлячись великими очима на пані.

О, який він був щасливий, що нарешті побачив її. Вона розмовляла з ним і навіть узяла його за руку!

– Як тебе звуть?

– Ондрійко.

– Ти теж живеш тут, у горах?

– Так, я живу в дядька Филини. Мені там дуже подобається.

Пані пішла з хлопчиком до будиночка, несучи глечик. Вона була середнього зросту, і в її поставі й рухах було щось князівське.

– А чому молоко не принесли Петро чи Палко? – спитала вона, прагнучи залучити Ондрійка до розмови.

– Ми носимо по черзі.

– По черзі? Але ж я тебе жодного разу не бачила!

– Я приношу молоко вже втретє, але ви завжди спите.

– Он як? Отже, я проспала твої відвідування? Але сьогодні я тебе так швидко не відпущу. Ти повинен у мене відпочити й поснідати зі мною. Подивись, он і тьотя вже чекає на нас!

Пані підійшла до тітки й віддала їй глечика.

– Подивіться, хто сьогодні приніс нам кисле молоко. Ви, звичайно, уже знайомі, але ми зустрілися сьогодні вперше. Я вас прошу пригостити мого гостя гарним сніданком.

У тітки трохи тремтіли руки, коли вона брала глечик. Сказавши, що поквапиться підігріти молоко, вона зникла в будинку. О, як зрадів Ондрійко, що Господь відповів на його молитву! Петро розмовляв із пані тільки на кухні, його ж вона запросила до кімнати! А як там було чудово: плюшева канапа, крісла й інші дорогі речі – майже як у замку Гемерських. Він сидів із нею на канапі й розглядав малюнки у великій книзі. Це були красиві види міст та їхніх околиць. Вона показувала йому їх, розповідаючи й називаючи ці міста.

– Ви були у всіх цих містах? – наважився запитати хлопчик.

Її обличчя вкрилося смутком.

– Так, Ондрійку! Але зараз у мене одне бажання

й прагнення: назавжди залишитись у цих горах, забути про існування того злого світу і ніколи більше не бачити його.

Тут тітка принесла сніданок, і вони сіли за красиво накритий стіл. Перед їжею він завжди молився, так він зробив і тепер. І від радості, що переповнювала його серце, він додав іще: «Дякую Тобі, дорогий Ісусе, що Ти почув мою молитву».

Пані вже піднесла до рота склянку з молоком, але почувши молитву Ондрійка, поставила її назад і, ніби зніяковівши, нахилила голову. Сльоза нависла на її довгих віях.

Коли вони поснідали, пані несподівано запитала в Ондрійка, про що він молився Ісусу. Він зізнався, що давно хотів побачити її і тому часто заздрив своїм товаришам. Тепер його бажання здійснилося, і він удячний Ісусові за це. Він попросив у неї дозволу подивитись ще іншу книгу, яка лежала на столику. Там були тільки фотокартки. На багатьох картках була знята пані, але скрізь на ній було дивне вбрання. На одній картці вона була загорнута в широку мантію, на голові в неї була корона. Унизу було написано: «Мері Славковська у ролі Марії Стюарт». Ондрійко довго дивився на фотокартки.

– Чому ти так уважно вдивляєшся в ці фото? – спитала пані, погладивши його кучері.

– Це скрізь зняті ви? Значить, ви грали у театрі?

Вона здивовано подивилася на нього.

– Невже ти знаєш щось про театр? Хіба ти там колись був?

– Ні, – обличчя хлопчика посумнішало.

– Що з тобою, Ондрійко? – запитала вона, обіймаючи хлопчика.

– Ах, моя мама теж, мабуть, знята на таких фотокартках.

– Твоя мама? – здивовано запитала пані. – Хіба вона не селянка?

– О ні! – очі хлопчика засяяли. – Вона знаменита співачка. Але я її ніколи більше не побачу, бо вона мене давно забула. У мене нікого немає, хоча мої батьки живі. Я довго журився через це. Але з того часу, як у нас оселився Палко і я прийняв Ісуса Христа у своє серце, я не почуваю себе самотнім і кинутим, тому що знаю: Ісус любить мене і Він зі мною...

Хлопчик замовк, оскільки дама раптом зблідла; рука, що обіймала хлопчика, опустилася, і тихий стогін вирвався з її вуст.

– Тітонько!.. – скрикнув зляканий хлопчик.

На щастя, в кімнату швидко вбігла тітка Моравець. Вона змочила сполотніле обличчя пані водою й дала їй нюхальний засіб. Підклавши їй під голову подушку, вона вклала її на канапі, і через деякий час пані прийшла до свідомості. Тітка зразу взяла Ондрійка за руку й повела його в кухню. На його злякані запитання вона лише відповідала, що пані дуже слаба і потребує на відпочинок.

Ондрійко повинен був їй розповісти, про що вони розмовляли. Тітка зітхала й гладила хлопчика по го-

лові, примовляючи: «Так повинно було статися, і чим раніше, тим краще!» Вона не стала затримувати Ондрійка, коли він сказав, що мусить повертатися додому, але нести назад глечик йому не дозволила.

– Нехай Палко зайде до нас після обіду. Він обіцяв хазяйці, що проведе її до пастушої хижки. А з завтрашнього дня вона сама буде приходити на пасовисько й пити там кисле молоко, так наказав пан лікар.

– Але ж вона ще хвора, – стурбовано сказав хлопчик.

– Вона вже не хвора, тільки квола, а цю кволість треба подолати.

Ах, у світі немає блаженства без домішок гіркоти. Якби зустріч з пані не закінчилась так дивно, Ондрійко повернувся б додому гордий і щасливий.

Дядько Филина знайшов його в лісі заплаканим. Піднявши його на свої сильні плечі, він поніс його в хижку. По дорозі Ондрійко все розповів, і Филина довідався про причину його журби.

– Дядечку, я, мабуть, сказав їй щось дуже погане, хоч я не знаю що, і тому вона так розхвилювалася, – схлипуючи, говорив Ондрійко.

– Не плач, – заспокоював його дядько. – Ти сказав те, що тобі Господь вклав у вуста. Ще сьогодні, до її приходу сюди, все владнається.

Дядько Филина приніс утомленого хлопчика в свою комірчину і поклав у ліжко, сівши на край. Він іще довго сидів біля нього, гладячи його волосся, і скоро Ондрійко солодко заснув. Сумно подивившись на нього, Филина тихо вийшов. Через півгодини пастухи бачили дядька, вдягненого по-святковому і крокуючого в напрямку скелі. Вони думали, що він іде у місто і здивувалися, оскільки він тільки вчора був там.

У цей самий час і в будиночку Палка чулося гірке ридання, яке не так легко й швидко вщухло, недивлячись на всі зусилля тітки Моравець. Схлипуючи, пані говорила: «Він був тут, мій маленький, любий синочок, і я цього не знала! Цей важкий глечик він приніс мені сам... Він хотів мене побачити, але він мене не впізнав, та й як він міг!.. Адже я сама його не впізнала! Він думає, що мати давно забула про нього... Але це неправда! Усі скарби світу не змогли б замінити мені його! Його, мій втрачений скарб! Батьку мій, батьку! О, якби ти знав, що сталося з твоєю дочкою! Ти вчив її складати руки для молитви, але вона це забула!.. Я – жорстока мати! Якби ти тільки знав, що всі твої пересторони збулися у повній мірі!..»

Жінка заридала ще голосніше. Тітка вийшла, почувши кроки в сінях. Повернувшись через деякий час, вона запитала, чи може пані прийняти пана Филину, який прийшов поговорити з нею у дуже важливій справі. Через хвилину пастух сидів у кімнаті.

– Я прийшов до вас, пані Славковська, – почав він холодно. – Гріху, що ви його скоїли щодо Ондрійка, повинен бути покладений край, раз і назавжди. Лікар мені сказав, що ви – його мати, а мій хазяїн – його батько. І що ж?! Лагідна дитина, яка потребує любові, повинна рости, як говориться в одній пісні: «Ні батька, ні матері, ні сестри, ні брата. Чому ж, моя доля, ти так гіркувата?»

Голос його лунав суворо. Жінка благально звернулася до нього:

– Що ж мені робити? Адже вони забрали його від мене й присудили Гемерському. Мій адвокат зробив усе залежне від нього, але все було марно.

– Чи стали б ви зараз любити його й дбати про нього, як належить справжній матері, якби мій хазяїн повернув вам його?

– Чи стала б я?! Я не заслуговую на те, щоб у мене таке питали. Хоч вірте, хоч ні, але я віддам усе, аби тільки повернути його. Адже він любить мене, негідну.

– Так, він любить вас так, як тільки може любити дитина. Через те я й прийшов до вас. Сьогодні, або ніколи, Бог дає вам можливість одержати назад ваш скарб. У вашого колишнього чоловіка великі борги. Управляючий отримав наказ таємно продати маєток. Якщо у вас достатньо грошей, а лікар сказав, що ви їх маєте, тоді купіть його з перших рук, поки ця справа не потрапила до ділків. Коли ваш адвокат доведе до відома пана Гемерського, що ви купляєте маєток і переводите його на ім'я хлопчика, то син залишиться у вас. Гемерський завжди говорив, що маєток перейде до Ондрійка, оскільки він його первісток, і про це знають усі навколо. Якщо цей чудовий маєток стане власністю сина колишнього володаря, то в цьому немає нічого ганебного. При розумному управлінні він буде приносити більші прибутки, аніж тепер. Якщо ви зараз витратите на це велику суму грошей, воно, безумовно, буде того варте.

– Ах, дядьку Филина! – жінка схопила дядькову руку. – Як я вам вдячна за вашу добру й мудру пораду! Чим я зможу вам віддячити? Я не знаю, чи вистачить у мене моїх наявних грошей, але в мене є коштовності, і я зможу заплатити за маєток; щось у мене навіть залишиться на перші часи. Не така вже я недосвідчена у сільському господарстві, як вам здається. Я дочка фермера. Але хто ж купить мені маєток? Мій адвокат у від'їзді.

– Ми звернемося до пана лікаря. Ви поїдете з ним до управляючого маєтком і там про все домовитесь. Йому доручено таємно продати замок. Як тільки маєток буде належати вам, починайте клопотати і за хлопчика. Така, в усякому разі, моя думка. Але Ондрійкові ви сьогодні повинні сказати всю правду, щоб він більше не мучився. Прийдіть сьогодні після обіду; я пришлю Палка, щоб він вас провів.

Филина встав.

– Я б не прийшов до вас сьогодні, бо ви ще слабі, але продаж не чекає, та й Ондрійко так гірко плакав. Він думав, що сказав вам щось погане, і через те ви втратили свідомість. Хлопчик дуже лагідний. Йому потрібне не тільки фізичне загартування, його серцю потрібна материнська ласка... Отже, нехай Господь буде з вами!

– Дядьку Филина! – жінка заступила йому дорогу. – Чи відомо вам, чому я розлучилася з Гемерським? Чи ви гадаєте, що я кинула його через зраду, бо була співачкою?

– Пан лікар мені сказав, що мій хазяїн поставився до вас несправедливо. Подальше мене не стосується. У кожного з нас достатньо особистих гріхів. Бог бачить нас і знає нас. «Не судіть, і не судимі будете...»

Завжди грубий голос Филини на останніх словах прозвучав майже лагідно. Він подав жінці руку й вийшов.

* * *

– Дядьку Филина! Ви вже повертаєтеся з міста? – пролунало поруч.

Перед ним стояв Палко, тримаючи у руках кошика з грибами.

– Я не був у місті, Палко. А ти що тут робиш?

Филина сів на пень, оброслий мохом. Хлопчик примостився поруч на м'яких мохових «подушках».

– Я відносив листа для Стево. Стево дуже зрадів, що його мати знову здорова, адже вона була хвора. Слава Господу!

– Я теж радий, вона добра жінка. Якщо в сина немає матері, він також втрачає й батьківщину, – задумливо сказав Филина. – Де ти знайшов такі гриби?

– Правда, гарні? Вони мені зразу впали в око. Йошка приготує їх нам на вечерю.

– Гаразд, але найкращі відбери та віднеси після полудня жінкам у ваш будинок. Вони дуже зрадіють. І повернешся назад із пані.

– Я насправді повинен привести її? Чи не буде це для неї дуже далеко? – стурбовано спитав хлопчик.

– Не думаю, ви йтимете повільно.

– А якщо вона все ж не зможе, дядьку?

– Я її тільки що бачив, звідти й повертаюсь.

– От як! Ви її бачили? Ви до неї зайшли, повертаючись з міста?

Дядько деякий час помовчав, щось обмірковуючи.

– Палко, я хочу тобі дещо сказати. Якщо Господу буде потрібно, то ти допоможеш мені в одній нелегкій справі?

– Із задоволенням, ви тільки скажіть!

– Хазяїном цих пасовиськ на схилах гір є батько Ондрійка. Це ти знаєш?

– Так, я це знаю.

– А та вродлива пані, – він показав у напрямку будиночка Лессінга, – його мати.

– Що?! – вигукнув Палко, підскакуючи. – Що ви

сказали? Його мати? Чому ж вони не разом, і Ондрійко не з ними?

– Тому що вони розлучені, і в пана Гемерського вже кілька років як інша дружина.

Палко опустився на коліна.

– Хіба Господь Ісус дозволив їм так робити? Адже в Біблії написано, що так не можна вчиняти.

– Знаєш, Палко, у світі багато діється такого, чого Бог не хоче. Я знаю, що це гріх, але коли вже так сталося, нічого не вдієш. Пані ще до свого шлюбу була відомою співачкою в Америці. Гемерський одружився з нею і привіз її в Європу до своїх батьків. Рідні на нього розсердилися, оскільки вона була не шляхетного походження. Вони були з нею дуже непривітні, та й він не приділяв їй належної уваги. Наскільки мені відомо, він не з тих, хто стане захищати свою жінку. Можливо, він і розкаявся, що не оженився на якій-небудь графині. Що було між ними, я не знаю. Але я знаю, що одного дня, коли чоловіка не було, вона взяла хлопчика і покинула його. Вони в той час жили в Будапешті. Грошей у неї було небагато, а їй потрібно було забезпечити і себе, і хлопчика, от вона й повернулася знову до театру. Гемерський звернувся до суду, скаржився, що вона його покинула й не бажала повернутися. Почався процес, і шлюб було розірвано. Хлопчика присудили батькові, і врешті-решт він опинився у нас. Поки хлопчик знаходився у людей, під опіку яких віддала його мати, він чув про неї тільки гарне. Та коли він опинився у людей, до яких віддав його батько, то нічого доброго про свою матір він уже не чув. Та це й зрозуміло. Таким чином, у хлопчика з'явилися різні думки щодо його матері, і все ж він рветься до неї і тужить за нею. Тому я тільки що був у пані, щоб порадити їй,

яким чином вона може знову повернути собі хлопчика і просив її сьогодні ж відкритись Ондрійкові. Я розповів тобі це, Палко, для того, щоб ти підготував Ондрійка до цього побачення, скажи йому, хто сьогодні прийде до нас.

Навкруги було тихо. Дядько подивився на задумливого хлопчика.

– Чи ти скажеш йому все це, Палко?

– Так, дядьку. Але перед цим я повинен попросити сили у Господа Ісуса, бо це нелегке завдання. Як добре, що Ондрійко вже належить Ісусові! Він допоможе й своїй матері знайти шлях до Нього.

– Ти розумний хлопчик, – сказав старий пастух.

– Але, дядьку, – знову заговорив Палко, – коли ви нарешті скажете, що цілком належите Господу Ісусу?

Благаючий ласкавий голос хлопчика викликав сльози на очах чоловіка.

– Я й сам не знаю, що тобі на це відповісти, синку. Мені й самому дивно; але з тих пір, як я вчинив так, як колись Закхей, у мене таке почуття, ніби великий тягар звалився з мене, і те, що обтяжувало мене, пішло кудись. Часом мені здається, що Син Божий дійсно живе в мені, і коли я читаю Біблію, я відчуваю, ніби Він живе в моєму серці і розкриває мої сліпі очі. Тепер я не знаю, синку, що мені ще належить зробити.

– Ах, дядьку! – вигукнув Палко, стрибаючи від радощів. – Ви Його вже прийняли! Він зняв з вас тягар і взяв його на Себе.

– Що ти говориш, хлопчику?! – вигукнув здивований Филина. – І це все?

– Так, це все. Ми повинні тільки вірити Йому і довіряти. Адже ви знаєте, що Він говорить: «Прийдіть до Мене всі знеможені й обтяжені, і Я заспокою вас!

Візьміть ярмо Моє на себе і навчіться від Мене, бо Я лагідний і покірний серцем, і знайдете спокій душам вашим. Бо ярмо Моє не важке, і тягар Мій легкий» (Мт. 11:28-30). От ви до Нього прийшли, і Він вас заспокоїв!

– Я вірю в це, синку; я вірю і також розумію, як і Закхей. Він прийшов знайти і врятувати загибле; Він і мене, загиблого грішника, шукав, і я дав Йому мене знайти.

Коли вони через деякий час схилили коліна, радість і велике свято були на небі, оскільки ще одна людина прийняла в серце своє Ісуса Христа, бо написано: «А тим, хто прийняв Його, віруючим в ім'я Його, дав владу бути дітьми Божими» (Ів. 1:12). Таким чином ангели записали нове ім'я у Книгу Життя.

Перший раз у житті Филина від щирого серця молився Богові, Отцю своєму. Він дякував Агнцю за Його смерть, за спокутування і прощення, а також за те, що Він прислав до них Палка.

– Тепер мені не треба за вас молитися, – сказав Палко після молитви. – Відтак я буду молитися за матір Ондрійка, щоб і вона знайшла Ісуса і довірилася Йому.

Вони разом пройшли ще деяку відстань, потім дядько звернув на стежку в напрямку пасовиська, а Палко – у бік пастушої хижки, співаючи при цьому так голосно, що луна наслідувала його в горах.

Увесь післяобідній час пішов на прибирання оселі. Хлопчики скребли й підмітали до тих пір, поки ніде не залишилося ані порошинки. Ондрійко приніс величезний букет квітів, щоб із них сплести гірлянду. Коли гірлянда була готова, дядько приладнав її над дверима.

– Тепер я піду, – сказав Палко, коли все було готове. – Ондрійку, ходімо зі мною. Я тут поблизу бачив чудові квіти, ти їх можеш зірвати.

– Вірно, якраз прийшов час, – підтримав дядько, – ідіть разом.

Ондрійко охоче пішов із Палком. Весело побігли хлопчики до лісу і, знайшовши галявину з безліччю квітів, нарвали чудовий букет.

– Посидьмо трохи, – запропонував Палко. – Ондрійку, я хочу тебе про щось запитати: ти хоч трішки пам'ятаєш свою матір?

– Мою матір? – зітхнув Ондрійко. Він не чекав такого запитання. – Зовсім мало. Я добре пам'ятаю, що вона була дуже вродливою і чудово співала.

– А якби вона несподівано прийшла до тебе, ти б зрадів?

– До мене прийшла?.. – широко відкривши очі, Ондрійко дивився на Палка. – Вона не може прийти сюди заради мене, адже я належу моєму батькові, а не їй.

– Що тобі розповідала про неї та жінка, в якої ти жив останнім часом?

– Що матінка більше любила театр і тому покинула мене і батька.

– І ти у це повірив? – запитав, спохмурнівши, Палко.

– О ні! Я не вірив, бо я дуже любив її.

– І не вір! Мені сказав дядько Филина, що вона тому пішла від вас, що родина твого батька не любила її, бо

вона не була шляхетного походження. До театру вона повинна була повернутись, тому що не мала ніяких засобів до існування. Твій батько привіз її здалеку, і повернутись туди вона ніяк не могла. Що ж їй залишалося робити? Що таке театр, я не знаю. Але якщо там вона тільки співала, у цьому не було нічого поганого. Якби вона знала Господа Ісуса, як ми з тобою, то Він би їй щось інше порадив і допоміг. А якщо те, що вона колись зробила, було погано, то одного чудового дня, коли вона пізнає Бога і попросить прощення, Він їй усе простить; але наше завдання – про Нього розповісти. І це повинні зробити ти і я.

– Ми? Але ж вона далеко звідси!

– Не вір цьому, Ондрійко. Господь Ісус прислав її сюди до нас. Пані в нашому будиночку – це і є вона.

– Це вона?! – підскочив здивований Ондрійко. – Так, так, це вона! Такий вона мала вигляд. І цей голос! Через те мені й здавалося, що я чую знайому казку, коли говорив із нею і дивився на неї. Я її трохи впізнав, але вона мене не впізнала, – сумно зітхнув хлопчик, і його очі наповнилися сльозами.

– Як би вона тебе впізнала в цьому селянському вбранні? Ми з Петром ледве впізнали тебе.

– Ти так гадаєш? – спитав Ондрійко, трохи заспокоївшись. – Палко, візьми мене з собою до неї, адже вона не знає, що я її Андраш.

– Вона вже все знає. Дядько Филина був у неї і розповів їй усе.

– Ах, візьми мене з собою, адже я її так засмутив, що вона трохи не померла!

– Так, ходімо! Видно, це воля Господа Ісуса.

Шукаючі і знайдені

Ніколи в житті Ондрійко не забуде цієї зустрічі: двері будиночка раптово відчинилися, і з нього вийшла вродлива жінка в ясно-блакитній сукні. У руках вона тримала великого капелюха, який випустила, коли з криком: «Мій Ондрійко!» кинулася до сина, а він припав до неї зі словами: «Матінко, моя матінко!» Вона схилилася перед ним навколішки і притисла його до грудей. Вони обоє ще довго плакали, а разом із ними і Палко.

– Ах, моя матінко, я так тебе люблю! Чи правда, що я твій і ти мене більше ніколи не покинеш? – говорив Ондрійко, заливаючись сльозами і цілуючи обличчя матері.

– Так, ти мій! – втішала вона його. – Я тебе нікому на світі більше не віддам! А тепер ходімо, любий мій, до дядька Филини. Він потурбується про те, щоб ніхто тебе не забрав у мене.

Ніколи Ондрійко не забуде, як вони йшли разом до пастушої хижки, де їх радісно зустріли інші мешканці оселі. Який це був щасливий день! Потім мати і тітка Моравець залишилися ночувати. Дядько порадився з тіткою, і Стево приніс обом жінкам із їхнього будинку

все необхідне: подушки, простирадла, ковдри та інше. Увесь вечір Ондрійко просидів зі своєю матір'ю.

Дядько розповідав про життя на полонині і ще багато цікавого. Повечерявши на свіжому повітрі, вони заспівали псалом і помолилися. Палко вголос читав із Біблії, за бажанням дядька Филини, п'ятнадцяту главу Євангелія від Луки про доброго Пастиря, про жінку, що загубила одну драхму, про заблудлого сина, що мав доброго батька, але пішов від нього. Як тяжко йому жилося на чужині, поки він, нарешті, не повернувся до батька. Усі уважно слухали Палка. Навкруги панувала глибока тиша; коли він закінчив читання, було чути тільки потріскування вогнища. На небі вже сяяли зорі, місяць освітлював верхів'я гір і полонини. Часом чувся дзвін дзвоників, що долинав із вівчарні. Раптом дядько Филина підняв голову і заговорив якимось незвичним голосом:

– Пропала і знайдена вівця – це я, любі мої. Милостивий Бог простив усі мої гріхи. Господь Ісус шукав мене і знайшов, і я поклався на Нього. Подякуємо Йому за це.

Знявши капелюха, він із натхненням почав молитися. Ніхто з присутніх не чув подібної молитви. Ці хвилини Ондрійко теж ніколи не забуде.

Коли все навкруги стихло, дядько Филина, як завжди, пішов перевіряти, чи все гаразд. Підійшовши до дерев'яної прибудови, він несподівано зупинився. На лаві сиділа, закутавшись у шаль, пані Славковська. Охопивши руками коліна, вона дивилася в далечінь зоряного неба, ніби бажаючи проникнути в таємницю цієї краси. Дядько Филина кашлянув, даючи знати про свою присутність. Підвівши голову, жінка жестом указала йому на вільне місце, запрошуючи сісти. Він послухався.

– Ви сказали, дядьку Филина, що ви пропала й знайдена вівця, – заговорила вона. – Жінка, що загубила свою драхму, – це я, і не тільки, але я також і заблудла дочка.

У голосі її бриніла туга.

– Що ви цим хочете сказати? – спитав Филина серйозно.

– Коли Палко розповідав про заблудлого сина і про те, яким добрим був його батько, то я усвідомила, що я так само вчинила з моїм батьком, люблячим і добрим. І тому зі мною сталося те, що повинно було статися.

Вона глибоко зітхнула.

– Розкажіть мені про це. Я вже стара людина і міг би бути вашим батьком. Я вас зрозумію.

– Так, я вам усе розповім. Ви врятували і заступилися за мого нещасного хлопчика, коли в нього нікого не було. Ви піклувалися про нього, як рідний батько.

* * *

Ми жили в Америці, де в нас була чудова ферма. Мої дідусь і бабуся емігрували, коли були ще молоді, з Богемії і купили собі цю невелику ферму. Вони багато працювали, і Бог благословив їхню працю. Вони були благочестивими людьми і цілковито покладалися на Бога. У них були син і дочка. Син забажав учитися, і вони не стали йому на заваді. Допомагати їм на фермі він не міг, і батьки змушені були найняти робітника. Той, кого вони взяли, був їхнім земляком, і вони його зразу ж полюбили, прийнявши до своєї родини, як рідного. Одного разу, коли дідусь серйозно захворів і думав, що помре, він сказав йому, що коли той іще вільний і в нього немає нареченої, то нехай він візьме

собі за дружину його дочку. Йому тоді легше буде помирати, знаючи, що і дочку, і жінку він передав у надійні руки. Він знав, що його дочка кохала цього доброго й гарного хлопця. Юнак попросив дати йому час подумати. Зустрівшись із дочкою хазяїна, він розповів їй про свою долю на старій батьківщині. Що там було далі, мені не відомо, але дочка погодилась стати його дружиною і ніколи пізніше не шкодувала.

Мій батько був дуже добрий до моєї матері. Дідусь одужав, жив і працював зі своїм зятем довгі роки. Щастя їм усміхалося, і незабаром вони купили собі велику ферму. Я, власне, пам'ятаю тільки цю останню. Я була єдиною дочкою в моїх батьків. Дядько Адальберт, який на той час одружився і був уже професором у Нью-Йорку, порадив моїм батькам віддати мене йому на виховання, оскільки там у мене буде можливість відвідувати школу і стати освіченою панною. Батькам і дідусеві ця пропозиція сподобалась, і з тих пір я жила вдома тільки влітку, а решту часу — в дядька, де я відвідувала школу, поки мою освіту не було закінчено. Тут дядько відкрив у мене великі здібності до співу, мої вчителі теж це підтверджували. Без згоди моїх батьків я стала брати уроки співу, а дядько платив за них. Спів мені дуже подобався, і не так сам спів, як аплодисменти шанувальників, що ними мене просто засипали на шкільних виступах. Тим часом вдома відбулися великі зміни. Коли мене викликали до помираючого дідуся, я ледве впізнала домівку. Наша ферма знаходилася далеко у горах, де протягом кількох тижнів проходили так звані євангелізаційні збори. Уся наша родина ходила на ці збори, щоб послухати проповіді, і всі навернулися до Бога і прийняли Ісуса Христа як свого особистого

Спасителя. Мені ніколи не забути блаженної смерті мого дідуся, як він мирно відійшов до Господа після того, як благословив усіх, хто залишався, і як спокійно знесла бабуся цю велику втрату. Але тоді, в перший раз у своєму житті, я просто втекла з дому назад у Нью-Йорк, до свого дядька. Мої дорогі батьки утворили домашню церкву, де співали псалми на честь Агнця, засвідчуючи про Нього та про дароване Ним спасіння. Я не хотіла співати цих пісень. Мене гнітили стіни рідної оселі.

З великим сумом відпустив мене мій добрий і люблячий батько. Я мала скласти іспит, і до кінця занять залишалося ще півроку. Мої батьки вже раділи, що я буду жити з ними: адже я була їхньою єдиною дочкою і всі заощадження вони робили для мене. Дядько в усьому був згоден зі мною. Він теж не хотів рухатися тим вузьким шляхом, який вів до вічного блаженства. Після закінчення мого навчання припинилися й уроки співів, і я повернулася додому з єдиною метою: вблагати батьків дозволити мені піти в оперу. Я хотіла стати співачкою. Більше півроку вмовляла я їх, благала й проливала сльози, але все було марно... Мій батько ставився до мене з ангельською добротою та терпінням, а от у моєї матері та бабусі терпіння вже не було. Однак батько був несхитний і твердий, як скеля. Я ніяк не могла умовити його дати мені дозвіл на цей крок. Та оскільки він мені його не дав, то я взяла його сама...

– І що ви зробили? – запитав Филина.

У відповідь почулося схлипування.

– Я покинула рідну домівку, залишивши листа, в якому писала, що люблю світ і хочу в ньому жити, прагнути шани та слави, що я не маю наміру закопувати себе на фермі.

Я втекла до дядька Адальберта. Мій дорогий батько приїхав за мною. Він благав і вмовляв мене повернутися, але я була непохитною. «Коли світ із його марністю, розчаруванням і порожнечею постане перед тобою, подібно до мильної бульки, коли твоє серце пізнає розчарування та відчай, згадай, що в тебе є батько, і повертайся додому! Але зараз наші дороги розходяться! Ми йдемо вузьким шляхом, але він веде на небо, твій шлях – широкий, але він веде у прірву. Наші молитви будуть оточувати тебе, подібні до вогненної стіни, з усіх боків. Я знаю, що ти зазнаєш багато горя і страждань, якраз із тієї причини, що наші молитви будуть перешкоджати тобі йти тим шляхом, яким йдуть усі, хто тебе оточує». Це були його останні слова. Ах, дядьку Филина, і все ж я пішла широким шляхом. За малий час я стала відомою співачкою. Мені, простій, але освіченій дочці фермера, була надана можливість потрапити до вищого суспільства. Переді мною відчинилися всі двері. Люди носили мене на руках і, подібно до заблудлого сина, я забула своїх батьків. Тут з'явився Гемерський, і я пішла за ним, ладна заради нього пожертвувати всім, навіть славою! Він мені обіцяв, що ставши його дружиною, я буду продовжувати своє заняття. Він дотримав свого слова, але тільки до тих пір, поки ми жили в Америці та Італії. На його батьківщині такої можливості у мене вже не було. А потім вийшло так, як передрікав мій рідний батько. Але про це я не хочу розповідати, тільки хочу сказати, що я й є той «заблудлий син».

– Ви виконали тільки половину з того, що зробив заблудлий син, дорога пані; син повернувся додому, а ви цього ще не зробили.

– Так, ваша правда, я ще не повернулася додому.

Коли я кинула свого зрадливого чоловіка, мені, ошуканій, бідній та самотній, соромно було повертатися додому. Тоді я просила свого дядька допомогти мені, і він надіслав невелику суму грошей з суворим наказом – повернутися до свого чоловіка або помиритися зі своїми батьками. Але я не бажала каятися. Мені здавалося, що всі проти мене зігрішили, а я одна страждаю безневинно... Але треба було жити далі, і я знову повернулася на сцену, але вже з розбитим серцем. Невдовзі світ знову опинився біля моїх ніг, але він постав переді мною у всій своїй ганебності та розбещеності. Мій батько казав правду: я не могла так грішити, як оточуючі мене люди, і тому мені доводилося багато страждати, і, нарешті, я всього цього не витримала. Моє здоров'я похитнулося, і я пішла зі сцени, кинувшись на пошуки моєї дитини. Мені хотілося перед смертю ще хоч раз побачити його. Ну, от і все!

– О ні! – посміхнувся Филина, підводячись. – Це ще не все! Кінець буде тоді, коли дочка повернеться до свого Небесного Отця, а потім до земного. Той, що прийняв мене, прийме й вас. Але нам час спати, ви потребуєте на відпочинок. Пам'ятайте, може якраз у цю мить ваш земний батько там, за океаном, молиться за вас. А Небесний Отець так полюбив нас, що послав Свого Єдинородного Сина. На добраніч!

Повітря було вже свіже й прохолодне, на чистому небі сяяли великі зорі, посилаючи своє ласкаве світло на землю. Усе навколо поринуло у глибокий і безтурботний сон.

Відлуння минулого

Наступного дня приїхав лікар. Він хотів із дядьком Филиною йти до адвоката, аби довести до кінця справу щодо продажу маєтку. Не встиг Ондрійко оком зморгнути, як екіпаж повіз його матір, дядька Филину та лікаря у місто. Перед від'їздом дядько Филина попросив Палка, щоб той пішов із хлопчиками у ліс, де ніщо і ніхто не буде їм заважати молитися за успіх розпочатої ними справи. Вони вірили, що Господь почує і відповість на їхню молитву.

Дядько Филина повернувся додому пізно, коли хлопчики вже спали. Наступного ранку він сказав, що все пройшло добре, але результат буде відомий тільки через тиждень.

Ах, що це був за тиждень! Подібного хлопчики ще ніколи не переживали. Вони з Ондрійком провідували його матір, вона також приходила до них. А якщо, засидівшись, вона затримувалася допізна, то охоче залишалася ночувати, а тітка Моравець ішла додому сама. Петро завжди з задоволенням проводжав її, адже вона потім пригощала його чимось смачним. Ондрійко спав разом зі своєю матінкою, і це було так чудово! Вона сідала на край його ліжка і, розповіда-

ючи дивні історії, гладила й цілувала його, поки він, зачарований її лагідним голосом, не засинав. Зате вранці він будив її, лагідно обіймаючи і цілуючи. Потім Ондрійко проводжав її додому. Дорогою він показував їй пасовиська, що були розкидані на схилах і полонинах. Вони побували на луках, оглядаючи стада й розмовляючи з пастухами. Його мати була такою привітною до всіх і доброю! А як благодійно впливали на неї ці прогулянки! З яким апетитом вона потім сідала до столу! Як солодко вона спала, стомлена, але підживлена чистим гірським повітрям. Ондрійко дуже радів, що й дядько Филина їй подобається. Хоча він ставився до неї, як до пані, однак оточував її турботою та любов'ю як рідну дочку.

У суботу Ондрійко повинен був провідати свою матір. Цього разу на обід були запрошені і його товариші, навіть Дунаю і Фіделю дозволено було супроводжувати їх. Біла кішечка більше не боялася собак, і вони, помітивши це, не зачіпали її.

Ондрійко радісно вбіг до кімнати, але на порозі злякано зупинився. Його люба матуся сиділа за столом із листом у руках і... гірко плакала. Ах, як вона гірко плакала! Щоправда, вона поглянула на нього, коли він підбіг до неї, обіймаючи і цілуючи, але сльози нестримним потоком текли з її очей.

– Чого ти плачеш, матусю моя рідна? – стривожено запитував він. – За ким ти побиваєшся?

– За собою, синку, бо я дуже, дуже погана.

Із цим Ондрійко ніяк не міг погодитись, йому здавалося, що його матуся – це ангел. Але вчора вони читали: «Тому що всі згрішили і позбавлені слави Божої, але оправдуються даром, Божою благодаттю, через вику-

пления в Христі Ісусі, Якого Бог дав у жертву примирення в крові Його через віру, щоб виявити Свою правду в прощенні раніше зроблених гріхів» (Рим. 3:23-25), і Палко сказав, що до того часу, поки людина цього не усвідомить, вважаючи себе гарною, Господь Ісус не зможе її знайти, бо не здорові потребують допомоги лікаря, а хворі. А дядько Филина ще додав, що тільки Святий Дух може вказати на це. Отже, Дух Святий розпочав уже діяти в серці його матінки. Тоді вона, мабуть, уже скоро знайде свого особистого Спасителя!

– А чому ти, матусю, думаєш, що ти негарна? – несміливо запитав він.

– Тому що в мене такий добрий батько, а я його так образила. Бачиш, сьогодні вперше, після стількох років розлуки, я йому написала, нарешті, листа.

– Ти ж попросила у нього пробачення, чи не так?

– Так, але чи зможе він простити таку велику провину?

– Отець простив заблудлого сина, бо він любив його, – серйозно сказав хлопчик. – Хіба твій батько тебе не любить, мамо?

Жінка тільки глибоко зітхнула, але вже не плакала.

– Він тебе, напевно, прийме, якщо ти до нього повернешся.

– Подивимось, чи відповість він на мій лист і що він напише.

– Матусю, адже твій батько доводиться мені дідусем, чи не так?

– Так, мій любий, якщо Господь дозволить, і ти будеш належати мені, то ми поїдемо до нього, і ти допоможеш мені випросити в нього прощення. Тебе він зрозуміє краще, бо ви обидва любите Господа Ісуса і ви Його овечки.

– О, дідусь теж любить Господа Ісуса! – радісно вигукнув хлопчик. – Тоді він тебе, звичайно, простить!

Тут довелося їм перервати розмову, оскільки прийшла тітка і покликала до столу. Після обіду прийшов Йошка. Він ніс сир на продаж у місто і зайшов дізнатись, чи немає якого доручення. Молода жінка попросила взяти її листа, а тітка склала цілий перелік доручень.

Після обіду, коли всі повернулися, будинок наповнився радістю й сміхом. Ондрійко не міг надіті, дивлячись на свою матусю. Виглядала вона тепер краще і була веселішою. Вона вчила хлопчиків різних цікавих ігор. Пізніше вона навіть пішла з ними до скелі, і тут Палко повинен був знову розповісти, як він знайшов свою «країну сонця». Він розповів про те, як іще дитиною він загубився і виховувався у чужих людей, і як Господь Ісус потурбувався про нього і знову привів до батьків. Пані Славковська розпитувала Палка про його матір. Він розповів, що сумуючи за

своїм сином, вона втратила розум і якимось чином потім знову одужала.

І знову був тихий літній вечір. Вечірня зоря вкрила землю прозорим серпанком. Сонце, заходячи за обрій, осявало своїм промінням тиху полонину і людей, що замріяно сиділи біля вогнища.

– Ви дуже гарно співаєте, – порушив мовчанку Палко, звертаючись до матері Ондрійка, – люди з усіх кінців приїжджали послухати вас. Ми б теж хотіли послухати ваш чудовий спів. Будь ласка, заспівайте нам щось.

– Ах, Палко, – відповіла вона, похитавши головою, – тобі навряд чи сподобаються мої пісні. Та ви й не зрозумієте їхнього змісту, адже я співала англійською, італійською, іноді тільки чеською. Крім того, ці пісні не підходять до цих тихих гір і до цього святого вечора. Але, почекай, дай подумати...

Навкруги було так тихо, що можна було чути падіння порошинки; тільки зрідка дзеньк іт дзвоників порушував тишу. Деякий час пані Славковська сиділа, похиливши голову, ніби щось перебираючи у пам'яті.

– Я згадала одну словацьку пісню. У ній співається про потопаючий корабель. Якщо хочете, я вам заспіваю.

– Так, так, – попросили всі в один голос.

У цей час з пасовиська повернувся дядько Филина і теж підсів до них. О, яке чудо, що Творець обдарував людину таким голосом! Ніякий інструмент не зрівняється з ним! У голосі можна почути дзвін золота, подих вітру, дзюрчання струмочка, рокіт пінястих хвиль.

Хто може встояти,
Хто владний протистати
Жахливій силі, темній і сліпій,

Яка у темряві, буремній і страшній,
Гне корабель, і поміж хвиль кидає,
Його трощить, об скелі розбиває?..

Над сплячою долиною пливли слова сумної словацької пісні: про жахливу загибель, про крики та стогін, про марність сподівань на допомогу, про безсилля багатства перед обличчям смерті, про останні спогади про рідних, близьких...

Коли вона вперше співала цю пісню перед великою аудиторією, публіка вголос плакала. Сьогодні ж у неї було маленьке коло слухачів, але з ними, здавалося, плакали і гори, і вся природа. Болючіше від усіх плакав дядько Филина. Палко, який сидів поруч із ним, охопив руками його шию і плакав разом із ним. Він добре розумів його. Той пароплав, на якому плив колись Істванько, теж затонув у океанській безодні і разом із ним – Істванько... Даремно вони простягали йому назустріч руки... він не повернувся додому.

Ніхто з присутніх не знав і не підозрював, що на світі є таке диво, як голос цієї жінки, який так яскраво передавав зміст пісні: в ньому чувся тріскіт потопаючого

корабля і зойки відчаю людей, що втратили будь-яку надію на порятунок, на допомогу і спасіння... А останні слова: «Вони не вернуться у рідний дім» — звучали все тихше й тихше, ніби ці звуки виринали з глибини морської могили, яка поглинула свої жертви і сховала їх у ревучій безодні. Коли мати Ондрійка помітила, яке враження справив її спів на всіх слухачів, вона несподівано зробила те, що ще вранці визнала б за неможливе — заспівала пісню, яку вона пам'ятала ще з дитинства і яка була їй зненависна:

Ісусе, я знаю, Ти — щастя моє,
Хвалу Тобі серце співає.
Ти дав мені в спадок надбання Своє,
І небо на мене чекає.

Моє покладання, надія моя,
Тобі всім єством віддаюся.
Зі мною усюди підтримка Твоя,
Я нею, мов хлібом, живлюся.
Куди б я не рушив, і де б я не був,
Любов Твоя всюди сягає.
Я вірою в Тебе спасіння здобув
І кращої долі не знаю.

Коли вона закінчила співати, до неї підійшов розчулений до сліз Филина і сказав тремтячим, переривчастим від ридання голосом:

— Я вам дуже вдячний, пані Славковська, за цей дивний спів! Перша пісня роз'ятрила незагоєну рану в глибині мого серця. Мені було дуже боляче. Друга пісня заживила цю рану. Нехай нагородить вас Господь за це! Про одне прошу: перепишіть нам цю пісню і навчіть нас її співати.

Молода жінка пообіцяла це і попросила прочитати вечірню молитву, оскільки вона почувала себе втомленою. Скоро глибока нічна тиша запанувала повсюди. Усе спочило в обіймах сну, ніч розкинула свій зоряний килим над полониною.

– Послухай, Стево, – звернувся Йошка до свого товариша. – У замку говорили, що після концерту слухачі випрягали коней і самі впрягалися в екіпаж пані Славковської. Це мене аж ніяк не дивує. Якщо вона так співає, то вона може робити з людьми все, що тільки захоче.

Правда виходить назовні

У неділю вранці, коли ще всі сиділи за сніданком, прийшов лікар і приніс усі необхідні папери. Прочитавши їх, молода жінка обійняла Ондрійка, плачучи та сміючись:

– Синочку мій, тепер ти можеш відкрито говорити: наші пасовиська, наші череди. Я все це придбала для тебе, це все твоє. Але я ще не знаю, чи можемо ми сказати: наш дядько Филина. Його я не можу купити, він повинен сам вирішити, чи хоче він залишитися в нас. Попроси його про це.

– Не треба просити про це, – засміявся дядько Филина. – Якщо ви задоволені нами, то ми із задоволенням залишимось! Чи не так, хлопці?

– Так, так, – радісно підхопили інші пастухи.

Згодом скрізь поширилися чутки про те, що пані Славковська купила цей маєток і переведе його на ім'я Ондрійка, як тільки одержить підтвердження від пана Гемерського, що він віддає їй сина. Ніхто не мав сумніву в тому, що він дасть згоду.

Пан управляючий залишив свою посаду, оскільки

йому запропонували місце в іншому графському маєтку. Пані Славковська сподівалась знайти пристойного управляючого, який би привів її маєток до належного стану, а службовцям вона обіцяла підвищити платню. Спільна радість охопила всіх. Здавалося, навіть вівці відчували, що Ондрійко став їхнім хазяїном. Скоро на всіх пасовиськах лунала «пісня нашої пані», як називали вони її: «Ісусе, я знаю, Ти – щастя моє...» Хлопчики охоче повторювали її кожному, хто тільки бажав її вивчити. А такого, хто б не хотів вивчити нову пісню, не було. Тітка Моравець, побачивши, якою близькою стала всім ця пісня, призналася Палкові, що в неї є пісенник, привезений з Америки. Ондрійко знову й знову просив свою матір заспівати їм, і вона співала. Щодня вони розучували з нею нові пісні. Вони не знали, що це були саме ті пісні, від яких вона одного разу втекла, залишивши батьківський дім.

Того вечора Палко читав із Біблії місце, де написано, що Ісус пішов у Капернаум, тому що в Назареті Його не прийняли.

– Те ж саме ми можемо бачити й сьогодні, – додав Палко до прочитаного. – Люди не бажають прийняти Ісуса, але Він нікого не силує, як і мешканців Назарета. А якщо Він піде, то піде назавжди. Було б сумно, якби наші полонини уподібнилися до Назарета, і Він мав би залишити нас і піти в Капернаум. Ісус – Світло. Він також і великий Лікар! Скількох хворих Він вилікував тільки в одному Капернаумі! Але де Його немає – там морок і темрява.

Задумливі й мовчазні пішли всі на відпочинок. Ондрійко спав міцно, але йому здавалося, що його мати плаче. Уранці, підійшовши до її ліжка, він по її

обличчю побачив, що вона провела безсонну ніч. Він не наважився розбудити її і тихенько, навшпиньки вийшов на подвір'я.

Одного разу Йошка зайшов до хижки, щоб віддати якісь речі. Тітка Моравець пригостила його смачною вечерею, і вони довго розмовляли. Він хвалив свою нову пані, яка вона привітна, добра та вродлива. Несподівано він запитав:

– Чому пан Гемерський розлучився з нею? Адже другу таку жінку в усьому білому світі не знайдеш.

– Він не покинув її, вона залишила його, – відповіла, насупившись, тітка. – Він погана людина. Вона його так любила і так йому вірила! Коли він із нею одружився, в неї було велике багатство, але за дуже короткий час він розтратив усі її гроші, граючи у карти та займаючись брудними справами. Коли ми поїхали до Будапешта, то грошей уже не було. Він хотів, щоб вона знову почала співати, але його рідні цього не допустили. У неї були деякі коштовності, і він увесь час намагався видурити їх, кажучи, що хоче покласти у банк на зберігання. Насправді він програвав на скачках, і програш складав дуже велику суму. Коли він помітив, що я її застерігаю, він забрав її від мене, мовляв, я сію розлад між ними. Із того часу в неї майже нікого не було, хто б міг за неї заступитися і порадити; все її майно було розтринькано. Його рідні стали зневажати

її, а він сам – погано ставитися до неї. Вона народилася в Америці, де з жінками поводяться зовсім інакше. І все ж вона терпіла цілий рік, бо любила його! І от одного разу вона побачила свою коштовну брошку на одній дамі. Вона поговорила з цією дамою і довідалася, що цю брошку було закладено у ломбарді і продано.

Тітка Моравець замовкла. Було видно, що їй неприємно все це згадувати, минуле знову постало перед її очима. Глибоко зітхнувши, вона продовжувала:

– В оточенні моєї господині було немало безсердечних людей, які не посоромилися відкрити їй очі на її чоловіка, як він обдурював її, люблячи тільки її гроші, а не її. Це останнє було для неї великим ударом. Вона не хотіла жодної години залишатися з ним під одним дахом. Вона зібрала всі свої речі і, взявши свого синочка, втекла до Відня. Там я знайшла її – тяжко хвору. Вона вимагала від Гемерського частину свого майна. Він, у свою чергу, пред'явив претензію на сина, вона ж не хотіла розлучатися з сином. Щоб його в неї не забрали, вона привезла його в Ерцгеберг, у мою родину, де про нього добре дбали і він був у повній безпеці. Гемерський звернувся до суду і по закінченні процесу хлопчика забрали від нас, оскільки його присудили батькові. Мати не хотіла віддавати дитину, але закон був на боці пана Гемерського. Він не тільки відібрав у неї сина, але й

пограбував її. Він майже нічого не віддав їй, тільки найнеобхідніше з її одягу. Всі її коштовні речі розділили поміж себе рідні Гемерського. Ніде моя хазяйка не могла знайти підтримки та захисту. Виплутатись із злиднів їй допоміг її дядько, що жив в Америці. Вона змогла пристойно платити за свого хлопчика, і ми вирушили спочатку до Берліна, потім у Рим, а звідти в Париж. Вона знову почала співати, щоб мати трохи грошей. Потім ми поїхали до Англії і, нарешті, до Росії. Там їй жилося добре. Якби вона захотіла, то могла б стати багатою княгинею, але чоловіків вона не помічала. Чого тільки ті молодики не пропонували їй, аби завоювати її прихильність! Але чим рішучіше вона їх відхиляла, тим більше вони напосідали та мучили її. Життя для неї ставало нестерпним. Вона тяжко захворіла. У неї залишилося тільки єдине бажання: побачити свого хлопчика перед смертю. Довго їй довелося шукати його. І тут, з Божої волі, на допомогу прийшов наш любий старий лікар. Він привіз її сюди. Тепер тобі зрозуміло, чому вона залишила Гемерського.

– Який негідник цей Гемерський! Як він її обдурив і обікрав! – обурився Йошка. – Якщо хтось украде курку чи гуску, то того зразу ж кидають за грати, а такому пану все дозволено! Але вона, бідна, повинна позиватися на нього в суді, і він має їй усе повернути.

– Звичайно, він має їй усе повернути, але вона цього не захоче. Адже її не цікавлять гроші. Вона хоче тільки спокою. Але щоб він не чинив їй перепони щодо сина, я написала нашому адвокатові про коштовності і попросила його пригрозити судом у тому випадку, якщо Гемерський добровільно не віддасть їй сина. Але

моя хазяйка не повинна знати про це. Адвокат – наш близький друг, він чесна людина, не такий, якого ми мали раніше.

Усе, що Йошка почув від тітки Моравець, він, звичайно, розповів далі. Скоро всі робітники знали, що за людина пан Гемерський і що він із себе являє. Він так низько впав у їхніх очах, що вже не був для них паном. Усі взяли сторону його жінки, жаліючи її і бажаючи, щоб вона швидше отримала підтвердження, чорним по білому, що хлопчик належить їй і батько ніяких прав на нього більше не має. Усі були привітними і доброзичливими до неї, вона ж, сумна й задумлива, чекала новин. Тільки у товаристві хлопчиків вона ставала трохи веселішою.

Інші мешканці пастушої оселі також часто впадали у задумливість. Вони вже рахували дні, коли приїде Лессінг, батько Палка, щоб забрати хлопчика. Коли Ондрійко повідомив про це свою матір, вона зблідла і дуже наполохалась. Їй і на думку не спадало, що Палко може колись їх залишити, і вона навіть не могла собі цього уявити.

Наступного дня Палко проводжав її до хижки.

– Палко, – звернулася вона до нього, взявши його за руку, – ти хочеш від нас поїхати?

– Так. Наступного тижня приїде мій батько, – відповів він серйозно. – Ми ще на кілька днів залишимось, щоб обробити ліс, а потім поїдемо.

– Ти охоче повертаєшся додому, чи не так?

– Звичайно, – відверто зізнався він. – Я вже кілька тижнів не бачив своєї матусі, бабусі, дідуся та інших, та й вони мене давно не бачили. Вони будуть раді моєму

поверненню, а я ще більше буду радий, якщо ми всі знову будемо разом.

– Хіба тобі не шкода розлучатися з такими друзями? Через одну думку про розлуку з тобою вони вже плачуть.

– Звичайно, шкода. За дядьком Филиною я теж буду сумувати. Я його люблю так, як і священика Малину. Я такий вдячний Господу, що дядько здоровий і не хворіє. Він може засвідчити своїм знайомим про Ісуса Христа. Але одне мене пригнічує: я повинен залишити вас, так і не дізнавшись, як ви ставитесь до Ісуса! Ви нас навчили таких чудових пісень. Я все життя буду вам вдячний. Ви так чудово співали, мов ангел, що прилетів із неба.

Трохи помовчавши, Палко додав:

– Але ви особисто не вірите у те, про що співали. І якщо це мені приносить біль і смуток, то наскільки болючіше це відчуває Ісус? Учора ви нам співали: «У руках я Ісуса, на грудях Його, Він спокій мені дарував. Своєю любов'ю мене врятував...» Так багато лиха ви бачили у своєму житті і так часто буваєте сумною. Ісус Христос заспокоїв би вас. А якщо ви дозволите Йому піти, як жителі Назарета, то Він піде назавжди, і ви Його втратите і на все життя залишитесь самотньою. Ондрійко сказав мені, що у вас є батько і він теж належить Ісусові. Ондрійко теж є овечкою Ісуса; вони обидва коли-небудь підуть до Ісуса, а ви залишитеся одним-одна...

Очі Палка наповнилися сльозами.

– Не плач, – сказала жінка зворушено, – я не хочу бути схожою на жителів Назарета. Я охоче пішла б вузьким шляхом, але я його ще не можу знайти. Я дуже грішна для того, щоб бути прийнятою Богом. Поки

мій земний батько мене не простив, я не можу шукати Божого лиця.

На цьому розмова закінчилася. Біля лави вони зупинились, побачивши дуже зблідлу тітку Моравець, яка йшла їм назустріч.

– Листоноша приніс телеграму, будь ласка, розпишіться за її одержання.

У молодої жінки підкосилися ноги. Вона сіла на лаву, підписала бланк і передала його тітці. Потім вона розпечатала телеграму. Все попливло перед її очима. Вона подала телеграму хлопчику:

– Палко, прочитай мені вголос!

І Палко прочитав: «Нью-Йорк. Сідаю на пароплав. Їду до вас. Твій люблячий батько».

– Чи дійсно так написано, Палко?

– Так.

– Ах, батьку мій! Мій любий батьку! Він приїде до нас, він любить мене, і він усе простив! Палко, допоможи мені, це забагато для мене!

Жінка впала на коліна, закривши обличчя руками. А Палко тихо молився:

«Дякую Тобі, Господи Ісусе, що він їде, що він про-

стив і що він її любить. Але він іще далеко, а Ти тут. Коли вона в Тебе попросить пробачення, Ти їй простиш, адже Ти її ще більше любиш. Амінь».

«Життя і смерть – у владі язика». У словах Палка було життя. Жінка повірила, що Ісус дійсно був із ними, що Він і до неї прийшов. Колись вона від Нього тікала, тепер вона більше не хоче бігти. О ні! Вона усвідомлювала, що зігрішила проти Нього; вона пручалася і йшла від Нього на смертний шлях; вона зневажала Його, коли Він простягав назустріч їй Свої зранені руки. Вона не хотіла співати у славу Йому, ненавиділа ці пісні. Вона бажала співати для людей, а вони розбили їй серце. Він же, ким вона нехтувала, іще раз смиренно прийшов до неї. Він послав їй хлопчика-проповідника, і цей хлопчик привів її до ніг доброго Пастиря, а добрий Пастир прийняв її.

Пані Славковська молилася по-англійськи, і Палко не розумів, про що вона молиться. Але в її голосі він почув, що Господь Ісус був із нею і вона говорила з Ним. Тихо підвівшись, Палко благоговійно пішов із того місця, яке тепер належало тільки Ісусові Христу і їй.

Побачення

«Не хвались завтрашнім днем, тому що не знаєш, що родить той день», – говорить Слово Боже. І воно вірне. У пастушій оселі ніхто не знав і не здогадувався, що завтрашній день принесе їм тяжку хворобу матері Ондрійка. Лікар був дуже стурбований. Він не думав, що несподівана новина про приїзд любого батька так схвилює її, що викличе нервовий зрив. Тільки Палко і дядько Филина знали, що стало поштовхом до цього потрясіння, і часто молилися за хвору. Вона ж нікого не впізнавала і лежала на ліжку, схожа на прекрасну зірвану квітку. Даремно Ондрійко говорив до неї, даремно гладив і цілував її. Вона його не впізнавала, хоч і дивилася на нього. Одне тільки втішало хлопчика, що її обличчя, спала вона чи ні, носило відбиток радості і щастя. Іноді вона співала пісні на честь Агнця Божого, інший раз – баладу про загибель корабля. Так, без якихось змін, пройшло два тижні.

Тим часом повернувся батько Палка і, зробивши необхідне, знову поїхав. Палка з собою він не взяв. Він знав, що для Ондрійка ця розлука буде тяжкою, і не хотів засмучувати його. Хлопчик так і линув до свого старшого товариша, ніби перелякане пташеня, що

залишилося без гнізда. Лікар побоювався, що він теж може захворіти, якщо його позбавлять вірного друга, і дядько обіцяв Лессінгу, що особисто привезе хлопчика додому, як тільки пані стане краще. У Лессінга не вистачало мужності забрати Палка, оскільки хвора впізнавала тільки його. Кожного разу, коли він читав їй Біблію, вона дивилася на нього, жадібно прислуховуючись до його читання, і завжди була тиха і щаслива в його присутності, хоч і не розмовляла з ним.

Тим часом із Парижа прийшла відповідь. Але бідна жінка не знала, що тепер Ондрійко, який з блідим і змарнілим обличчям сидів біля неї, повністю належав їй і ніхто більше не мав на нього права. Вона не знала й того, що її батько без перешкод дістався Гамбурга і в суботу мав бути вже тут. Сумно стояв дядько Филина біля ліжка хворої, тримаючи телеграму, а тітка Моравець гірко плакала.

– Що ми будемо робити? Її батько приїжджає здалеку і нічого не знає про те, що сталося. Що буде, коли він дізнається, що його телеграма так зворушила її, що вона не витримала? Ще в Росії лікарі попереджали, що одного дня її нерви не витримають. Ах, сердешна! Він хотів її порадувати, і от як воно вийшло!

– Усе, що Бог допускає, – на краще, – відповів Филина. – Не хвилюйтеся, я зустріну його і підготую до того, що на нього чекає.

– Дядьку Филина, візьміть мене з собою зустрічати дідуся, – просив Ондрійко, коли Филина після обіду збирався йти.

– Я піду пішки, це для тебе дуже далеко, синку, – м'яко відповів він. – Залишайся біля матері і чекай дідуся тут. На станції я візьму екіпаж і близько восьмої години вечора ми будемо на місці.

Дядько поцілував хлопчика і через деякий час його висока постать зникла у лісовій гущавині. Він ішов, скорочуючи дорогу, тільки йому знайомими стежками. Однак це зайняло майже дві години, поки він вийшов на шосейну дорогу, що вела до станції. Несподівано він зупинився, подивившись на схід, де над однією зі скель височів старий, недавно оновлений хрест. Ох, ці спогади!.. Йому здавалося, ніби він знову стоїть тут дев'ятнадцятирічним юнаком. Його охопило нестерпне бажання підійти до хреста, обпертися на нього і подивитись униз, на ту стежину, по якій колись пішов Іstванько і більше не повернувся. Дядько Филина не міг протистояти цьому бажанню. Через кілька секунд він уже був біля хреста, припавши до його підніжжя. Не можна передати ті серцеві муки, що охопили його і наче хотіли вкрасти в нього впевненість у прощенні гріхів. Але раптом усе навколо ніби заспівало:

Ісусе, я знаю, Ти – щастя моє,
Хвалу Тобі серце співає.
Ти дав мені в спадок надбання Своє,
І небо на мене чекає.

Моє покладання, надія моя,
Тобі всім єством віддаюся.
Зі мною усюди підтримка Твоя,
Я нею, мов хлібом, живлюся.

Так, Ісус Христос усю його провину прибив до хреста і простив його, обмивши його Своєю святою кров'ю. Чому ж тоді він стоїть тут? Там, у хижці, знаходячись між життям і смертю, лежить мати Ондрійка. Її батько приїхав з-за океану до своєї дитини, і він повинен його зустріти.

Филина підвівся з колін, обтрусив куряву і, обійнявши ще раз хрест, подивився вперед, як багато років тому.

Тут Филина побачив струнку постать чоловіка, вдягненого по-міському, який підіймався стежкою, де колись стояв їхній дім. Але зараз там була сумна картина: все позаростало травою і можна було бачити тільки залишки згарища. Сумом вкрилося обличчя незнайомця. Ох, це обличчя! На світі було тільки одне таке, незабутнє, але набагато молодше!

Филина закрив очі і відкрив їх тільки тоді, коли почув кроки, що наближалися. Піднявши голову і поглянувши вгору, він опинився віч-на-віч із незнайомцем.

– Доброго вечора! – привітав його незнайомець.

– Істванько!.. – вихопилося із грудей Филини.

– Петре! Чи це ти?! – вигукнув той, обійнявши Филину.

– Істванько! Ти живий?! Невже це правда? Це неможливо!

– Я живий, Петре! І... нарешті, я тут. Пізно, правда, але довгий час я не знав, що кохана, яка нас роз'єднала, уже у вічності. Я не хотів завдавати болю ні їй, ні тобі. Тепер я приїхав забрати мої «скарби», які ти мені зберіг.

– Твої скарби? – здивувався Филина, який усе ще не знав, чи це сон, чи дійсність. Він не міг насолодитися цим голосом, якого так давно не чув. Істванько постарів, трохи змінився, але голос був той самий, який завжди лунав для нього, мов музика.

Так було й сьогодні.

– Ми чекаємо батька пані Славковської, і я йду йому назустріч, – пояснив Филина.

– Це я.

– Ти, Іstванько?! Я не розумію...

– Так, це я, Петре! Але ж як ти змінився! Який ти став сильний, мужній, схожий на наші чудові гори. Я б тебе ніколи не впізнав, хіба тільки по голосу та по твоїх орлиних очах під густими бровами і, може, ще по тому, що мене ніхто цим ім'ям не називав.

– Іstванько, скажи мені, як так сталося, що ти живий? Адже той пароплав потонув.

– Так, Петре, він пішов на дно. Але серед тих багатьох емігрантів, що були врятовані іншим пароплавом, був і я. Бог не хоче смерті грішника, і Він врятував мене. Моя перша робота в Америці була на фермі пана Славковського. Моя дочка написала мені, що вона тобі все розповіла про нас. Отже, ти знаєш, про що мене попросив пан Славковський, і я виконав його волю. Коли він довідався, що я не хочу вважатися живим через родинні обставини, він порадив мені змінити прізвище, прийнявши його ім'я, і таким чином зникнути з лиця землі. Його дружина, син і особливо моя люба жінка були з цим цілком згодні. Так «помер» Іstванько Прибилинський і з'явився Стефан Славковський. Повернутися додому і жити з вами, як мріяв батько, я не міг. Івка була твоєю дружиною, а я кохав її. Я не знав тоді Бога і Господа Ісуса, як знаю Його тепер, і нічого не розумів у Його святих Заповідях. Одне я розумів, що було грішно й погано для всіх нас, якби ми жили разом, і тому я вирішив за краще бути «мертвим» для вас.

Іstванько замовк, а з грудей Филини вирвався глибокий стогін.

– Ти заради нас хотів бути «мертвим», а я ще недавно мучився через те, що я є вбивця, як Каїн.

– Ти? Чому?

– Мені здавалося, що я вдруге втопив тебе, примусивши емігрувати до Америки. Івка тебе більше любила, і, якби не я, ви жили б щасливо, ви так підходили одне одному. Зі мною вона зів'яла від туги. Мій батько теж невдовзі помер. Матір я доглядав до самої її смерті, але не міг їй замінити тебе. Бачиш це згарище, де колись стояв наш дім, в якому ми були такі щасливі? Коли я поступив на військову службу, я все здав сусіду в оренду. Він не турбувався про будинок, і той згорів. Я не міг та й не хотів знову його відбудовувати. Для чого? Я ж був зовсім самотній у світі.

Навкруги панувала тиша. Що відбувалося в серцях обох братів? Нарешті Іstванько порушив мовчання.

– Прости мене, Петре, – сказав він. – Це було недобре з мого боку, що я ховався від вас, тим самим спричинивши вам багато горя. Я собі гадав, що ти щасливо живеш із дітьми та Івкою, яку я так кохав, серед наших прекрасних гір, і не міг побороти в собі почуття заздрощів, ревнощів і недоброзичливості. А насправді ти мучився у самотності і недовго насолоджувався родинним щастям. Це погано, що я не давав про себе знати. Одного разу, коли до мене дійшла звістка про смерть батька, я написав матері листа, але не відправив його. «Лукаве серце людини зовсім зіпсоване», – говориться в Слові Божому. Я повинен був сповістити вас, що я живий і здоровий. Через моє мовчання я заподіяв тобі невимовні страждання, та й матусі завдав смертельного удару. Але я поплатився за це, коли моя єдина дитина покинула мене; і от, майже через десять років, нарешті, я знайшов її саме тут.

Филина стрепенувся.

– Ходімо, Істванько, ми не можемо більше затримуватися, бо буде дуже пізно.

Вони обидва встали.

– У мене внизу екіпаж. Кучер годує коней, і мені здається, що вони вже готові. Підемо, дорогою ми зможемо продовжити нашу розмову.

І обидва брати разом поїхали через рідні гори й полонини, де вони виросли і з якими вони настільки зрослися, що один із них через тугу за батьківщиною ледь не згас, як свічка, інший – теж не міг існувати без них. Але зараз ніхто з них не звертав уваги на цю красу. Істванько вже знав, в якому стані знаходиться його дочка, і що тепер уже тільки Добрий Пастир може врятувати хвору вівцю, яка повернулася до Нього.

Він побачив свою Марію, зламану життєвою боротьбою, і на її змученому обличчі він міг прочитати підтвердження всього того, що він їй пророкував... Вечірнє сонце освітило цю «в'янучу квітку», а також люблячого батька, який опустив голову на молитовно складені руки. Ніхто не міг тривожити його в його стражданні, в його молитві. Раптом молода жінка відкрила очі і, спрямувавши свій погляд на вікно, заспівала:

Ісусе, моя Ти надія,
До Тебе, дозволь, пригорнусь.
Тобою душа животіє,
З Тобою, Господь, не схитнусь.

На Тебе лише покладаюсь,
Тобі, мій Господь, віддаюсь.
Тобою від зла захищаюсь,
Нічого з Христом не боюсь.

Її батько тихо плакав, плакали й усі інші. А вона співала й співала... Аж ось пісня змовкла. Хвора відвела очі від вікна і пильно подивилася в обличчя схиленої біля її узголів'я людини.

– Маріє, доню моя, хіба ти мене не впізнаєш? – запитували ці тремтячі губи так ніжно, як тільки люблячий батько може говорити зі своєю дитиною.

Її очі, спрямовані на нього, ніби закам'яніли. Лікар, що увійшов до кімнати, зробив зляканий рух у напрямку до хворої, але вже було пізно. Обличчя хворої раптом засяяло, наче вранішня зоря, що підіймалася понад горами на зміну темній ночі.

– Батьку мій! Мій таточку! – вона підвелася на ліжку, простягнувши до нього руки. Якби сильні руки батька не підхопили її, вона б безпомічно впала назад на ліжко. – Ти приїхав? Ти все ще любиш мене? Ой, додому! Додому!.. Не хочу більше залишатися на чужині. Я більш не втечу. Ісус Христос зжалився наді мною. Він мене прийняв... Тепер я можу вмерти! – шепотіла жінка, тихо плачучи і відповідаючи на поцілунки батька.

– Борони, Боже! Тепер помирати не доведеться! – перебив лікар. – Ви ж не показали дідусеві свого Ондрійка!

За цими словами і вона відчула в собі новий приплив сил.

– Ондрійку! – покликала вона і простягла руки, шукаючи хлопчика. – Подивися, твій дідусь приїхав. І нам навіть не довелося благати його, він сам приїхав!

Умить Ондрійко опинився в обіймах дідуся, притулившись до його грудей. Він уявляв собі дідуся старим, з сивою бородою, а виявилося, що в дідуся немає бороди, і він іще молодий і гарний! Хлопчик

відчув те, чого раніше не знав: щастя відчувати, що тебе люблять. Сумне дитяче серденько сповнилося радості й усвідомлення того, що в нього тепер є захист і він у безпеці.

Великі плани

Яких тільки дивних речей не буває на світі! Так було й на пасовиську Гемерського. В окрузі ще були люди, які добре знали і не забули батька дядька Филини. Вони ще пам'ятали, як він казав, що одного із своїх синів він хоче відрядити до Америки, а другого – оженити. І якщо той, в Америці, зможе щось відкласти про чорний день, то з його поверненням на батьківщину вони всі разом заживуть під одним дахом. Вони пам'ятали і те, що пароплав потонув, і від Істванька, який плив на ньому, не було ніяких звісток. І ось, диво! Через тридцять років Істванько Прибилинський усе ж таки повернувся додому, щоб забрати дочку й онука. Але тепер, вдихнувши в себе повітря улюблених словацьких гір, чи поїде він назад за океан? Хіба всі ці роки він не прожив як вигнанець? Йому жилося дуже добре, але він ніколи не відчував себе вдома. Ах, як солодко спиться на батьківщині!

Чи зможе хто передати здивування трьох друзів, коли вони довідалися, що приїхав Істванько? Дізнавшись про це, Палко побіг в ліс, щоб там виплакати свою радість. Він дякував Спасителеві, що Він назавжди втішив дядька Филину, повернувши його Істванька цілим і неушкодженим. Але особливо тішило Палка,

що він міг сидіти в ногах дядька Істванька, якого полюбив із першого погляду, і з його вуст чути Слово Боже.

Ондрійко був щасливий, що дядько Филина і Петро були його родичами. Хлопчики радісно обійнялися, адже вони – двоюрідні брати!

– Я зразу ж відчула себе, як вдома, – сказала пані Славковська, – а вас, дядьку Филина, полюбила, як рідна дочка.

Пізніше Істванько сказав своїй дочці:

– Я дуже вболівав, що не дав знати про себе моїм рідним. Але тепер я бачу, що Господь Ісус в Своїй любові все перетворив на добро, прийшовши до мене в Америку, а до Петра – тут. Бо «знаємо, що все діє на добро тим, хто любить Бога, і хто покликаний згідно Його волі; а кого Він наперед узнав, тим і призначив, щоб були подібні до образу Сина Його, щоб Він був первородним між багатьма братами; а яких Він призначив, тих і покликав, а яких покликав, тих і виправдав, а яких виправдав, тих і прославив» (Рим. 8:28-30).

Филина показав своєму братові володіння Ондрійка. Коли молода жінка зовсім одужала, всі поїхали в замок. Палко і Петро теж були серед запрошених. Хлопчики грали в парку з м'ячами, які дідусь привіз із Америки. Для молодої жінки слуги принесли розкладний стілець. Лежачи, вона спостерігала за грою хлопчиків; їй було приємно бачити їх радісними і веселими. Час від часу Ондрійко підбігав до неї, ласкаючи і цілуючи її, потім знову біг грати з товаришами. Хто може описати ту радість, яка наповнювала це маленьке, колись самотнє серденько?!

Тим часом управляючий показав пану Славковському господарчі будівлі, худобу, пасовиська.

Управляючий бачив, що пан Славковський добре розуміється на сільському господарстві.

Між тим було приготовано розкішний обід. Стіл накрили в затінку під каштанами. Наїдки було подано на дорогому красивому посуді, який колись належав гордовитій пані фон Гемерській. Замок був куплений з усіма меблями, посудом і іншим начинням. Усі були радісні і пожвавлені, розхвалюючи смачно приготовані страви, різні солодощі. Ондрійко з радістю пригощав своїх друзів, пропонуючи те чи інше. Один тільки пан Славковський був трохи задумливий. Він робив над собою неймовірні зусилля, щоб приймати участь у загальній розмові.

Коли хлопчики повернулися до своєї гри, покликавши до себе й обох синів управляючого, пан Славковський непомітно вийшов. Він ішов уздовж густої каштанової алеї. Звідси було добре видно частину колись прекрасного, а тепер занедбаного, здичавілого саду. Згодом його догнав Филина.

– Ти чимось засмучений, брате? – запитав він, стурбовано поглядаючи на Істванька. – Вважаєш, що ми переплатили за замок, оскільки все знаходиться в повному занепаді й безладді?

– Цього я не думаю, Петре. Навпаки, недивлячись на всі недоліки, це недорого, – посміхнувшись, відповів Істванько.

– Усе ж таки мені здається, що ти чимось стурбований.

– Мене пригнічує одна обставина, Петре. Тобі я можу це сказати, але нехай це залишиться між нами! Моя дочка на даний час настільки слаба, що я не можу везти її до Америки. Тут, на нашій старій батьківщині, вона швидше одужає. Мій онук теж не може їхати в Америку. Та коли моя дочка стане тут повновладною господинею, їй буде потрібний управляючий, а знайти чесну людину дуже важко. От я й подумав, для чого їй наймати чужу людину, коли в неї є ще порівняно молодий батько, який і в Європі зміг би працювати на фермі.

– Який я радий, Істванько! – із захопленням вигукнув Филина.

– Так, але є ще одна велика перешкода. В Америці ферма записана на моє ім'я, зятю Адальберту я відшкодую ту частину, яка йому належить, але моя кохана дружина народилася в Америці. Чи захоче вона залишити свою батьківщину і вирушити на чужину? Я повинен спочатку написати їй про все, і якщо вона буде згодна, тоді ми приїдемо сюди. Свою ферму в Америці ми б продали, а капітал вклали б сюди. Його буде достатньо, аби прогодувати нас усіх. Я, як управляючий, буду стільки заробляти, що зможу забезпечити себе і мою Агнес. Їй уже пора відпочити, вона в своєму житті багато попрацювала.

– Я вдень і вночі буду молитися і просити Господа, аби Він так спрямував серце твоєї дружини, щоб ти одержав її згоду, – завірив Филина. – Мені дуже хочеться, щоб ти був тут, адже навколо нас іще стільки мороку. Багато хто не знає Ісуса, і нікого не обходять турботи про ці душі. Я ніяк не можу собі уявити, що ми будемо робити без Палка, коли він поїде від нас; а ти міг би його тут заступити.

– Це навряд, Петре. Господь в особі Палка має особливого слугу. Таким хистом, який має ця дитина, я не володію. Однак я маю досвід довгих років спілкування з моїм Господом. Ці останні десять років страждань мене дуже зблизили з Господом, адже Він говорить: «Знаю твою журбу». Уже давно лежить у мене на серці, і я до цього прагнув, аби бути свідком Христовим. Це також кличе мене на мою прекрасну батьківщину. Тому я сподіваюсь, що моя Агнес погодиться, і ми приїдемо сюди. І тоді збудуться слова нашого батька, який говорив: «Іstванько там заробить грошей, приїде додому і будуть разом хазяйнувати...» І якщо навіть не всі живі, то ми обидва тут. Якщо Господь дозволить і ми приїдемо сюди, то знаєш, що я першим чином зроблю?

– Що?

– Я заново відбудую наш будинок і цих руїн більше не буде. Ми будемо берегти його для Петра. Коли він виросте, ти даси йому ще трохи землі, а поки що ми разом будемо піклуватися про нього.

Він усе вчинив на краще

Іноді дні летять, як думки, а тижні – як сон. В один із таких днів дядько Филина відвіз Палка додому. Всі були дуже раді його поверненню, мати й бабуся не могли на нього надивитися. Але батько Палка був трохи заклопотаний, він шукав нове житло для родини. Тут дядько Филина дав йому гарну пораду: «Візьми свою родину та й оселіться на зиму в горах. Пані Славковська уступить тобі старі дерева, бо лісник хоче наново посадити ліс, і ти зможеш їх обробляти для себе, а за цей час, може, знайдеться щось привабливіше для вас. Із собою візьміть тільки одяг та найнеобхідніші речі. Постільна білизна, стіл, стільці, кухонне начиння є в достатній кількості в замку».

Усі були вдячні Филині за цю пропозицію. Пані Славковська зі своїм батьком і тіткою Моравець переїхали до замку. Кожного ранку мати Ондрійка приїжджала в пастушу хижку і залишалась там до вечора. Іноді вона залишалася й ночувати в кімнаті Ондрійка; часто вона брала з собою в замок хлопчиків. Там під управлінням пана Славковського були вже розпочаті

деякі роботи. Садівник, одержавши гроші й порадившись зі своїм хазяїном, охоче взявся за роботу. Через два тижні замок і оточуючий його сад не можна було впізнати. Усе, що було пошкоджено всередині та зовні, було виправлено і оновлено. Теслярі упорядкували паркетну підлогу, дахи, вікна та двері. У занедбаних приміщеннях було знайдено багато гарних стільців, дерев'яних ліжок, столів та інших речей, які добре згодилися для Палкового будинку. Тепер сім'я Лессінга могла добре й затишно влаштуватися на зиму. Навіть Дунай отримав зручну собачу буду, до якої він міг сховатися за негоди.

Був теплий літній вечір. Перед пастушою оселею палахкотіло розкладене вогнище. Дядько Филина запросив усіх працівників на вечерю. Що за свято? Цього ніхто не знав. До хижки підійшли Петро, Ондрійко і Палко у супроводі Дуная та Фіделя. Хлопчики відвідали родину Лессінга і тепер поверталися звідти, несучи усілякі гостинці.

– Сьогодні у мами велика радість, – розповідав Ондрійко своєму товаришеві Палку. – Нарешті прийшов лист від бабусі з Америки. Мені вона теж написала листа. Правда, Петре?

– Так, вона мені теж прислала привітання, – підтвердив Петро.

– Про що йшлося у листі, я не знаю, але матуся одразу побігла до дідуся й кинулася йому на шию, плачучи й сміючись. Мабуть, вони не хотіли, щоб я зрозумів їх, і говорили по-англійськи. Але пізніше вони нам усе розкажуть. Дядько Филина сказав, що сьогодні у нас свято.

– А ми вивчили нову пісню. Ой, що це за пісня! Ми її сьогодні заспіваємо. Певні, що вона сподобається твоїм батькам, Палко, – похвалився Петро.

Святкова вечеря видалася напрочуд вдалою. Йошка засмажив дві вівці, дядько Филина частував усіх смачним сиром. Пані Славковська принесла груші та сливи. Стево наливав гостям джерельну воду, а тьотя Моравець пригостила всіх печивом.

Усі приділяли увагу вродливій та лагідній матері Палка, його батькові та добрій старенькій бабусі. Поївши, всі зручно влаштувалися біля вогнища. Пан Славковський відкрив Священне Писання й прочитав 103 Псалом. Він серйозно говорив про велику, всепрощаючу любов Божу. Потім усі разом заспівали один гімн. Потім Палко читав із своєї книги. Він читав про сотника Корнилія, який всією своєю родиною прийняв Ісуса Христа (Дії 10:1-48). Яке гірке життя було у цієї людини, хоч він постійно молився і робив людям багато добра. Але він не знав істинного шляху, та й Господа Ісуса теж не знав. І яким щасливим він став, коли до нього прийшов апостол Петро, а разом із ним і Сам Господь Ісус. Як радісно всі в його домі прийняли Ісуса Христа!

Потім на честь Агнця, який прийняв на Себе гріхи всього світу, пролунала у горах пісня, що так пасувала до всього сказаного:

Прийми слова подяки й шани,
Син Божий, за Твою любов:
За нас стерпів Ти муки й рани,
За нас пролив святую кров!

Зазнав Ти біль, зазнав знущання,
І щоб життя надати нам,
За наше зло спокутування
У хресних муках зніс Ти Сам.

Ціною власного страждання
Моє спасіння Ти здобув.
І вірю, з Богом поєднання
Знайду через Твою любов.

Твій дар святий ціни не має,
Твій подарунок – це Ти Сам.
І серце в грудях промовляє:
Візьми, я все Тобі віддам!

Пісня змовкла, і на обличчях слухачів, що сиділи навколо вогнища, можна було прочитати, якою дорогою була для них ця жертва і примирення. З-поміж них особливо вирізнялося серйозне обличчя дядька Филини. Навкруги панувала тиша, яку тільки зрідка порушували дзвоники, що були на овечках. Небо вкрилося темними хмарами, на заході заблискотіла блискавиця, і в далечині прогуркотів грім. Але гроза проминула осторонь.

Після недовгого мовчання встав дядько Филина, і після того, як він від усього серця подякував Ісусові Христу за те, що Він відвідав їх і не пройшов повз них, він оголосив причину сьогоднішнього свята, на якому він, Филина, найщасливіший.

Не тільки пані Славковська, але й її батько побажали залишитися тут! Завтра, якщо буде на те воля Господня, пан Славковський поїде до Америки, щоб привезти свою дружину. Тільки-но він спродасть своє майно, він повернеться на батьківщину і вже ніколи не залишить її.

Хто може передати ту радість, яка охопила всіх присутніх, коли вони почули цю звістку. Ондрійко обіймав свою матусю, дідуся і дядька Филину.

– Ми залишаємося тут, у наших горах, удядька Филини! Ми не їдемо в далеку країну, ми залишаємося вдома, в наших горах! І Палко буде з нами!

– Так, дитино моя, – сказав дідусь, притиснувши до себе хлопчика, – ми будемо жити тут для Ісуса Христа і разом із Ним.

Скоро вогнище згасло. Удалині ще гримів грім і блискала блискавиця, але над пастушою оселею сяяли ясні зорі. Коли всі розійшлися, Филина, за старою звичкою, пішов перевірити, чи все гаразд. Як кілька тижнів тому, він зупинився перед тією лавою, де часто сиділа пані Славковська. Цього разу лава знову була зайнята. Він хотів пройти непомітно, але його покликали.

– Ми знали, що ти прийдеш, – сказав пан Славковський, запрошуючи його сісти. – Марія хоче тебе про щось попросити.

– Мене? – здивовано запитав дядько.

– Так, вас, дорогий дядечку. Я хочу попросити вас залишити овець і перейти до нас. Ми вас поставимо наглядачем над нашим маєтком і заживемо однією родиною.

Молода жінка просила його від щирого серця. Але старий пастух похитав головою.

– Дякую, доню, – сказав він розчулено. – Я охоче увійду до вашої родини, оскільки всі ви мені дорогі, але не відбирайте в мене мою роботу. Я цим займався, будучи нещасною людиною, і це втішало мене в моїм горі. Я зжився з вівцями, з природою і цією працею. А тепер, коли небо відкрилося для мене, дозвольте мені продовжувати стояти на порозі! Не соромтесь, що я простий пастух, а ви – заможні люди. Усе, що необхідно для життя, я заробляю чесною працею. У мене є житло, і я тепер не самотній, адже ви любите мене. Ми будемо ходити один до одного в гості, особливо, любий брате, коли ти повернешся з Америки. Але про одне я хочу вас попросити: якщо у вас з'явиться залишок, то віддайте Палка до школи! Його батько дуже занепокоєний тим, що він не в змозі виділити щось на освіту сина. Те, що дав йому Господь, звичайно, ніяка школа не дасть; але якщо люди з такою вірою будуть проповідувати з кафедри, тоді Світло Правди скоро засяє над нашим бідним народом!

– Дядьку Филина, спасибі вам. Я вже й сама про це думала, але не наважувалася заговорити з батьком Палка, – молода жінка потиснула мозолясту руку дядька Филини. – Повірте мені, для Палка я охоче зроблю все залежне від мене. Він приніс нам світло і спасіння. Нехай цю звістку про спасіння він понесе ще багатьом душам.

Тихо сходила на землю ніч. Зрідка можна було почути звуки флейти. Стево тримав нічну варту, награваючи при цьому знайому словацьку мелодію:

Якби я знав, куди тікає ніч,
Її назад я б повернув.

Але ніч пішла і не повернулася назад. З якої причини? Адже після ночі наступив новий ранок, сповнений благодаті для тих, хто прийняв Господа Ісуса і яким Він дав право бути дітьми Божими.

БЕЗ БОГА НА СВІТІ

Без Бога на світі

У ніч перед Різдвом селяни з Рашова, їдучи повз цвинтар, натрапили на труп замерзлої жінки. Сердешна мати задубілими руками притискала до мертвих грудей живого малесенького хлопчика, загорнутого в товсту ковдру. Дитя плакало. Просльозились і жінки. Люди підібрали тіло і привезли його в хату до старости.

У старостихи були гості – її сусідки. Вони одразу взялися за діло. Одна з жінок кинулася роздягати замерзлу, друга підтримувала голову, третя в цей час світила їм лампою. Останні заходилися біля маляти.

На третій день небіжчицю поховали. Велика юрба йшла за труною, ніби померла бозна-яка шляхетна пані.

А що ж сталося з малюком? Ні старості, ні судді не вдалося дізнатися, звідки небіжчиця родом. Серед селян чулися голоси:

– Наше село й так зубожіле. Важко буде нам утримувати хлопчину.

Однак побоювання скупердяїв були марні: старостиха залишила малюка в себе. Щоправда, вона не виховувала його як сина, але по-своєму піклувалася про сироту.

Його назвали Мартином, а в селі кликали просто Мартинком. Так воно й повелося: Мартинко та Мартинко. Хлопчик повзав по кімнатах без усякого нагляду, як маленьке цуценя. Як тільки він трохи підріс, став добрим помічником у хаті. Будь-яку роботу він виконував із задоволенням: носив дрова, доглядав свиней, годував гусей – усе робив. Не можна було сказати, що хлопчику жилося погано: він завжди був ситий і одягнений. Спочатку він спав у кутку за піччю, куди в першу ж ніч поклала його старостиха. Тут же в кімнаті перебула разом із ним тієї ночі його небіжчиця-мати. Коли Мартинкові виповнилося п'ять років, його перевели у хлів. Там він прожив майже сім років.

До школи його не посилали.

– Навіщо школа такому вбогому? Іще чого не вистачало! Він і вдома нам знадобиться, – казала старостиха своїм сусідкам.

Коли Мартинкові пішов дванадцятий рік, його відвели до пастора – готуватися до причастя. Однак пастор його не прийняв, тому що хлопчик не вмів читати і навіть не знав молитви Господньої.

Восени померла старостиха, і староста віддав хлопчика помічником до пастуха.

Старий пастух Андрій заслаб і не міг самотужки доглядати худобу, а пасовище, що належало селу Рашову, було дуже далеко, біля самого лісу. Андрію стало важко доглядати череду, а служив він у Рашові пастухом уже багато років, і селяни не хотіли на схилі віку залишати його без шматка хліба. От вони й узяли йому помічника. Шкодувати не довелося. Мартинко ніби вродився пастухом. Адже він виріс у хліві і знав, як доглядати худобу.

Рано вранці, почувши ріжок, корови, телята, навіть вівці, одразу підіймали голови і з бадьорим беканням та муканням збиралися до Мартинка з усіх боків. Бундаш, старий пес Андрія, лагідно махав пухнастим кудлатим хвостом, здіймаючи пил і, настовбурчивши вуха та блискаючи очима, нетерпляче очікував, поки не лунало, нарешті, ляскання довгого батога і череда не рушала в дорогу.

Бундаш із Мартинком так добре стерегли череду, що через рік, коли старий Андрій помер, Мартинка самого зробили пастухом.

За селом, біля цвинтаря, притулилася маленька хатинка. Бобиль, який жив тут, колись давно відказав її селянській громаді. Половина хатинки вже розвалилася. Уціліли тільки одна кімната та кухня, що притулилися до найближчого горба, немов шукаючи в нього підтримки.

Старий Андрій шістнадцять років прожив у цій хатині. Після його смерті тут оселився Мартинко. Маленькі віконця хатки були законопачені соломою і в такому вигляді залишалися цілий рік. Жоден промінь сонця не потрапляв сюди, проте взимку солома захищала від холодного вітру. Та Андрію і не потрібно було

світло! Узимку він ніколи не бував удома: цілий день він мандрував від сусіда до сусіда. А літом, повертаючись утомлений додому, він тут же лягав спати.

Важко передати відчай Мартинка, коли він уперше прийшов сюди. «Невже мені доведеться тут жити?» — подумав він.

Штукатурка відвалилася. Усюди виднілися кіпоть та павутиння. На землі валялася солома. Видно, вже кілька років ніхто в хатині не прибирав.

«У старостихи в хліві було краще жити», — думав хлопчина. У відчаї він узявся за голову і засумував. Потім сів на порозі хатини і гірко заплакав. Уперше бідолаха відчув свою самотність. Один, один на білому світі — точнісінько, як ця злиденна землянка! Раптом над його головою пролунало щебетання якоїсь маленької пташки. Мартин підняв голову і побачив гніздечко. Це ластівки прилетіли сюди з далеких країв і тепер прибирали свою хатку, щоб привести її до ладу на літо, а потів вони знову полетять у теплі краї за синє море до весни.

«Треба і мені привести до ладу свою оселю», — прошепотів хлопчик.

Сказано — зроблено. Перш за все він витяг із вікон солому, знайшов стару мітлу і обмів вікна. Шибки майже скрізь були вибиті. Потім Мартинко позмітав із стін павутиння. Піднялася така курява, що хлопчик мало не задихнувся. Кожного дня, повертаючись із поля, Мартинко намагався покращити своє житло, наводячи порядок.

Хлопчик не раз бачив, як старостиха замішувала глину і замазувала дірки в стіні. Тепер він став це робити у себе вдома. Дружина могильщика, що прохо-

дила мимо, доброзичливо розсміялася, побачивши Мартинка за роботою, зупинилася, похвалила його і пішла далі. Повернувшись наступного дня додому з поля, Мартинко так і остовпів від здивування. Стіни кімнати й кухні були не тільки поштукатурені, але й побілені, а долівка доведена до ладу і посипана свіжим піском.

Тим часом дружина могильщика розповіла приятелькам про зроблену добру справу, їїм так сподобався її вчинок, що жінки всі разом поштукатурили хатку Мартинка зовні. Чоловіки не захотіли відставати від них і взялися за дах. Було куплено нове скло і вставлені шибки. Могильщик, коли бував тверезий, охоче теслював. Він полагодив Мартинкові стіл і розвалене ліжко, зробив нову лаву. Староста приніс оберемок свіжої соломи.

– Ну, Мартинко, ти тепер можеш одружуватися! – сказали хором чоловіки.

Ось так, із загальною допомогою всіх, хлопчина влаштувався. У нього була тепер своя власна домівка. Як любив він поратися в ній, упорядковуючи все! Але більш за все подобалося Мартинкові залишатися в полі, в лісі, на волі. Як добре дихалося йому тоді! Він видирався на який-небудь сірий камінь і звідти

стежив за своїм стадом. Ні дати, ні взяти – цар на чолі свого війська!

Ліворуч здіймалися прямовисні гори, що поросли дрімучими ялиновими, буковими та дубовими лісами. Від легесенького подуву вітру в повітрі розходилися солодкі пахощі ялини. Восени дерева оголювалися і, оплакуючи втрату листяного вбрання, співали журливу пісню. Біля підніжжя гори розляглася рівнина, схожа на зелений килим, посипаний квітами. Маленький струмочок звивався по зеленому килиму, наче витканий срібний позумент. Праворуч пролягала просіка.

Які чудові були ранньою весною кущі, що росли тут, суцільно всіяні квітами, а літом і восени – червоними ягодами! Мартинко добре знав, які рослини отруйні. Цього навчив його старий Андрій.

А яка була краса, коли сонце вкривало позолотою всю цю картину! Мартинко тоді забував про все на світі. Коли худоба паслася спокійно, він плів з пруття всяку всячину: робив мітли, кошики для сиру. Із порожніми руками він не повертався додому. Жінки купували в нього товар, і хоча платили йому небагато, все ж таки Мартинкові вдалося дещо зібрати. «Хто знає, на що це мені знадобиться, – часто казав він собі, – адже я сам маю заробляти свій хліб».

Сидячи за своїм плетінням і дивлячись на красу світу, він запитував себе: «Чи завжди так було, а якщо ні, то хто створив усе це? Той самий Бог, Якого прикликає староста, коли божиться, або Той, про Якого кажуть жінки, коли хто-небудь помирає: «Господь милостивий, що взяв його до Себе»?

Де ж цей Бог? І де ті люди, яких Він бере до Себе? Чи взяв Він до Себе також і мою мати? Якщо правда, що Він створив усе, то Він має бути дуже добрим і розумним. Як дивно все влаштовано: є рослини, що їх споживають у їжу, іншими користуються як ліками. Те, що любить тінь, так і посаджено під кущами. Те, що любить сонце, росте на просторі. Як оживає ліс після кожного дощу! Але тривалі дощі недобрі, і Він посилає вітер і примушує сонце знову з'явитися на небі. Якщо правда, що Він усе це робить, який Він Великий і Мудрий Добродій!

Цікаво, а там, де живуть померлі, також добре, як і тут? Коли померла старостиха, їй у руку поклали монету, сказавши: «На проїзд». Що це за проїзд? Хіба між нашою землею і тією, де знаходяться померлі, є якенебудь море? І хто ж перевозить через нього? Після смерті у старости в хаті цілий тиждень не працювали, щоб душа померлої заспокоїлася. Потім заходилися пекти хліб. Коли домівка наповниться духом свіжоспеченого хліба, тільки тоді душа знайде собі спокій. Чому ж душі не знаходять там заспокоєння одразу? Хіба ж там, у Бога, не так добре, як тут? Ах, навіщо люди помирають?»

Такі думки займали хлопчика. Він попросив би кого-небудь пояснити йому все це, але нікого поруч не було.

Весною несподівано для всіх помер староста. Останнім часом він дуже пив і з ним стався удар. Не минало тепер дня, щоб Мартинко не згадував про нього. Він постійно думав: «Де тепер староста? Чи бачить він Бога? Як Бог виглядає?»

Одного разу, сидячи на скелі і плетучи маленький кошик, молодий пастушок, звівши очі до неба, вигукнув:

«Боже, я нічого не знаю про Тебе! Господи, Ти все можеш, зроби так, щоб я дізнався про Тебе і про ту країну, куди Ти посилаєш людей після смерті! Чи всі люди там разом – і добрі, і лихі?

Мартинко був переконаний, що Господь чув, як він кликав Його. Ця впевненість заспокоїла його, і він знову заходився плести свого кошика. Раптом він почув жалісне бекання. Мартинко одразу ж підхопився і побіг туди, де чулися ці звуки. Бундаш також побіг з ним. Випереджаючи один одного, вони добігли до урвища, і Мартинко побачив свою улюблену овечку, білу з чорною плямою, яка заплуталася в кущах терену. Бідна овечка впала туди з крутої скелі.

«Ах, бідолахо моя! Як тебе витягти нагору? Каміння таке мокре й слизьке», – бідкався про себе Мартинко.

Насилу вдалося йому спуститися вниз, а ще тяжче було підійматися разом з овечкою нагору. Зате яка була радість, що йому це вдалося! Він ніс овечку на плечах. Ніжно гладячи її і дорікаючи за необережність, він доніс її так до отари. Врятована овечка радісно застрибала і побігла разом з іншими.

Коли настав час обіду і хлопчина погнав худобу до водопою, він зустрівся з жінками, які йшли по гриби, і розповів їм усе, що сталося з ним.

— Мартинко, — сказала одна з них, — ти зробив те ж, що і пастир, про якого сказано, що в нього було 100 овець, і коли одна з них загубилася, пастух залишив 99 і пішов розшукувати одну, що загубилася.

— І він знайшов її?

— Так, він її знайшов, узяв на плечі й приніс додому. Радість його була такою великою, що він покликав усіх сусідів, аби пораділи разом із ним.

Мартинкові дуже сподобалася розповідь жінки.

— Ким же був той пастух, і де він мешкає?

— Це мені невідомо. Господь Ісус Христос розповів цю історію Своїм учням.

— А ким був Ісус Христос?

— Ах, Мартинко, який же ти дурний! — сміючись вигукнули інші жінки.

— Не смійтеся з нього, — заступилася за Мартинка та ж жінка. — У бідного хлопчика немає нікого, хто б пояснив йому це, а до школи він не ходить. Бачиш, Мартинко, Ісус Христос — це Син Божий. Ну, прощавай, нам треба йти!

Жінки пішли. Хлопчина забув, що молодиці глузували з нього. Він радів від думки, що дізнався хоч трохи про Бога. Узнав, що був добрий Учитель, Якого звали Ісус Христос. Мартинкові більше подобало-

ся ім’я «Ісус». І цей Ісус був Сином Божим. Цей Ісус, мабуть, теж був пастухом. Може, у Нього як раз і були ті 100 овець. Якщо у Бога є поля, то, напевно, є й ліс. Виходить, у Бога дуже добре!

Повертаючись додому, Мартинко щохвилини поглядав на небо і міркував про себе: «Може, і Ісус, Син Божий, жене худобу з поля додому. Господь Бог говорить про овець! Він пасе вівці. Чи бачить Він мене? Я хотів би померти, якби знав, що Він візьме мене до Себе в помічники. Принаймні, я сам би побачив, як там у Бога».

Наступного дня вранці Мартинко прокинувся з якоюсь незвичайною радістю на душі. З особливим старанням він умився, причесався й одягнувся. Коли дружина могильщика пригнала до нього корову, Мартинко несподівано звернувся до неї із запитанням:

– Тітонько, скажіть мені, будь ласка, чи бачить Бог усе, що ми робимо?

У дружини могильщика обличчя було похмуре. Вона тільки що посварилася з чоловіком, і він навіть побив її.

– Так, любий, Бог усе бачить, і якщо ти зробиш що-небудь лихе, Він покарає тебе, – відповіла жінка.

– Ні, я не буду робити нічого лихого, – запевнив її хлопчина і додав:

– Прощавайте.

– З Богом, – сказала жінка.

– Тітонько, – обернувшись, знову запитав Мартинко, – чи бачить нас також і Син Його?

– Який Син?

– Ісус.

– Господь Ісус Христос? Так, звичайно. Ну, а тепер – з Богом!

Мартинко вирушив у поле, але всю дорогу йому здавалося, що він іде не сам-один, що з ним Ісус, Син Божий. «Він там, високо, я тут, унизу», – міркував Мартинко.

Із цього дня хлопчина перестав лаяти худобу, як це траплялося раніше, бо якщо Ісус Христос його бачить, то Він і чує його.

Так промайнув цілий тиждень. Світло й радісно було у Мартинка на душі. У суботу, повертаючись додому із стадом, він почув вечірній дзвін. Цей святковий дзвін наповнював усю долину.

«Дзвін сповіщає людям, що завтра неділя, – думав про себе Мартинко. – Завтра люди підуть до церкви. Що ж вони там роблять?»

Ніколи ще Мартинко не був у церкві.

На похороні старостихи він сидів на подвір'ї, біля церковної огорожі, разом із жебраками. Щоправда, до нього долинав церковний спів і звуки органа. Доносилися до нього і слова проповіді пастора, але зрозуміти, що говорив пастор, хлопчик, стоячи на подвір'ї, не міг.

Узимку, коли старостиха була ще жива, він зібрався одного разу до церкви, але та сказала йому:

– Ну що ти там будеш робити? Ні читати, ні писати ти не вмієш, та й одягу порядного в тебе немає. Такі, як ти, тільки заважають іншим.

А влітку хлопчина не міг відлучитися від стада, за яким доглядав. Так і не пощастило йому побувати в церкві.

«Навіщо люди ходять до церкви? Розмовляють вони з Богом, чи їм там розповідають про Нього і про Ісуса?

Напевно, це так, а мені не дозволяють ходити туди».

Не захотів Мартинко цього дня вечеряти, і навіть Бундаш, ластячись до хлопчика, не міг заспокоїти його.

Туга охопила серце Мартинка, йому знову захотілося бігти в ліс, далеко-далеко, або піти до своєї померлої матері. От він і пішов на цвинтар відвідати її. Часто приносив він їй туди квіти. Подовгу сидів на могилі та думав: «Куди пішла мати? Чи добре їй там?»

Сьогодні хлопчик не приніс квітів, він полив гіркими сльозами ті квіти, що росли на могилі.

– Дорога, люба матінко, невже там, у Бога, тебе теж не пускають до церкви тільки тому, що ти така безпритульна, як і я тут? Бідна моя матінко!

Недалеко від хлопчика могильщик копав могилу. Він почув плач хлопчика і, впізнавши Мартинка, підійшов до нього.

– Ти плачеш, Мартинко? Що з тобою? – запитав він співчутливо.

Хлопчик розповів йому про своє горе, але могильщик не зрозумів його. Хоча могильщик щонеділі ходив до церкви і багато чув про Бога і Сина Божого, але сам про Бога ніколи не думав.

– Не плач, – сказав він хлопчику. – Дійсно, дивно, як тебе залишили таким неуком. Але те, що ти говориш, неправда. Ти пастух усього нашого села, а не безпритульний. Ти маєш право разом з іншими підлітками стояти на хорах у церкві, і ніхто тебе звідти не прожене.

– У мене ж немає гарного одягу!

– Звичайно, влітку тобі немає коли ходити до церкви, бо ти ж не можеш залишити худобу, а восени – інша справа. Громада справить тобі новий одяг, і ти зможеш хоч кожної неділі ходити до церкви.

– Що ж я маю там робити? Дядечку, прошу вас, скажіть, що ви робите в церкві?

– Ми співаємо там, мій любий! Ти співати не можеш, тому що не вмієш читати по книзі, але ти можеш слухати, що пастор говорить з вівтаря. Можеш молитися разом з ним, повторюючи за ним слова, і можеш слухати його проповіді.

– Що таке проповідь?

– Ну, та ти зовсім дурний! Бачиш, пастор навчає нас, що ми маємо робити.

– А я думав, що він розповідає вам про Бога.

– Про це я й кажу. Він розповідає нам про Бога, про Ісуса Христа згідно з часом. На Різдво говорить про народження Господа Ісуса. На страсному тижні розповідає, як багато прийняв Він страждань від людей, як Його зв'язали євреї, прирекли на смерть, прибили цвяхами до хреста, на якому Він і помер. На Великдень ми слухаємо про те, як Він воскрес на третій день після Своєї смерті... Але стривай-но, хлопче, через тебе я забув про свою могилу!

– Дядечку, я вам допоможу, тільки заради Бога, розкажіть мені ще, як євреї розіп'яли Христа?

– Лягай на землю, витягни руки в різні боки, я тобі покажу, як вони це зробили! Ну от, дивися: сюди, в ноги і в руки, Йому вбили цвяхи, і так Він висів на хресті, поки не помер.

Мартинко схопився.

– Але ж Йому було боляче! Навіщо вони Його так катували, що Він зробив їм? Хіба Він був злочинцем і заподіяв їм багато лиха?

– Він нікому ніколи не спричиняв лиха. Жодного поганого слова ніхто не чув від Нього. Він творив тільки добро. Люди здалеку приходили до Нього. Вони приводили з собою хворих, і Він зціляв їх. А ще Він учив людей, як вони мають жити і служити Богові. Вони вбили Його тому, що не хотіли чути правду.

– Ах, як це було жорстоко з їхнього боку!

– Так, звичайно, жорстоко. Він був пастухом людей. Як ти ведеш своє стадо, так і Він спрямовував людей до життя за Словом Божим... І люди Його вбили.

Могильщик замовк, він не міг більше розповідати про Христа. Страшенна туга охопила його серце. Наче йому нагадали про доброго друга, який зробив йому велике благодіяння і про якого він зовсім забув. Він прочитав колись усю Біблію, яку залишив йому батько. У школі він вивчав біблійну історію. Крім того, він відвідував церкву і знав усе, що потрібно знати християнину про Христа, але ніколи не думав про Нього. Небесна батьківщина була ним зовсім забута, і тепер Мартинко нагадав йому про це.

Коли могила була викопана, кожний пішов своєю дорогою. Цієї ночі Мартинко не спав: не міг зімкнути очей. Він все думав про Христа, про Його доброту:

«Він – Син Божий, отже, Він був посланий Богом. Він учив

тих, котрі нічого не знали про Бога. Він був славнозвісним лікарем і навчив людей користуватися цілющою силою трав. Він знає все, що робить Його Батько, і через Нього люди отримують зцілення. Але як жахливо, що люди вбили Його!»

Мартинка стало хилити до сну.

У цей час пролунав дзвін, треба було підійматися і йти із стадом у поле. «Інші підуть до церкви слухати про Бога, про Христа, а я маю йти до лісу і нічого не почую. Навіщо ж я живу? Один! Без Бога!»

Селянки помітили заплакане й сумне обличчя Мартинка. Вони почали розпитувати його, що сталося, але хлопчик промовчав.

Цього дня Мартинко не погнав своє стадо до лісу. Він залишив його пастися біля струмка, там, де проходила дорога на Брецов. Не зміг він і хліб свій доїсти, і шматок, що залишився, він розділив між Бундашем та улюбленою овечкою Берушкою. Цієї хвилини хлопчик побачив, що хтось наближається до нього. Подорожній був молодим чоловіком, одягненим у міське вбрання. У руках він тримав парасольку, а через плече в нього була перекинута подорожня сумка.

– Доброго дня, хлопче! Чи доберуся я цією дорогою до Рашова? – крикнув здалеку подорожній.

Мартинко зняв капелюха і сказав:

– Так, тут можна пройти, тільки йдіть уздовж струмка, бо трохи далі дорога розгалужується.

Подорожній усміхнувся. Йому сподобався пастушок із вродливим засмаглим обличчям і великими темними очима.

– Хіба тобі не сумно сидіти тут одному? – привітно запитав він.

– Мені сумно тільки по неділях, бо всі йдуть до церкви, а я маю пасти стадо.

– Не журися: багато людей зовсім вільні, а все ж таки до церкви не ходять.

– А ви куди йдете?

– Зараз до Рашова, а потім піду мандрувати по білому світу.

– А навіщо вам мандрувати?

– Бачиш, я хочу взнати як слід людей, вивчити їхнє життя, щоб потім краще наставляти їх. Я буду пастором. Хочу вчити людей закону Божому.

– Виходить, ви будете проповідувати іншим? – радісно вигукнув Мартинко. – Напевно, вам багато розповідають про Бога, про Христа? Ви, мабуть, уже все про Нього знаєте? Я ніколи не чув проповіді. Будь ласка, скажіть мені зараз проповідь! Буду вам за це дуже вдячний!

– Ну що ж, добре! Тільки скажи мені спочатку, що ти вже знаєш про Христа?

Хлопчик розповів йому все, що чув від жінки та могильщика.

Подорожній із подивом вигукнув:

– Адже ти без Бога, без Христа! Як же я буду говорити тобі проповідь, роз'яснювати вчення Христа, коли ти нічого не знаєш?

Тим часом пістрява корова зчепилася рогами з іншою, і Мартинко побіг розбороняти їх. Коли він повернувся, то застав подорожнього за читанням книги. Хлопчик сів біля його ніг і з нетерпінням став чекати початку проповіді.

– Дивися, – сказав подорожній. – Ця книга називається Євангеліє Господа нашого Ісуса Христа. У цій

книзі написано все, що робив Ісус Христос, чого Він навчав.

– А чи говориться тут про те, як страждав Ісус Христос?

– Так, у кінці книги про це розповідається.

– Прочитайте мені!

Подорожній сам захопився цією думкою. У цій тиші святкового ранку прочитане здавалося чимось новим самому подорожньому. Він читав, як молився Ісус Христос у Гефсиманському саду, як прийшли по Нього, як Юда зрадив Його, як повели Його, як усі Його покинули, як лихі, лукаві первосвященики вимагали Його смерті і як Його били і знущалися з Нього. Потім Його повели до Пилата, від Пилата до Ірода. Пилат засудив Його на смерть, хоча знав, що Він ні в чому не винний. Воїни ж, глузуючи з Нього, надягли на Нього багряницю і поклали терновий вінець на голову Його. Кров текла по Його обличчю, від страшенних страждань Він змінився так, що Його важко було впізнати. Після цих катувань Його повели на Голгофу. Від слабкості Він уже не міг Сам нести Свого хреста. Тоді вони поклали хреста на якогось Симона Кірінеянина. Усе це закінчилося тим, що Його прибили цвяхами до хреста. Страждання Його продовжувалися. Сонце пекло Його рани, з яких точилася кров. Його мучила страшенна спрага, а Йому давали пити оцет. Так висів Він протягом трьох годин і молився за своїх катів. Біля хреста, майже непритомна, стояла Його Мати. Він знаходив і для неї слова втіхи. Розбійника, що покаявся, Він прийняв до Царства Небесного. Нарешті,

коли страждання досягли найбільшого напруження, а юрба, що стояла навколо, не переставала знущатися з Нього, Він вигукнув: «Боже Мій, Боже Мій! Для чого Ти Мене покинув?» і, схиливши голову, віддав духа.

Подорожній читав, як Йосип із Ариматеї і Никодим поховали тіло Ісуса і привалили до гроба великого каменя. Юдеї боялися, щоб учні не взяли тіло Ісуса, і поставили біля гроба варту.

Далі читати подорожній не міг, бо Мартинко припав обличчям до землі й гірко заридав. Хлопчик відчував усім своїм серцем, що Син Божий постраждав і заради його спасіння. Дивлячись на хлопчика, і подорожньому захотілося плакати.

Він багато разів читав про страждання Спасителя, але йому й на думку не спадало покаятися в своїх власних гріхах. Адже і він винен у стражданнях Христа. Через деякий час він став читати далі, щоб заспокоїти хлопчика...

На прощання майбутній священик сказав Мартинкові:

– Якби ти вмів читати, я подарував би тобі Євангеліє.

Слова ці вразили Мартинка. Він давно вже хотів вчитися, і тепер він одразу ж став на коліна, простягнув руки до неба і став просити:

– Господи, Ти знаєш, що я неписьменний! Читати мене не навчили, а до школи не візьмуть: я для цього надто великий. Прошу Тебе, Господи, пошли мені добру людину, яка б навчила мене читати. Мені так хочеться все знати про Тебе!

Мартинко твердо вірив, що Господь почув його прохання і негайно виконає його. Коли його прохання буде здійснене, цього хлопчик не знав. Він просто вірив, і в нього на душі ставало радісно від цієї віри. «І я колись буду читати Євангеліє Господа Ісуса Христа. Колись буду!»

У четвер увечері Мартинко, повернувшись додому, поніс сторожисі кошика для курчат. Він застав у неї інших жінок, які розповідали про смерть вдови Брецової.

Всі дуже жаліли її сина Яшка і вирішили, що хтонебудь має взяти його до себе пасти гусей. Інакше йому доведеться просити милостиню.

Мартинкові стало шкода хлопчика. Адже на нього чекала така ж доля, що й у Мартинка: жебрачити чи пасти гусей і, таким чином, забути цілком усе те, чого він навчився у школі! «Він буде таким самим неуком, як і я», – із сумом подумав Мартинко.

Думки про Яшка не давали йому спокою. І ось одного разу він одягнув все чисте і пішов до старости. Дружина старости стояла на подвір'ї. Побачивши Мартинка, вона гукнула йому:

– Що це ти так причепурився, Мартинку? Чи не прийшов ти повідомити нас про свої заручини?

– Ні, тітонько, я у справі до старости. Чи він удома?

– Яка ж у тебе до нього справа? Юрію, – покликала вона чоловіка, який сидів на кухні, – йди-но сюди! Мартинко прийшов.

Староста запросив Мартинка до хати.

– Здрастуй, Мартинко, сідай. Ну, що ти мені доброго скажеш?

– Я прийшов попитати, що ви маєте робити з Яшком?

– Ось про що він турбується! – здивувався староста. – Ми віддамо його тобі на піклування, – сміючись відповів він хлопчику. – Цим ти віддячиш громаді, яка тебе утримує.

Мартинко почервонів по самі вуха.

– Ви здогадалися, дядечку, для цього я й прийшов. Я хочу просити вас віддати мені Яшка. Благаю вас, не посилайте його жебракувати чи пасти гусей, доручіть його мені!

Старостиха, почувши про що йде мова, розлютувалася.

– Дурне хлопчисько! Він хоче, щоб ми утримували двох пастухів! Ти ба, який, захотів помічника!

– Ні, я прошу зовсім про інше, – виправдовувався Мартинко. – Я назбирав трохи грошей, роблячи кошики та мітли, і сподіваюся ще заробити. А потім, я вірю, що Бог пошле нам їжу і не залишить самих.

Марно намагалися староста з дружиною переконати Мартинка. Вони говорили йому про майбутні злидні, пророкували навіть голодну смерть, але нічого не поділо. Мартинко стояв на своєму і просив їх. Старосту

розгнівала його впертість, і він прогнав хлопчика, порадивши йому перш за все добре виспатися.

Звістка про те, що Мартинко хоче взяти до себе Яшка, швидко облетіла все село. Жінки обурювалися, лаяли хлопчика і змовилися давати йому менше хліба, щоб вибити дурощі з голови. Дуже вже він став зарозумілим!

Та хіба це могло допомогти? Мартинко і надалі кожного дня ходив до старости і просив його про одне й те ж. І він домігся свого. Йому віддали Яшка.

Яким щасливим відчував себе в цей день Мартинко! Ніколи він іще не був таким щасливим. Мартинко попросив у дружини могильщика візок і подався за Яшком. Усе, що залишила покійна мати в спадок синові: скриню, повну білизни, велику ковдру, лаву, стіл і солом'яний стілець – усе це громада продала, і виручені гроші жінки витратили на похорон. Щоправда, від похорону залишилося десять гульденів, але їх вирішено було зберегти: підросте хлопчик – згодяться на навчання.

Жінки зібралися біля хатки, де тимчасово надали притулок Яшкові. Деякі з них розсміялися, побачивши Мартинка з його візком. Інші говорили:

– От бідолаха! І доля у них однакова! Що ж, будьте товаришами по нещастю!

Жінки підійшли до Мартинка і поклали йому до візка маленьку скриньку з білизною і одягом для хлопчика. Нашвидку зв'язали у вузол маленьку ковдру і дві подушки й увіпхнули їх туди ж. Потім з'явилися ще різні речі, а вслід за тим дещо з харчів: морква, цибуля і картопля – все, що залишилося після смерті Ганни.

Хлопчики впряглися у візок і повезли його по селу.

– Дивися ж, Яшко, добре слухайся свого нового татуся! – сміючись гукали їм услід молодиці.

Дорогою хлопчики не промовили жодного слова. Тільки біля самої хати подивилися один на одного. Яшко розридався, і Мартинко також почав плакати разом із ним.

– Не плач, Яшко, – заспокоював він його крізь сльози. – Не бійся нічого, нам буде добре. Будемо тільки любити один одного.

Яшко перестав плакати. Хлопчики розвантажили візок і понесли речі до своєї хати. Візок же відвезли назад дружині могильщика. Могильщик по секрету від дружини одрізав хлопчикам великий шмат хліба. Дружина ж його потайки від нього дала Яшкові пакунок з різними харчами. Повернувшись додому, хлопчики добре повечеряли.

Вечоріло. Мартинко почав стелити постіль. Яшко відчинив скриньку. Селянки поклали туди простирадло та обрус, що залишився в спадщину від матері. Хлопчики постелили простирадло на ліжко, а стіл вкрили обрусом.

– Сюди будемо класти книжки, – сказав Яшко, показуючи на стіл.

– Ні, книги мають стояти ось там, у кутку. Тільки в мене немає книг, та й навіщо вони мені, якщо я не вмію читати, – сумно зауважив Мартинко. – Тому-то я і взяв тебе, – продовжував він, – щоб ти не йшов у найми. Я знаю, що ти тоді забув би все, чого навчився в школі. Мені, Яшко, хочеться, щоб ти вчився далі. Тоді ти сам зможеш читати про Бога, про те, як Син Божий помер за нас і як Він знову прийде до нас на землю.

– Я вже вмію читати, – похвалився Яшко. Дуже дивним здавалося йому, що такий великий хлопець як Мартинко ще не вміє читати. – Коли моя мати хворіла, я для неї саме читав, як Христос устав із гроба. У нас було чимало книг.

Говорячи це, Яшко почав ритися в своїй скриньці, витягнув звідти в'язку книг, розв'язав їх і почав розкладати на столі. Тут була абетка, книга для читання, зовсім нова Священна історія – останній подарунок покійної матері. Потім хлопчик витягнув товсту книгу псалмів, молитовник і стару, залишену в спадщину від діда, книгу з проповідями. Останньою хлопчик вийняв ретельно загорнуту книгу і пояснив здивованому Мартинкові:

– Це Святе Письмо, Біблія.

– У ній написано про Бога?

– Із самого початку все тільки про Бога і говориться. У ній розповідається, як Бог за шість днів створив світ, але в моїй Святій історії про це також написано, тільки там іще й малюнки є.

Хлопчики почали розглядати малюнки. Яшко пояснював кожний. Мартинкові подобалися розповіді Яшка. Він був готовий слухати їх до ранку.

– І все це вам розповідали в школі? – здивовано запитав він.

– Багато чого навчали нас в школі. Багато розповідала мені матінка, а тепер я вже сам усе читаю.

Яшко почав читати, і хоча йому минуло тільки вісім років, читав він досить жваво.

Мартинкові стало сумно. Тільки тепер він зрозумів, як несправедливо вчинили з ним його опікуни, не посилаючи його до школи.

«Якщо б я вчився, – міркував він, – я б теж умів читати, як Яшко. Я б читав сам із цієї великої святої книги. Як добре, що ця книга у мене в хаті і навіть є людина, яка може читати її мені!»

За старою звичкою Мартинко сидів удома в капелюсі, але як тільки Яшко прочитав назву «Святе Письмо», Мартинко одразу ж зняв капелюха з голови. І з цієї пори ніколи не надягав його в тій кімнаті, де лежала свята книга. Він робив це тому, що старостиха в дитинстві вчила його знімати шапку перед іншими із ввічливості, а до Біблії, яка має божественне походження і в якій розповідається про Бога, треба було, на його думку, тим більше виявляти пошану.

Хлопчики жили дружно. Весело балакаючи і заглядаючи в очі один одному поверталися вони додому з поля. І жінки, дивлячись на них, від душі раділи. Шкода стало їм хлопчаків.

– Давайте, – запропонували деякі з них, – будемо посилати хлоп’ятам більше хліба, овочів і супу.

– Адже від цього ми не збідніємо, – додала старостиха, – проте хлопчики не будуть голодувати.

Сказано – зроблено.

«Бідолахи» – так називали хлопчиків майже всі в селі. Але ніхто не підозрював, що в усьому селі не було нікого щасливішого за них.

Із радістю Мартинко кожного ранку будив свого товариша. Потім вони обидва йшли до найближчого струмка умиватися. Потім причісувалися, одягалися і молилися. Яшко голосно читав «Отче наш», а Мартинко пошепки повторював за ним слова молитви. Після цього вони складали у клуночок абетку, Святу історію, складаний ножик та нитки для лози. Мартинко брав ріжок, Яшко спускав з ланцюга Бундаша, і вони на чолі стада весело прямували до лісу.

Пригнавши стадо на поле, Мартинко, Яшко і Бундаш сідали снідати. Після сніданку Яшко читав біблійні оповідання, а після читання давав Мартинкові завдання вивчити нові букви абетки. Сам же в цей час вирушав пасти стадо або різати пруття для кошиків і мітел. Яшко дивувався, як добре працює Мартинко: до його повернення він не тільки виконував завдання, але й складав букви в склади. Іноді Мартинко говорив:

– Я завжди думав, що важко навчитися читати, а тепер бачу, що це просто забава. Як добре, що люди вигадали абетку! Вони намалювали до кожної букви малюнок, і треба бути вже зовсім дурним, щоб не запам’ятати їх. Тепер же мені досить кілька разів подивитися на малюнок, і я вже знаю букву! Та за цією абеткою можна навчитися й писати! От би мені зараз спробувати...

У Яшка знайшлася стара розбита грифельна дошка та шматочок грифеля. Недовго думаючи, він заходився вчити Мартинка писати.

Сидячи за абеткою або грифельною дошкою, Мартинко часто думав про те, як добре буде взимку, коли він іще краще навчиться і вже сам зможе читати Святе Письмо. У ці хвилини роздумів Мартинко зводив очі до неба і вигукував:

– Господи Ісусе, я просив Тебе послати мені добру людину, яка б навчила мене читати, і Ти почув мене. Дякую Тобі, Господи!

Одного разу Яшко, який різав пруття, прийшов дуже стомлений. Хлопчик знайшов ягідне місце і збирав ягоди. Прийшовши до Мартинка, він став просити в нього дозволу взяти з собою на другий день кошика, щоб назбирати ягід та віднести лісникові. Мартинко дозволив йому. У лісника добре знали матір Яшка, тому, коли Яшко прийшов туди наступного дня, лісник з дружиною почали докладно розпитувати його, де і як хлопчик тепер живе. За ягоди йому заплатили, а на додачу наповнили порожнього кошика усяким різним. Крім того, лісничиха доручила Яшкові приносити м’ясо з базару по середах та суботах. Кожного разу йому обіцяли платити по п’ятаку.

Із цих пір не минало дня, щоб Яшко не приносив то одне, то інше із села в хату лісника. Мартинко посилав його й на пошту подивитися, чи немає там листів лісникові.

Він колись чув, як жінки скаржилися одна одній, що листи довго не доходять до них. Одна чекає листа від чоловіка, друга – від сина, а листи, виявляється, лежать тижнями або на пошті, або у листоноші. Ось

чому хлопчик і вирішив посилати Яшка довідуватися про листи лісника. Лісник похвалив хлопчика за таку винахідливість. Як тільки жінки дізналися про це, вони попросили Яшка пильнувати й за їхніми листами. Не доводилося тепер Мартинкові віддавати Яшкові свій хліб. Яшко й сам став так добре заробляти, що навіть спромігся відкласти дещо на зиму. Одна господиня розраховувалася за роботу яйцями, друга – картоплею та морквою, третя – ріпою, але найкраще було те, що хлопчикам дозволяли збирати в горах яблука та груші, де цього року був багатий урожай. Їм дозволялося набирати стільки, скільки вони в змозі були взяти з собою. Зібране хлопчики дбайливо зберігали до зими.

По неділях Мартинко не брав Яшка з собою до лісу. Він говорив йому:

– Йди до церкви. Йди і добре запам'ятай усе, що буде говорити пастор, щоб розповісти мені!

Однієї неділі Мартинко повернувся додому пізніше, ніж звичайно. Уже темніло. На небі з'явився блідий ріжок місяця. Тільки Мартинко вивів худобу з лісової хащі, як йому раптом здалося, що він бачить людину, яка лежить на землі з розкинутими руками і стогне. Страшно зробилося хлопчику, та коли він підійшов

ближче, то побачив на землі зламане дерево: місяць снопом блідого світла бив якраз по ньому, надаючи йому химерної форми, а ліс розносив у повітрі жалісний стогін. Мартинко зупинився біля дерева і подумав: «Так лежав Син Божий в Гефсиманському саду, знемагаючи від смертної туги. Він стогнав і плакав, а потім Він віддав Себе на страту, щоб спокутувати мене Своєю смертю».

Серце хлопчика стислося журбою. До самої хати він плакав і молився: «Чи скоро, Господи, Ти візьмеш мене до Себе? Я так хочу побачити Тебе, Господи Ісусе! Я впав би перед Тобою навколішки і за все дякував би Тобі».

Прийшла зима. Жінки загнали худобу в хліви. Для молодого пастуха вони пошили новий одяг і так причепурили його, що, сміючись, говорили:

– Та тобі, Мартинко, тепер саме час одружуватися!

Але хлопчик вирішив по-своєму, він пішов з Яшком до школи і там разом із самими маленькими хлопчиками почав учитися грамоти. У селі дуже дивувалися з нього. Скрізь балакали про Мартинка, і кожен по-своєму висміював його.

Не одразу, щоправда, Мартинко потрапив до школи. Учитель довго не хотів приймати його. Він боявся глузування з боку дітей. Але проекзаменувавши Мартинка і побачивши, що він досить спритно читає і навіть трохи пише, вчитель дозволив йому ходити до школи. Уже скоро він не міг нахвалитися Мартинком. Ще ніколи в нього не було такого здібного учня. Через деякий час він пересадив Мартинка ближче до себе, а наприкінці зими Мартинко вже сидів з учнями, які вчили напам'ять псалми і біблійні історії.

– Я був би дуже радий, якби ви всі вчилися, як Мартинко! – часто говорив учитель своїм учням.

Цього року Мартинко вже з меншим нетерпінням чекав весни, почасти через школу, а також і тому, що весною йому вже не доведеться ходити до церкви. Восени, коли він уперше прийшов до церкви, у нього розбіглися очі. Це було велике свято. Усі свічки були запалені, грав орган і лунав спів. Пастор виголошував проповідь. І Мартинкові здавалося, що він не на землі, а на небі. Він думав і говорив собі: «Так, це храм Божий, це дім Божий!»

Із тих пір він не пропускав жодної неділі. На хори до хлопчиків він не пішов. Його засмучувало, як вони поводили себе під час служби, базікаючи один з одним. Мартинко волів сидіти на самій останній лаві біля дверей. Тут його ніхто не турбував. Звідси він міг слухати, що говорив пастор, і молитися Господу. Ніхто не заважав йому підспівувати знайомі псалми. Незабаром він уже навчився співати за молитовником, до того ж, як тільки Мартинко починав співати, всі селянки поверталися в його бік: такий чистий і натхненний був у нього голос. Відчувалося, що його молитва підносилася просто до Бога і йшла від усього серця.

Прийшла весна.

Селяни раділи їй. Не треба було більше годувати худобу, вона сама знайде собі їжу в полі, до того ж і сіно кінчалося. Мартинко радів, що він знову побачить свої улюблені луки та ліси. Одне тільки хвилювало його: що буде з Яшком? Мартинкові не хотілося до іспиту брати його зі школи, але хто ж буде годувати хлопчика? Самому Мартинкові доведеться весь день бути в полі.

Одного разу після обіду, коли Мартинко стояв перед своєю хаткою і міркував: «Дивовижно Господь прибрав весь лід і сніг! Нещодавно тут ще лежали замети, а тепер уже з'явилася зелена травичка; яких-небудь два тижні тому хлопчики бігали на ковзанах, а тепер грають у м'яч та квача». Раптом до нього підійшла старостиха.

– Молодець, Мартинко! – звернулася вона до хлопчика. – Яшкові добре жилося у тебе взимку. Його мати помолиться за тебе Господу Богу на тому світі. Особливо вона, напевно, радіє, що син її ходить до школи. От ми і вирішили залишити його в школі до іспиту. Ми беремося прогодувати його. Тиждень він буде харчуватися в мене, потім у мірошнички, потім у лісника.

Почувши це, Мартинко не знав, як і дякувати старостисі. Наче важкий камінь, звалилася з його плечей турбота про Яшка. Важко було знайти в цей день когонебудь щасливішого від нього.

У понеділок уранці Яшко допоміг Мартинкові вигнати худобу і провів його майже до самого лісу. Потім кинувся бігти до школи. Мартинко довго дивився йому вслід. Опівдні Яшко прибіг на обід. Мірошничка дала йому поїсти. Яшко зголоднів і їв із великим задоволенням.

Селянки дотримали слова. Вони годували хлопчика до самих іспитів.

– Що, Мартинко, сумно тобі в полі одному, без Яшка? – питали його жінки.

Та Мартинкові ніколи було нудьгувати. Йому треба було турбуватися про стадо, а як видавалася вільна хвилина, він діставав своє Євангеліє і заглиблювався в читання. Йому рідко випадало прочитати більше двох віршів. Читання не давалося йому так легко,

як Яшкові, але він багато міркував над прочитаним і кожного дня довідувався про щось нове. Одного разу він прочитав, що Христос народився в хліві, тому що для Нього не знайшлося іншого приміщення. Ці слова глибоко вразили Мартинка. Він згадав той час, коли жив у старостихи і також ночував разом з коровами в хліві, і так боляче стало йому за Сина Божого, Який замість колиски лежав в яслах.

Іншим разом Мартинко прочитав, як Христос, досягши дванадцятирічного віку, вирушив з Назарета до Єрусалимського храму, бо в Назареті не було церкви. Там Він загубився серед юрби, і цілих три дні мати марно шукала Його. Як він зрадів, коли прочитав, що Матір Божа, нарешті, розшукала Його в храмі. «Треба було одразу йти туди, адже вони мали знати, що Він може бути тільки в храмі», – думав Мартинко.

Хлопчик не раз згадував про цю подорож Христа до Єрусалима. Він, мабуть, проходив повз поля і, звичайно, збирав дорогою польові квіти, а в лісі відпочивав у затінку дерев!

Мартинко так жваво уявляв собі Христа, ніби бачив, як Він крокує дорогою до Рашова.

Не минало й хвилини, щоб Мартинко не був чимось зайнятий. Іноді він починав співати, і луна вторувала його чистому, дзвінкому голосу.

Гучно лунав його спів:

«Почуй мене, Господи, Боже мій,
Та знайду я в Тобі жаданий спокій!»

Луна підхоплювала ці слова, несла їх далі крізь лани та гори, ніби для того, щоб Христос краще почув їх. Раз, закінчивши свій спів, Мартинко голосно вигукнув:

– Господи Ісусе Христе, я тепер знаю, де Ти, але мені б іще хотілося подивитися на Тебе! Я знаю, що буде Твоє друге пришестя, але коли це буде – ввечері чи рано-вранці?

– Вранці, – прокотилася луна лісом.

– Вранці, – відізвалася ще раз.

Мартинко посміхнувся і знову запитав:

– Господи, Ти прийдеш обов’язково?

– Обов’язково, – почувся відголос.

Цього року Мартинко не плів більше кошики у неділю. Він міркував так: «Худобу я повинен пасти. Це потрібно і для селян, і для самого стада; кошики ж я плету з власної доброї волі, а Господь не дозволяє в неділю працювати для себе. Що ж, якщо я не можу ходити до церкви, Його святого дня я можу додержуватися тут, в лісі». І Мартинко почав надягати по неділях свій кращий одяг. Дружина могильщика, побачивши його, докоряла йому за це.

— Тітонько, адже сьогодні в лісі також свято! — відповів їй Мартинко.

— Так-то воно так, але тебе там ніхто не бачить.

— Господь мене бачить, тітонько. Господь наказував додержуватися Його святого дня. Не можу ж я стати перед Ним у брудному лахмітті.

Жінка в душі погодилася з хлопчиком.

Не раз потім на свято спадали їй на думку його слова, і вона відкладала убік брудний фартух і надягала чистий.

У селі померла мірошничка. Перед смертю вона відказала Мартинкові вовняну хустку. Хустка була не нова, але хлопчику подобався її малюнок: троянди та інші квіти, розкидані на світлому полі. Мартинко брав її з собою до лісу і вкривав нею камінь, на який клав своє Євангеліє. Виходило зовсім як вівтар. У цього вівтаря він читав, молився та співав святі пісні. Так він робив кожний недільний ранок. Опівдні до нього приходив Яшко.

Яшко склав іспит, і хлопчики зажили, як і досі. Вони разом різали лозу на мітли, потім Мартинко плів кошики, а Яшко збирав ягоди чи гриби і носив їх продавати. Крім того, Яшка на два тижні найняв якийсь землемір носити за ним прилади під час роботи.

Яшко заробив два новеньких гульдени. Хлопчики приховали їх разом з іншими заощадженнями. На ці гроші вони потім купили для Яшка новий одяг і віддали лагодити його старі чоботи.

Їх радості не було меж. Дивлячись на них, тішилися й інші. Бундаш терся біля Яшка, обнюхуючи його, наче не впізнавав хлопчика в новому вбранні, в якому Яшко виглядав просто-таки красенем.

Але якщо, відмовляючи собі в усьому, хлопці змогли

зодягнутися, то зробити щось із хатою вони аж ніяк не могли. Вона ж дряхліла з кожним днем. Одного разу хлопчики були в лісі, коли від хати відвалився великий шмат штукатурки. Повернувшись, вони насилу змогли увійти в хату. Селяни порадили їм не ночувати вдома до ремонту, щоб їх не завалило, і вони влаштувалися на нічліг у хліві разом із Бундашем.

Літо видалося дощове і завдавало Мартинкові багато клопоту. Йому треба було стежити за тим, щоб худоба не об'їлася мокрою травою і разом із тим не залишилася голодною. Крім того, в стаді цього року було багато овець, які весь час розбігалися в різні боки. Добре, що Яшко вмів гарно рахувати, бо вони, напевно, не раз залишали б овець у лісі.

Одного разу ввечері селяни послали Яшка кудись із дорученням, а Мартинкові довелося самому збирати худобу. Три рази підряд перераховував він своїх овець. І чому саме в цей день йому так важко було пасти їх? Він дуже втомився, бігаючи за ними, і не прочитав навіть двох віршів з Євангелія. Тут він згадав, що минулого разу читав: «Син Божий прийшов, щоб знайти і спасти загибле» (Мт. 18:11).

«Кого спасти – людей? – запитував себе Мартинко. – Якби хто-небудь міг мені це пояснити!» Усю дорогу він розмірковував над цими словами. Ось і село. Жінки вийшли до нього назустріч, кожна за своєю коровою чи за своїми вівцями. У стаді не виявилося однієї вівці мірошнички.

– Роззява такий! – накинулася на нього розлючена жінка і заходилася лаяти хлопчика. – Ось як ти віддячив мені за те, що я годувала твого хлопця! Один Бог знає, що вони там роблять, а я маю терпіти все це!

І знову полилася лайка. Мартинко був приголомшений. Йому важко було бачити гнів мірошнички, гнітила і втрата вівці. Як вона там одна, бідолашна?

Раптом він зірвався з місця і побіг до лісу. Повний місяць сяяв на небі і привітно дивився на хлопчика, неначе хотів сказати: «Не турбуйся, Мартинко, я допоможу тобі!»

Від сильного хвилювання Мартинко не відчував утоми. Одним махом добіг він до того місця, де вдень пас худобу. Зовсім мокрий, Мартинко впав на землю, щоб трохи віддихатися, потім звівся на ноги і заходився шукати та гукати свою овечку.

– Біляночко, Біляночко, сюди, сюди!

Довго гукав він її, але відповіді все не було. Раптом іздалеку до нього долинуло жалісне бекання.

– Біляночко, Біляночко! – радісно вигукнув Мартинко і щодуху кинувся бігти крізь чагарник у самісіньку лісову хащу, перестрибуючи через каміння, пні, плутаючись у хмизі і спотикаючись об коріння дерев. Не раз він падав, чіпляючись одягом за суччя, обдираючи ноги, але все ж таки продовжував пошуки. Нарешті Мартинко добіг до того місця, звідки лунало жалісне бекання. Але де знайти її в такій хащі і темряві? Тут місяць освітив глибоку яму, на дні якої Мартинко помітив щось біле. І він почув знайоме бекання. Це була його овечка, що

заплуталася вовною в чагарнику. Не тільки вибратися з ями, але навіть звестися на ноги вона не могла.

Тут Мартинкові пригадалися слова з Євангелія: «Син Людський прийшов, щоб знайти і спасти загибле». Тепер він зрозумів цей вислів. Овечка без його допомоги мала загинути – так само, як гинуть грішні, темні люди. Як чагарник тримає та не пускає овечку, так людину не пускає на небо скоєне нею.

І Господь Ісус прийшов і почав скликати грішників. Деякі вівці відповіли на Його заклик, і Він витягнув їх і поніс до Себе.

«Так само знайшов Він і мене», – подумав Мартинко. Тепер хлопчик був упевнений, що вірно зрозумів вислів. Він почав спускатися за овечкою прямовисним схилом. Спираючись ногою на великий камінь, він раптом відчув, що камінь почав ворушитися.

«Камінь може вбити овечку, якщо скотиться вниз», – подумав Мартинко і вчепився за скелю одними руками, але камінь, за який він тримався правою рукою також заворушився, і Мартинко, думаючи про те, як би не вбити овечку, розчепив руки і впав униз. На мить у нього сильно зашуміло у вухах. В очах потемніло. Десь неначе пролунав дзвін і хлопчик знепритомнів. Скільки він так пролежав – невідомо.

Раптом він відчув щось тепле на своєму обличчі і почув надзвичайно жалісні звуки. Він зрозумів, що це Бундаш виє біля нього. Потім до нього долетіли ще якісь звуки. Мартинко з зусиллям розплющив очі і почав озиратися навколо. «Де це я?» – подумав він.

Над ним стояв Бундаш. Поряд у кущах лежала овечка. На небі вже згасали зірки, наближався світанок, а нагорі над урвищем стояв і плакав Яшко. Мартинко

пригадав усе, що з ним трапилося. «Я зірвався з кручі, – розмірковував він, – і якби я вбився, то моя смерть була б подібна до смерті Христа. Він також шукав овець і знайшов їх, але заплатив за це життям. Як я тепер опритомнів, так і Він воскрес із мертвих на третій день, і як я тепер можу спасти цю овечку, так і Він може позбавити Своїх овець загибелі».

Мартинко відчував таку слабкість, що із задоволенням знов би заснув, якби не ридання Яшка. Він насилу підвівся і, захопивши овечку, ціною неймовірних зусиль видерся нагору. Яшко розповів йому, як він не міг заснути без нього і як разом із Бундашем пішов його шукати. Бундаш і знайшов його.

Мартинко насилу дістався до села. Напередодні він нічого не їв. Пошуки загубленої вівці відняли у нього останні сили. Врешті, він зірвався з урвища і пролежав там у мокрій траві до самого ранку.

Ледве переставляючи ноги йшов він додому, думаючи про те, як зрадіє мірошничка, коли побачить свою овечку. Це додавало йому сили. Але мірошничка і не

думала дякувати йому. Замість цього вона ще раз вилаяла хлопчика. До неї приєдналися й інші жінки, дорікаючи йому за те, що так пізно прийшов. Вони наперебій лаяли хлопчика, і Мартинко був прикро вражений. Важкою здалася Мартинкові дорога від лісу до села, але в сто разів важче було йти назад у ліс. Він залишив Яшка з Бундашем пасти худобу, а сам ліг на скелю. Якби мірошничка побачила тепер його змучене обличчя, то, напевно, розкаялася б у тому, що дорікала йому. Вона не сказала б тоді, що він тягар для села.

Даремно Яшко намагався розважити Мартинка. Нічого не допомагало. Мартинко не міг ні співати, ні слухати Яшка, ні говорити про прочитане.

Так минуло три дні.

У неділю він попросив Яшка піти з ним на пасовище. Вони почали читати Євангеліє, історію про євреїв, які хотіли побити Христа камінням за те, що Він зцілив людину в суботу. Мартинко тяжко зітхнув і сказав:

– Господи, Тебе хотіли вбити за те, що Ти врятував від смерті людину. Мене ж за те, що я врятував овечку, всього-на-всього вилаяли, а я ніяк не можу з цим примиритися. Як Ти вибачив їм, так і я вибачаю мірошничці!

Коли він виплакав своє горе, він знову став колишнім дбайливим пастухом. Він знову щиросердо розмовляв з Яшком та привітно вітав перехожих, весело посміхаючись їм, як і раніше.

Тільки в одному помічалася зміна: він не міг уже злізти на дерево, на скелі видирався з великим зусиллям і кілька разів перепочивав, поки діставався із стадом пасовища. Він майже нічого не їв і постійно відчував сильну спрагу. Його очі хворобливо виблискували, а обличчя було блідим, ніби він ніколи не виходив на сонце.

Цього року випас худоби припинявся раніше, ніж завжди, і Яшко був дуже радий цьому.

– Тепер ми знову будемо разом ходити до школи, і вчитель дозволить нам сидіти поруч, бо ти вже наздогнав мене, – говорив він Мартинкові.

Ось і прийшов день, коли хлопчики останній раз вигнали стадо в поле. Увечері, коли треба було повертатися, Яшко почав збирати стадо. Мартинкові ж захотілося на прощання ще раз піднятися на скелю, де він не раз сидів і часто думав про те, чи завжди існував світ, а якщо ні, то хто його створив, де живе Господь і куди Він бере людей після їхньої смерті.

Але цього вечора він не ставив собі подібних запитань. Мартинко знав тепер – якщо хочеш служити Господу на небі, треба починати служити Йому на землі. Хлопчик був готовий усім серцем дякувати Господу за те, що Він повідав йому все це.

Мартинко дивився на оточуючу його природу і милувався нею. Полонина лежала в тумані, ніби наречена у вінчальному вбранні. Сонце освітлювало верхів'я дерев і посилало Мартинкові прощальний поцілунок. Тепер він до самої весни не побачить цих місць. Різнобарвне листя – жовте, червоне, золоте – вкривало землю. Ліс жалібно гомонів, ніби співав собі похоронну пісню. Кожний листочок волав:

– Прощавай, прощавай, Мартинко! Ми більше з тобою не побачимося!

Мартинко раптом заплакав. Він розкрив обійми, ніби хотів охопити весь світ, що лежав перед ним.

– Прощавай, – промовив він крізь сльози.

Мартинко спустився зі скелі і пішов до стада. Довго ще оглядався він назад, повертаючись із стадом у село.

Вони прийшли додому. Старостиха відрізала їм по великій скибі хліба, але Мартинко не доторкнувся до нього. Він попросив Яшка почитати йому Євангеліє про майбутнє вічне життя.

Після читання Євангелія вони ще помолилися Богові і пішли спати. Мартинко задрімав. На дворі було дуже зимно. Останні квіти, напевно, замерзнуть у цю ніч. Місяць через віконце освітлював сплячих хлопчиків. Поряд із місяцем на небі сяяли яскраві зірки, ніби сльози на обличчі.

Раптом Мартинко прокинувся. Йому було страшенно холодно. Хлопчики лежали поряд, вкриті однією ковдрою. Яшко уві сні закашлявся.

«Бідолашний, він також замерз, – подумав Мартинко. – Ковдра занадто мала, вона не може зігріти нас обох. Краще я вкрию одного Яшка. А сам обійдуся як-небудь без ковдри».

Мартинко укутав свого товариша. А сам весь зіщулився під своєю благенькою свиткою. Вона зовсім не гріла. Холод так і пронизував його; зуби почали цокотіти. Похолоділи руки й ноги, мерзли боки, груди, спина. Що було робити? Як би хоч трохи зігрітися?

– Не залиш мене, Господи Ісусе, – почав благати Мартинко. – Мені так зле.

Не встиг він вимовити цих слів, як раптом приємне тепло розлилося по всьому тілу. У нього зробився сильний жар. Він заплющив очі й одразу ж заснув.

Це було об одинадцятій годині вечора. Могильщик, що був іще й нічним сторожем, тільки що просурмив у свій ріжок, щоб люди знали, котра година, і пішов

додому трохи поспати. Проходячи повз хатку хлопчиків, він вирішив зайти подивитися на сплячих, як він це часто робив. Не раз заходив він до них цієї пізньої години і завжди милувався тим, як солодко хлопчики спали поряд на одному ліжку: щільно притиснувшись один до одного та посміхаючись уві сні.

Цього разу при блідому світлі місяця могильщик побачив незвичайне видовище: один тільки Яшко був турботливо вкритий ковдрою, Мартинко ж трохи віддалік згорнувся клубочком під старенькою свиткою. Він уесь горів, а його великі очі блищали, ніби зірки на небі.

– Ти не спиш, Мартинко? – звернувся до нього могильщик. – Що це ви сьогодні так влаштувалися: у нього вся ковдра, а ти розкритий?

Хлопчик тільки посміхався. Довго потім могильщик не міг забути тієї посмішки, що була у Мартинка тієї хвилини. Він зняв із себе свиту і вкрив хлопчика.

– Що з тобою, Мартинко, чому ти мені не відповідаєш? Хіба ти мене не впізнаєш?

– Скоро вже Він прийде, я чекаю Його, – метався хлопчик у маренні. – Він іде за мною. Я вже пливу до Нього по воді, і мені тепер не страшно.

– Мартинко, прокинься! Що ти таке говориш?

У могильщика на очі навернулися сльози. Але Мартинко вже нічого не розумів.

Могильщик побіг за дружиною, і вони вдвох перенесли його до себе. Незважаючи на пізню годину, прийшли до них і інші жінки. Могильщик, проходячи повз них, постукав їм у вікна та гукнув, щоб вони скоріше йшли до нього – з Мартинком щось трапилося.

Хлопчик уже нікого не впізнавав і не звертав ніякої

уваги на Яшка, що плакав біля його ліжка так само гірко, як і тоді в лісі. Його насилу відтягли від ліжка, щоб мати можливість підійти до Мартинка.

Жінки пробували лікувати Мартинка чим тільки могли.

– Якщо йому не буде краще, ми покличемо лікаря, – сказала мірошничка.

Йому дали настій з якихось трав. Хлопчик отямився й обвів очима присутніх.

– Дякую вам за все! – тихим голосом вимовив він. – Одне недобре. Жив я на землі без Бога, а ви нічого не розповідали мені про Нього... А скільки ще дітей живе без Бога?.. І ніхто їх не вчить. Та ви й самі живете без Бога... Не так, як слід, – із сумом продовжував хворий. – Коли я помру, не кладіть мені грошей на переправу... Христос даром перевезе мене... І не бійтеся, я до вас не буду з'являтися, як привид... Я не повернуся ніколи... та я й не зможу повернутися... занадто це далеко.

Жінки, затамувавши подих, слухали Мартинка. Вони дивувалися, як добре він вміє говорити, зовсім як в Євангелії.

– Не бійся, Мартинко, ти не вмреш! – хотів підбадьорити його могильщик. – Ти скоро одужаєш і знову будеш пасти наше стадо.

– Ми справимо тобі новий одяг, – пообіцяли йому селянки, – і Яшка так само одягнемо і будемо його утримувати, щоб він був твоїм помічником.

– Зиму ви можете провести у мене, – сказала мірошничка, – а весною ми полагодимо вашу хатку або збудуємо вам нову.

– Для мене вже приготована домівка... Дякую вам за вашу доброту... будь ласка, підійміть мене трохи вище.

Жінки підняли хлопчика і влаштували його на подушках.

— Він зараз засне, — промовила дружина могильщика.

Мартинко насилу розплющив очі. Яшко весь у сльозах кинувся до нього.

— Годі, не плач, — заспокоював товариша Мартинко, гладячи його своєю гарячою рукою по голові (другу руку в цей час лизав Бундаш).

— Послухай, що я тобі скажу: «Бо так Бог полюбив світ, що віддав Сина Свого Єдинородного, щоб кожен, віруючий у Нього, не загинув, а мав життя вічне...» (Ів. 3:16), і ти також, Яшко!..

Даремно чекали присутні, чи скаже ще що-небудь Мартинко. Він глибоко зітхнув і тихо заснув.

— Залишмо його, — порадив могильщик. — Це добре, що він заснув. Йому буде краще.

Світало. Дружина могильщика схилилася над хлопчиком.

— Сусідонько, — звернулася вона до мірошнички. — Він більше не дихає...

Так, луна сказала правду: Христос прийшов за Мартинком вранці. Недаремно напередодні сонечко прощалося з ним. Воно ніколи вже не побачить хлопчика!

П'ятнадцять років тому, коли ховали матір Мартинка, можна було подумати, що померла заможна жінка, так багато людей ішло за труною. Але все ж таки менше, ніж за труною Мартинка. Таких похорон не пам'ятав ніхто з рашовців. Усі дівчата були вбраними та заквітчаними. Парубки несли домовину. Вчитель повів за труною школу. Ніхто не шанував школу так,

як Мартинко. Треба було і йому віддати ту шану, яку він заслужив своїм життям. Яшко до самого цвинтаря проводжав товариша з непокритою головою. На могилу поклали пишний вінок. Другий вінок із стрічками повісили на хрест. Поховали Мартинка поряд з матір'ю. Ніколи ще так не плакав могильщик, засипаючи гроб землею, як цього разу.

– Хай буде земля тобі теплою колискою, Мартинко! – промовив він крізь сльози.

Знову прийде весна. Зазеленіють луки та ліси, і все буде чекати приходу Мартинка з його стадом. Але даремно... Він ніколи більше не прийде. Він пішов у той далекий край, про який мріяв на землі. Він знайшов Бога, і Бог знайшов його.